

UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SOCIÁLNÍ PRÁCE

Bakalářská práce

Eliška Kamarytová

Transgenerační přenos domácího násilí: Specifika při práci s oběťmi a možnosti prevence

Transgenerational transmission of domestic violence: Specific aspects of working with victims and possibilities of prevention

Praha 2024

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Lenka Formánková, Ph.D.

Poděkování

Děkuji paní Mgr. et Mgr. Lence Formánkové, Ph.D. za cenné rady a odborné vedení této práce a dále paní Mgr. Kateřině Cidlinské, Ph.D. za pomoc s výzkumnou částí práce. Poděkování patří i všem, kteří přispěli k realizaci výzkumu – ať už samotným respondentkám, jejichž ochoty a důvěry si nesmírně vážím, tak těm, kteří mi pomohli při jejich hledání. V neposlední řadě děkuji své rodině, zejména sestře Báře za pomoc s gramatickou korekturou práce, a blízkým přátelům za podporu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 28.7. 2024

.....

Eliška Kamarytová

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou domácího násilí se zaměřením na fenomén přenosu násilí v blízkých vztazích na další generace. Cílem práce je zjistit, jaká jsou specifika při práci s oběťmi transgeneračního přenosu domácího násilí a jaké možnosti prevence tohoto jevu existují z pohledu zkušených odborníků. Dílčím záměrem práce je vyzdvihnout závažnost problematiky domácího násilí a poukázat na limity v systému pomoci obětem v České republice. V teoretické části práce je nejprve vymezena definice pojmu domácí násilí, dále jsou popsány existující rizikové faktory vzniku domácího násilí, formy, druhy a charakteristické znaky domácího násilí, poté je vylíčena dynamika, cyklus a aktéři násilí v blízkých vztazích. Následující kapitoly se věnují výzkumu v domácím násilí, dětem jako obětem domácího násilí a transgeneračnímu přenosu. Jedna z kapitol je rovněž zacílena na mapování systému pomoci obětem násilí v blízkých vztazích v České republice. Praktická část práce se zabývá odborným pohledem specialistů na problematiku domácího násilí se zaměřením na transgenerační přenos. Výzkum sleduje specifické aspekty práce s oběťmi přenosu násilných vzorců chování z generace na generaci. Konkrétně se jedná o pracovníky z intervenčního centra v Brně a v Praze, a z organizace Acorus z.ú. – centra pro osoby ohrožené domácím násilím v Praze.

Klíčová slova

domácí násilí | děti | transgenerační přenos | oběť | patologické vzorce chování | rodina

Abstract

This bachelor's thesis deals with the issue of domestic violence, focusing on the phenomenon of the transmission of violence in close relationships from generation to generation. The aim of the thesis is to identify the specifics of working with victims of transgenerational transmission of domestic violence and to explore the possibilities of preventing this phenomenon from the perspective of experienced professionals. A secondary aim of the thesis is to highlight the seriousness of the issue of domestic violence and to point out the limitations in the victim support system in the Czech Republic. The theoretical part first defines the concept of domestic violence, describes the existing risk factors for the occurrence of domestic violence, the forms, and types of violence, and then the characteristic features, dynamics, cycle, and actors of violence in close relationships. The following chapters focus on children as victims of domestic violence and the transgenerational transmission of violence. One of the chapters is also aimed at mapping the system of support for victims of violence in close relationships in the Czech Republic. The practical part of the thesis addresses the expert perspectives of specialists on the issue of domestic violence. The research examines specific aspects of working with victims of the transmission of violent behaviour patterns from generation to generation. Specifically, it involves workers from intervention centres in Brno and Prague, and from the Acorus organisation - centre for people at risk of domestic violence in Prague.

Keywords

domestic violence | children | transgenerational transmission | victim | pathological behavioural patterns | family

„Nikdo se nerodí jako násilník, ale všichni se rodíme se schopností se násilí dopouštět.“

Per Isdal, 2017, s.115

Seznam použitých zkratk

DN	domácí násilí
TPDN	transgenerační přenos domácího násilí
SPOD	sociálně-právní ochrana dětí
ZSPOD	zákon o sociálně-právní ochraně dětí
OSPOD	orgány sociálně-právní ochrany dětí
IC	intervenční centrum
APIC ČR	Asociace pracovníků intervenčních center České republiky
CAN	Child Abuse and Neglect
PTSD	posttraumatická stresová porucha
DSM-5	Diagnostický a statistický manuál duševních poruch (5. verze)
MKN-10	Mezinárodní klasifikace nemocí (10. verze)
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
WHO	World health organization
OSN	Organizace spojených národů
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
LOM	Liga ohrožených mužů
IVAWS	International Violence Against Women Survey
NeNa	Ne, násilí Na ženách
SARA	Spousal Assault Risk Assessment

Obsah

Úvod.....	1
Teoretická část	3
1. Fenomén domácího násilí.....	3
1.1. Definiční vymezení pojmu domácí násilí	4
1.2. Rizikové faktory vzniku domácího násilí	8
1.3. Charakteristické znaky domácího násilí.....	11
1.4. Formy domácího násilí.....	12
1.5. Dynamika a cyklus domácího násilí	14
1.6. Aktéři domácího násilí	16
1.6.1. Osoba zodpovědná za násilí	17
1.6.2. Osoba ohrožená násilím	18
2. Výzkumy o domácím násilí.....	20
2.1. Výzkumy transgeneračního přenosu domácího násilí v ČR	25
3. Děti, oběti domácího násilí.....	29
3.1. Následky násilného prostředí rodiny.....	30
3.2. Právní nástroje ochrany ohroženého dítěte	33
4. Transgenerační psychologie	35
4.1. Trauma v mezigenerační perspektivě.....	36
4.2. Jak funguje přenos traumatu z generace na generaci?	38
4.3. Teorie sociálního učení	39
5. Systém pomoci osobám ohroženým domácím násilím v ČR	42
5.1. Sociální práce a domácí násilí.....	42
5.2. Iniciativa nového zákona o domácím násilí	43
5.3. Právní a institucionální ukotvení domácího násilí v ČR	45
Shrnutí teoretické části.....	49
Praktická - výzkumná část	51
1. Představení zkoumaného problému a výzkumných cílů	51
1.1. Cíl výzkumu.....	51

2.	Metodologie výzkumu.....	53
2.1.	Kvalitativní metodologie.....	53
2.2.	Technika sběru dat	53
2.3.	Technika analýzy dat.....	55
3.	Volba a složení výzkumného vzorku.....	57
3.1.	Medailonky	58
4.	Etické aspekty výzkumu.....	60
5.	Výsledky výzkumu - analýza a interpretace získaných dat	61
5.1.	Bariéry při práci s osobami zasaženými TPDN	61
5.1.1.	Reakce společnosti na problematiku domácího násilí.....	62
5.1.2.	Nedostatečný systém pomoci pro oběti domácího násilí.....	64
5.1.3.	Bariéry na straně zainteresovaných odborníků.....	69
5.2.	Podpůrné faktory při práci s osobami zasaženými TPDN	72
5.2.1.	Kvalitní znalost dynamiky DN a mechanismů TPDN.....	73
5.2.2.	Sounáležitost a podpora v rámci pracoviště	74
5.2.3.	Prožívání profese a psychologický profil odborníka.....	76
5.3.	Dostupné možnosti prevence přenosu násilných vzorců chování	78
5.3.1.	Úzce orientované projekty/sociální služby na minimalizaci TPDN.....	78
5.3.2.	Kvalitní a relevantní osvěta.....	80
5.3.3.	Podpůrné služby pro původce násilí.....	82
5.3.4.	Výzkumná činnost.....	84
5.3.5.	Podpora rodičovských kompetencí.....	84
	Diskuze	86
	Limity výzkumu.....	89
	Závěr	91
	Seznam použité literatury.....	93
	Seznam obrázků	102
	Seznam příloh	103

Úvod

Domácí násilí je závažným společenským problémem, který postihuje jednotlivce i celé rodiny bez ohledu na sociální, ekonomické či kulturní zázemí. Výzkumná data z roku 2022 ukazují, že téměř 30 % žen a 12 % mužů má zkušenost s domácím násilím (Pod Svícnem, 2022). Navzdory rozšířenému povědomí o této problematice a existenci různých forem pomoci pro oběti domácího násilí, zůstávají mnohé nedostatky v systému podpory, které omezují efektivitu této pomoci. Stereotypní vnímání domácího násilí ve společnosti stále přetrvává, což často vede k podceňování rozsahu problému a stigmatizaci obětí. Tato stigmatizace může obětem bránit v hledání potřebné pomoci a podporovat další šíření násilí.

Transgenerační přenos domácího násilí představuje fenomén, který se v praxi v České republice dosud systematicky neřeší, a tudíž fakticky neexistují data, která by tento jev mapovala (APIC ČR a SocioFactor s.r.o., 2024). Tento fenomén, kdy se vzorce násilného chování přenášejí z jedné generace na druhou, zásadně ovlivňuje dynamiku rodinných vztahů a ztěžuje prevenci násilí v rodině. Nedostatečná pozornost věnovaná transgeneračnímu přenosu násilí ve výzkumu i praxi představuje významnou překážku v boji proti domácímu násilí. Pochopení tohoto fenoménu a začlenění strategií na jeho řešení do preventivních programů je klíčové pro efektivní podporu obětí a prevenci vzniku násilí v rodinném prostředí.

Teoretická část práce pojednává v úvodní kapitole o domácím násilí, které jako pojem vymezuje a následně dává do kontextu s jeho charakteristickými znaky, cyklem násilí a formami, kterými se násilí může projevovat, pak popisuje i jeho přímé účastníky. V druhé kapitole se soustředí na mapování výskytu domácího násilí skrze realizované výzkumy zaostřené převážně na situaci ČR. Podkapitola rovněž pracuje s mírou pozornosti, která je v tuzemské výzkumné činnosti dávána transgeneračnímu přenosu domácího násilí. V kapitole následující se blíže zaměřuje na děti jakožto přímé účastníky a časté svědky násilí mezi rodiči. Stěžejní součástí kapitoly tvoří představení následků, které může probíhající násilí v rodině na dítěti zanechat a také právní nástroje ochrany ohroženého dítěte v ČR. Ústřední orientací práce je transgenerační přenos domácího násilí, který je rozebírán ve čtvrté kapitole. Samostatná kapitola se věnuje traumatu jako ústřednímu pojmu, který je často s transgeneračním přenosem spojován. Kapitola seznamuje čtenáře s mechanismy přenosu násilných vzorců chování, zejména poukazuje na sociální učení. Teoretickou část zakončuje kapitola zaměřená na

mapování legislativního a institucionálního ukotvení domácího násilí v ČR. Zmíněna je i role sociální práce a domácího násilí.

Výzkumná část práce představí kvalitativní výzkum mapující zkušenosti odbornic a specialistek, které poskytují podpůrné sociální služby obětem a vstupují do systému řešení domácího násilí. Výzkum realizovaný formou polostrukturovaných rozhovorů si klade za cíl přispět k porozumění specifikům práce s osobami ohroženými transgeneračním přenosem domácího násilí se zaměřením na faktory negativně či pozitivně vstupující do procesu poskytování pomoci. Výzkum se také zaměřuje na možnosti prevence transgeneračního přenosu násilí mezi generacemi z pohledu expertů z praxe. Dílčím cíle je poukázat na závažnost problematiky výskytu domácího násilí, která se šíří stále se opakujícím cyklem, který podporuje přenos násilných vzorců z generace na generaci.

Teoretická část

1. Fenomén domácího násilí

Tato kapitola se zaměřuje na představení definice pojmu „domácí násilí“ (dále jen DN) a na další příznačné aspekty, které jsou pro pochopení tohoto jevu stěžejní, např. charakteristické znaky a formy násilí, dále dynamiku, cyklus a aktéry, kteří jsou v domácím násilí přímo zainteresovaní. Soustředí se také na rizikové faktory vzniku domácího násilí a mýty, předsudky a stereotypy, které povědomí o problematice stále hojně doprovází.

Domov by měl představovat bezpečí, klid a jistotu - a tyto zásadní charakteristiky vytváří především společenství lidí, kteří v něm žijí. Bohužel se domov velmi často stává přesným opakem a představuje prostor rizikový, zejména pro rozvoj násilného chování. Ševčík a Špatenková (2011, s. 7) k tomu dodávají: „...domov může být zdrojem obrovského napětí, přivádět lidi k zoufalství nebo je naplňovat značnou úzkostí a pocitem viny. Soužití s některými členy rodiny může být doslova noční můrou.“

Jak potvrzují výsledky aktuálních výzkumů napříč celým světem, fenomén domácího násilí je neodmyslitelnou součástí společnosti a prosakuje do všech jejích vrstev (Cimrmannová, 2013). Je zřejmé, že domácí násilí je možné považovat za jednu z nejnebezpečnějších forem agrese, a to jak kvůli skrytosti a obtížné dokazatelnosti, tak kvůli vlivu, který má na děti (Úlehlová, 2009).

Dříve, v dobách minulých, byla uplatňována myšlenka poddanosti ženy, kde měl muž nezpochybnitelné právo usměrňovat chování své partnerky. Vztah v manželském soužití byl považován za ryze soukromou záležitost a nikdo neměl právo do něj zasahovat (Čírtková, 2020). Domácí násilí v některých rodinách nepochybně bylo přítomné, ale řešilo se až tehdy, kdy naplňovalo znaky trestného činu, a i poté k němu soudy přistupovaly jako k jakýmkoliv případům násilí. Domácí násilí nebylo rozpoznáváno jako specifický fenomén, ve kterém násilí mezi blízkými osobami funguje diametrálně odlišně (Čírtková, 2008).

Jako legislativní pojem se domácí násilí začalo skutečně posuzovat až v druhé polovině 20. století. Období je spojováno převážně s převratnými výsledky různých výzkumů partnerského násilí ve Spojených státech amerických, kde se oběťmi tohoto nepřijatelného násilného chování stávaly hlavně ženy. Odborníci připisují toto období tzv. druhé vlně feministického hnutí, která

probíhala v 60.-70. letech 20. století. Autorkám v té době bylo vyčítáno, že tematizují partnerské násilí pouze pohledem na ženskou oběť a muže jako agresora. Jejich zásluhu o zahájení diskuze o domácím násilí nicméně nelze zpochybnit. V přelomové publikaci pod názvem *Týraná žena* (angl. *The Battered Woman*, 1979) tyto oběti popisuje Americká psychologka Leonora E. Walker, jež se ženami, které se staly oběťmi domácího násilí, pracovala jako psychoterapeutka (Machalová, 2014). Prvními katalyzátory, díky kterým se problematika domácího násilí začala propisovat do širšího zájmu občanů, tak byly velmi často medializované případy zvláště dlouhodobého a závažného týrání žen (Čírtková, 2020).

Případ Američanky Francine Hughes (*1947- †2017) je přímo učebnicovým příkladem - tato žena se dokonce stala jakousi tvář domáciho násilí v původním slova smyslu. Skrze svůj příběh pomohla společnosti k lepšímu porozumění, že domácí násilí rozhodně není soukromou záležitostí, ale trestným činem. Její případ se již tehdy dostal do povědomí médií a celý soudní proces byl velmi vypjatý a probíraný. Francine byla již v dětství konfrontována s domácím násilím, kterého se její otec dopouštěl na její matce a často i na ní a jejích sourozencích – není tedy pochyb o tom, že si žena nesla traumatické břímě do dospělého života. Příběh Francine vygradoval po zhruba třináctiletém násilí, kterého se na ní dopouštěl její manžel Mickey. Dne 9. 3. 1977 přistoupila k velmi krajnímu řešení situace a svého manžela zavraždila - zapálila spícího muže v jejich rodinném domě. Soud později rozhodl právě na základě probíhající diskuze o *syndromu týrané ženy*, že chování Francine bylo důsledkem kumulovaného týrání, nikoliv motivem jednorázového útoku. Francine byla uznána jako oběť a byla osvobozena pro časově omezenou ztrátu přičetnosti, spojenou právě se symptomy výše uvedeného syndromu. Rozsudek případu Francine Hughes odstartoval stěžejní transformaci způsobu práce justičních orgánů s oběťmi násilí v blízkých vztazích (Čírtková, 2020).

1.1. Definiční vymezení pojmu domácí násilí

Na úvod této kapitoly je nutné objasnit, jaké jednání je obecně vnímáno jako násilí. Podle Voňkové a Spoustové (2016, s. 13) je násilím: „...*zlé nakládání, tělesné útoky, pohružky obdobným chováním nebo jednáním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním nebo psychickém zdraví druhé osoby. Jde tedy o agresi jedné osoby proti druhé, jejímž cílem je ublížit, poškodit, poranit nebo zabít.*“

Cimrmanová (2013, s. 78) pak hovoří o původu násilí takto: „...*objevuje se přirozený sklon k agresivním projevům chování každé živé bytosti v určitých krizových situacích, které často souvisí s vrozenými predispozicemi jako je ochrana vlastního života, sebeobrana nebo*

udržení teritoria. Násilí avšak tuto biologicky přirozeně determinovanou agresi přesahuje.“
Autorka charakterizuje násilné jednání jako projev faktu, že se dotyčný pachatel nenaučil s agresí zacházet.

V Norsku se velmi často používá definice násilí formulovaná Perem Isdalem (2017, s. 33):
„Násilí je čin namířený proti druhému člověku, který mu má ublížit, způsobit bolest, zastrašit ho nebo ponížit, aby jednal proti své vůli, respektive aby nejednal podle své vůle. Násilí jakožto čin páchaný v rámci mezilidských vztahů je jednání: hierarchické, inteligentní, efektivní, a nejzávažnější forma násilí má cyklickou povahu.“

V publikaci *Domácí násilí: filosofická analýza pojmu* autorka Machalová (2014, s. 13) popisuje proces, který vede k významu pojmu domácího násilí, který je dnes jedním z nejčastěji diskutovaných: *„Vytvořil se s postupujícím procesem abstrakce tzn. od označení jevu na základě zobecnění empirických poznatků o jeho pozorovatelných formách, přes postupné vymezování obecnějších znaků, až po nalézání důvodů vysvětlujících jejich povahu.“* Snaha o vymezení jakéhokoli pojmu tedy spočívá ve snaze zahrnout základní charakteristiky nebo vlastnosti, které představuje. Problém spočívá v tom, že domácí násilí není snadno pozorovatelné, protože často probíhá v soukromí domácnosti. Tento fakt také zdůrazňuje intimní povahu vztahů, které jsou často utajovány, což komplikuje jejich objektivní hodnocení. Jednou z hlavních obtíží při definování domácího násilí je subjektivní povaha intimních vztahů v rodině (Machalová, 2014).

V současné době již existuje řada pokusů o zavedení obecně užívaného pojmu pro fenomén domácího násilí, ale v různých zemích světa jsou chápány i podobné definice odlišně. V rozšířeném celosvětovém kontextu je pojem *domácí násilí* vnímán jako podkategorie násilných činů, stojící vedle kategorie násilí na ženách, protože je stále velmi sporné určit, kam problematika spadá (Macková, 2009). V německy mluvících státech je fenomén označován jako *„násilí v rodině a domácnosti“* (z německého překladu *Gewalt in der Familie und näher Umgebung*), což nezahrnuje pouze násilí v partnerství, ale i násilí ze strany rodiče vůči dítěti a naopak, nebo násilí mezi sourozenci, tedy napříč celým rodinným systémem. Ve státech východní Evropy je definice domácího násilí chápána obdobně jako v německy mluvících státech, avšak používanější je termín *„násilí v rodině“* (z ruského překladu *Насилие в семье*) (Bednářová a kol., 2009). Ve státech hovořících anglickým jazykem se upřednostňuje sousloví *„domácí násilí“* (z angl. překladu *domestic violence* nebo *domestic abuse*) a tady je chápáno převážně jako násilí v celém rodinném systému, ale můžeme se také setkat s pojmenováním

„*intimní partnerské násilí*“ (z angl. překladu *intimate partner violence*), čímž je pojmenováno pouze násilí mezi partnery (Voňková, Spoustová, 2016).

Jak uvádí autor Buriánek (2023, s. 11): „...*domácí násilí představuje natolik vrstevnatý problém, že samotná terminologie se ve studiích značně liší.*“ Názor na snahu o univerzalitu definice domácího násilí udává rovněž jeden z předních světových odborníků na násilí v blízkých vztazích, norský klinický psycholog Marius Råkil (2017, s. 33): „*Úkolem definice je takové uchopení daného fenoménu, které pomůže fenomén ozřejmit. Definice by měla kvalitně popsat celý fenomén, v případě násilí vyzdvihnout závažnost násilí v blízkých vztazích a neopomenout charakteristiky násilí. Definice by zároveň neměla být tak specifická a vymezující, že nezahrne nuance násilí. To by mohlo vést k přehlížení násilí.*“

V širším slova smyslu vydala definici domácího násilí Rada Evropy v Úmluvě o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí (Istanbul, 2011, s. 4): „*Domácím násilím se rozumí veškeré akty fyzického, sexuálního, psychického či ekonomického násilí, k němuž dochází v rodině nebo v domácnosti anebo mezi bývalými či stávajícími manžely či partnery, bez ohledu na to, zda pachatel sdílí nebo sdílel společnou domácnost s obětí.*“ Rada Evropy v Úmluvě (Istanbul, 2011, s. 4) dále rozlišuje pojem *násilí na ženách* a popisuje ho jako: „*Porušování lidských práv a forma diskriminace žen, která zahrnuje všechny genderově založené násilné činy, které vedou nebo pravděpodobně povedou k fyzické, sexuální, psychické nebo ekonomické újmě žen, včetně výhrůžek takovým jednáním, donucování či svévolného omezování osobní svobody, bez ohledu na to, zda se to děje ve veřejném nebo soukromém životě.*“ Tato definice zdůrazňuje strukturální rozdíly moci mezi muži a ženami a obecně vystavení žen a dívek násilí ze strany mužů. Různé definice násilí na ženách vyzdvihují také politický problém: absenci rovnosti, která je jedním z příčinných faktorů, ovlivňujících míru výskytu násilí (Råkil, Mohaupt, 2017).

Světová zdravotnická organizace (WHO, 2016, s. 4) charakterizuje domácí násilí v užším smyslu prostřednictvím typologie chování a pohlíží na něj jako na partnerské násilí: „*Veškeré chování v intimním vztahu, které způsobuje fyzickou, psychickou nebo sexuální újmu partnerovi v daném vztahu.*“ Dává příklady typů chování: Fyzické násilné činy jako fackování, údery, kopání nebo bití. Sexualizované násilí jako vynucená soulož a jiné formy sexuálního nátlaku. Emoční (psychické násilí) jako obtěžování, neustálé ponižování, zastrasování (např. ničením věcí, výhrůžkami fyzickou újmu nebo výhrůžkami o odebrání dítěte). Kontrolující chování jako izolace člověka od rodiny a přátel, sledování, omezení přístupu k finančním prostředkům,

zaměstnání, vzdělání nebo lékařské pomoci. Autoři Mohaupt a Rákil (2017) zmiňují silnou a slabou stránku této definice v tom, že jasně zahrnuje veškeré formy násilí v blízkých vztazích, bohužel ale neříká nic o genderové perspektivě a o tom, kdo je násilí vystaven a kdo se ho dopouští, ani o dopadech násilí.

Valné shromáždění Organizace spojených národů (OSN) přijalo na svém zasedání v prosinci 1993 (s. 2) následující vymezení, podle něhož je násilím na ženách: „...*jakýkoliv čin genderově podmíněného násilí, který vede nebo může vést k fyzické, sexuální či psychické újmě či utrpení žen, včetně hrozeb takovými činy, nátlaku nebo svévolného zbavení svobody, ať už ve veřejném či soukromém životě.*“

Vymezení domácího násilí dle Akčního plánu prevence domácího a genderově podmíněného násilí ČR na léta 2023–2026 (s. 6) zní: „*Veškeré akty fyzického, sexuálního, psychického, ekonomického či dalších forem násilí, k němuž dochází v rodině nebo v domácnosti anebo mezi bývalými či stávajícími manžely, partnery či osobami blízkými, bez ohledu na to, zda násilná osoba sdílí nebo sdílela společnou domácnost s osobou ohroženou tímto násilím.*“

Autoři Ševčík a Špatenková (2011, s. 24) vnímají problematiku šířeji jako podmnožinu násilí v rodině. Definice domácího násilí pak podle autorů zní: „... *všechny projevy fyzického, sexuálního a psychického násilí páchaného mezi jednotlivými členy rodiny (partnery, předky a potomky, sourozenci), které se týká všech rodinných vztahů, a to mezi dospělými (rodiči) a dětmi, mezi dětmi navzájem, mezi partnery (manžely), mezi dospělými (rodiči) a prarodiči.* Přesně by šlo tedy toto chování vymezit jako „...*bezprávně vynucenou nadvládu některého člena rodiny nad jiným členem.*“

Soudní znalkyně a policejní psycholožka, paní docentka Čírtková (2020, s. 9) zahrnuje domácí a partnerské násilí pod genderově podmíněné násilí spolu s kategoriemi sexuální násilí (od znásilnění až po sexuální obtěžování) a stalking (nebezpečné pronásledování) a také udává vlastní definici: „*Domácí násilí je opakované, dlouhodobé a zpravidla eskalující násilí fyzického, psychického, sexuálního, sociálního a ekonomického rázu, které vytváří jednoznačně asymetrický vztah a vede ke stabilnímu rozdělení rolí na násilnou a ohroženou osobu.*“ Autorka ve spojitosti s násilím v blízkých vztazích mluví o: „...*velice komplexním jevu, který může nabývat různých podob a je sycen různými příčinami.*“

Specialistky na problematiku domácího násilí z organizace ROSA, Marvánová-Vargová a Vavroňová (2006, s. 5) mluví o domácím násilí velmi komplexně: „*Obecná definice zahrnuje všechny formy násilí kteréhokoliv člena domácnosti vůči jinému členovi domácnosti (zahrnuje tedy partnerské i mezigenerační násilí). K domácímu násilí dochází na základě zneužívání moci a kontroly jednou osobou (nejčastěji mužem) nad jinou osobou (obvykle ženou) v kontextu intimního vztahu. Násilí může nabývat mnoha podob, např. fyzické násilí, psychické násilí a citové vydírání, ekonomickou kontrolu a izolaci oběti, případně omezování jejího pohybu.*“ V tomto kontextu pojmenovávají domácí násilí jako partnerské násilí v blízkém intimním vztahu.

Znalkyně působící v oblasti kriminologie a viktimologie, Voňková a Spoustová (2016, s. 22) pracují s pojmem násilí uvnitř rodiny a domácnosti, které se pak týká všech druhů rodinných vztahů (mezi dospělými a jejich dětmi, mezi dětmi, dospělými navzájem nebo dospělými a prarodiči). Zmiňují ale také násilí na ženách, rodově podmíněné násilí, zneužívání v párovém vztahu nebo intimní násilí.

Odborníci na celém světě se neshodují na univerzálním zobecnění a pojmenování problematiky násilí v blízkých vztazích ani z právního ani z psychologického hlediska. Právní formulace mohou někdy působit neúplně z pohledu psychologů a psychoterapeutů, jelikož předpokládají nutnost dokazování během trestněprávního řízení, kde může docházet k rozporům, jestli je újma člověka dána prožitým násilím, a nebo např. traumaty z dětství nebo psychickými obtížemi. Tyto faktory se u osob vystavených násilí často objevují, a tak může být taková definice použita ke zpochybnění závažnosti násilí na základě životních zkušeností (Jakobsen, Råkil, 2017).

1.2. Rizikové faktory vzniku domácího násilí

Domácí násilí patří z hlediska výskytu k nejrozšířenějším formám násilí vůbec. Reprezentativní výzkumy dlouhodobě ukazují, že s domácím násilím má zkušenost 17 - 40 % populace (Dohnal, 2017). Data z roku 2022 ukazují, že téměř 30 % žen a 12 % mužů se v minulosti přímo osobně setkalo s násilím v blízkých vztazích (Pod Svícnem, 2022).

Domněnka, že se domácí násilí týká pouze některých skupin obyvatelstva, je snad již nepochybně vyvrácena a považovaná za překonanou. Dnes již víme, že se násilí v blízkých vztazích může objevit v jakékoliv rodině a může zasáhnout kohokoliv. Nikdo není ke vzniku a propuknutí násilí v jeho rodině a vztazích předurčen.

Různí odborníci a řada studií avšak ukazují na specifické rizikové faktory, tzv. prediktory, které jsou často se vznikem domácího násilí v rodině spojeny. Určité skupiny osob, u kterých se tyto prediktory vyskytují, tak lze považovat za ohroženější viktimizací nebo jsou případně náchylnější k páčání násilí (Buriánek, 2023).

Autorky Voňková a Spoustová (2016, s. 23) představují výčet rizikových prediktorů domácího násilí:

- *genderová nerovnost*
- *nižší věk při vstupu do partnerského vztahu (18-30 let)*
- *chudoba*
- *kriminální kariéra*
- *etnická a rasová otázka*
- *nezaměstnanost*
- *přítomnost návykových látek nebo alkoholu*
- *nižší míra vzdělání (specificky pak dosažení pouze základní úrovně vzdělání)*
- *transgenerační přenos domácího násilí - výskyt násilí v primární rodině nebo v minulých partnerských vztazích*

Podle Ševčíka (2011, s. 84) mohou být prediktory násilí dále:

- *napětí a stres ve vztahu*
- *frustrace*
- *naučené vzorce a modely chování z primární rodiny*
- *zdravotní indispozice*

Obecně lze poznamenat, že rizikové prediktory se liší napříč společnostmi, často i uvnitř jedné společnosti samotné. Nelze je tedy vnímat jako všeobecně platné. Některé ukazatele, jako je nízký socioekonomický status, výskyt návykových látek či alkoholu nebo otázka genderu, se však opakovaně potvrzují (Buriánek, 2023).

Cimrmannová (2013) hovoří o *syndromu připoutání*, který se projevuje loajalitou k násilníkovi, neschopností vyhledat pomoc a opustit patologický vztah, a na kterém autorka uvažuje o možnosti existence specifických rizikových vlastností osoby, která může být náchylnější k tomu stát se obětí násilí. Autorka Marvánová-Vargová (2008, s. 59) k tomu

„... odpověď na tuto otázku je složitá a nese s sebou nebezpečí nadměrné patologizace a sekundární viktimizace. Jisté je, že příčiny jsou vždy multifaktoriální.“

Doposud byly nejčastěji potvrzeny tyto charakterové prediktory u osoby ohrožené domácím násilím, které mohou vést k syndromu připoutání (Cimrmanová, 2013, s. 88):

- *týrání osoby v dětství (jako dětská oběť nebo jako svědek dospělých)*
- *horší psychické a fyzické zdraví*
- *tendence k emocionálnímu připoutání (závislosti)*
- *pocity viny postrádající logické vysvětlení*

S rizikovými faktory je mimo jiné spojena řada mýtů a předsudků o domácím násilí, které vznikají v případě, že veřejnost nekriticky hodnotí tyto prediktory, které jsou se vznikem násilí v blízkých vztazích pouze častěji spojeny, ale vznik nikoliv nezaručují bez výjimky (Cimrmanová, 2013). Bohužel nejen laici, ale i osoby v řadách odborníků jim často podléhají, a tak se mnoho stereotypů a nesprávných formulací o partnerském násilí vyskytuje ve většinové společnosti dodnes. Právě nesprávná interpretace a vnímání rizikových faktorů, které jsou převáděny do celospolečenských stereotypů, jež o domácím násilí kolují, pak významně ztěžují řešení této problematiky. V důsledku chybného smýšlení osob, s nimiž se ohrožené osoby setkávají ve svém sociálním prostředí, se může výrazně snížit šance situaci vyřešit. Předsudky mohou mít výrazný demotivující vliv na vyhledání pomoci ze strany osoby ohrožené (Čírtková, 2020).

Mezi často skloňované mýty, předsudky a stereotypy podle Buriánka (2023) patří:

„Domácí násilí se vyskytuje jen v sociálně slabých, nevzdělaných a zjevně multi-problémových rodinách.“

„Pachatelé domácího násilí trpí duševní poruchou.“

„Domácí násilí je důsledkem konzumace alkoholu násilné osoby.“

„K domácímu násilí dochází, protože oběť provokuje.“

„Kdyby chtěla, mohla ho již dávno opustit.“

„Domácí násilí je násilí mužů na ženách v rodinách.“

Přítomnost tradičního patriarchálního poměru, který v současné společnosti stále výrazně přetrvává, přispívá k rozvoji genderově podmíněného násilí a také růstu negativních předsudků, mýtů a stereotypů o rolích muže a ženy. Celospolečensky stále hojně rozšířené tradiční role

muže a ženy zjednodušují představy týkající se vlastností, názorů a rolí muže a ženy v rodině i zaměstnání. Dominantním stereotypem je právě výrok o základní nerovnosti v postavení mužů a žen, a který může zajisté negativně ovlivňovat život ve vztahu. Diferenciace podob domácího násilí je povzbuzováno a motivováno často právě těmito stereotypními obrazy (Čírtková, 2020).

1.3. Charakteristické znaky domácího násilí

Domácí násilí neprobíhá jako jakékoliv jiné formy násilných činů. Jak zmiňují autorky Marvánová-Vargová a Vavroňová (2006, s. 7): „*Domácí násilí se nevyskytuje jako ojedinělý akt, ale jedná se o dlouhodobý způsob chování jedné osoby vůči druhé osobě.*“ Odborná veřejnost se tedy shoduje na základních znacích domácího násilí, které jej definují. Literatura uvádí opakující se definiční znaky, které musí být naplněny, aby se jednání dalo kategorizovat jako domácí násilí:

- ***Vztahová asymetrie (rozdělení rolí na oběť a agresora)*** – Rozdělení rolí v násilném vztahu se nemění. Osoba násilná je vždy pachatelem a osoba ohrožená je vždy obětí, tyto role se nestřídají.
- ***Opakování a dlouhodobost násilí*** – Domácí násilí není jednorázovým incidentem. Násilí se děje opakovaně s pravidelnou prevalencí násilných epizod.
- ***Stupňování násilí*** – Průběh násilí postupem času a opakováním útoků nabírá na intenzitě. Domácí násilí často eskaluje od drobného ponižování a nadávek až k hrubým fyzickým útokům.
- ***Neveřejnost*** – Domácí násilí je charakterizováno jistým prvkem tajemství, ukrytí před veřejností a průběhem primárně v soukromí. Nelze to chápat absolutně, protože k domácímu násilí může docházet i venku (např. u osob bez přístřeší je prevalence výskytu násilí v blízkých vztazích velmi vysoká). Důležitá je absence společenské kontroly a omezení celé záležitosti pouze na vztah osoby násilné a osoby ohrožené. Právě toto je také důvodem značné latence tohoto negativního sociálního jevu (Ševčík, Špatenková, 2011).

Autor Per Isdal (2017) dodává, že důležitým znakem násilí v blízkých vztazích je jeho ***inteligentní povaha***. V dřívějších dobách připisovali povahu násilí např. nemoci, impulzivnímu chování, ztrátě kontroly nebo poruše osobnosti. Isdal (2017, s. 64) avšak vysvětluje, že násilí má mnohem promyšlenější povahu: „*Inteligenci myslím to, že násilí obsahuje hodnocení a analýzy, má určitý cíl a zahrnuje volbu prostředků, kterými se má cíle dosáhnout. Vnímat*

násilí jako pouhou šílenost, impulzivní chování nebo ztrátu kontroly je podle mého názoru hrubým zjednodušením povahy násilí.“

1.4. Formy domácího násilí

Definování a hlavně znalost všech forem, kterými se násilí v blízkých vztazích projevuje, je nezbytné pro všechny pomáhající profese, které se dostávají do styku s domácím násilím. Identifikace forem domácího násilí skýtá jasný obraz o chování osoby násilné a to individuálně v každém případě. Informace o tom, jak se dané domácí násilí v konkrétním vztahu jeví, pak směřuje příští kroky postupu policie, justice, ale i poradenské sítě a specializovaných center, které jak s původcem násilí, tak s osobou ohroženou násilím pracují. Zákonná opatření k ochraně oběti, jakým je např. institut vykázání, rovněž závisí na zmapování forem a projevu domácího násilí (Čírtková, 2008).

Autor Per Isdal (2017) uvádí následující formy násilí:

Fyzické násilí je považováno za základní formu násilí. Je uplatňováno prostřednictvím širokého spektra jednání, které se projevuje zneužíváním fyzické moci nad druhou osobou. Může jím být bití, kopání, násilné držení, strkání, třesení, tahání za vlasy, používání zbraní, ale i vražda.

Psychické násilí je jednáním nefyzické povahy s cílem ovládat druhého člověka prostřednictvím uplatnění moci nebo výhružkami. Zahrnuje 7 kategorií:

- Přímá a nepřímá výhrůžka může být verbálním i neverbálním projevem, který naznačuje možné nebezpečí nebo důsledek v podobě fyzického násilí a slouží k upozornění o možných násilných důsledcích. Agresor tak může ovládat a kontrolovat druhou osobou.
- Degradující a ponižující chování má za cíl ranit nebo ponižovat druhou osobu po psychické stránce. Projevuje se zejména verbálně s cílem stavět druhého do špatného světla, nebo ho nutí do konání, které vnímá jako ponižující. Patří sem např. nadávky a veřejné zesměšňování.
- Kontrola (touto formou jiné prameny zastřešují také ekonomické násilí) je snaha získat mocí nebo výhružkou kontrolu nad životem druhého. Zakládá vztah pramenící z dominance a submise, kde je jeden z partnerů zcela podřízený očekáváním a požadavkům druhého. Může se týkat času, aktivity, informací, sociálních kontaktů, oblékání, chování nebo zvyků. Častá je

ekonomická kontrola, kdy má jeden z partnerů kontrolu nad finančními prostředky a druhému jsou přidělovány dle uvážení dominujícího partnera.

- Patologická žárlivost se stává nástrojem kontroly a ovládnutí. Může být záminkou pro ubližování druhým v podobě výčitek a tvrzení, že si partner chce najít někoho jiného, nebo připomínání dřívějších sexuálních zkušeností.
- Izolace v podobě přímého nebo nepřímého nátlaku s cílem omezit svobodu pohybu a životní prostor druhého. Jejím cílem může být kontrola, ale také snaha skrýt důsledky násilí. Projevuje se omezováním kontaktu s okolím, s rodinou, s přáteli, někdy i k zabránění docházet do práce nebo k lékařům.
- Emoční násilí je cílené arogantní chování vůči druhé osobě, jehož důsledkem jsou pocity ponížení, méněcennosti a nedůležitosti. Patří sem zanedbávání, systematické přehlížení, ignorování dohod a slibů, ignorování osoby a mlčení s cílem dosáhnout svého cíle.

Sexuální násilí zahrnuje sexuální obtěžování a urážení, nátlak a donucení k provádění sexuálních aktivit proti vůli ohrožené osoby, donucení k pohlavnímu styku s jinými osobami, předměty a nebo zvířaty, až po brutální znásilnění a sexuální mučení. I v případech sexuálního násilí dochází k aspektům uplatňování moci, nátlaku, donucování, způsobování bolesti a zastrahování. Autor uvádí, že tato forma násilí může být tou nejdestruktivnější.

Materiální násilí je namířené proti hmotným statkům s účelem zastrahení, ponížení a izolování druhého. Patří sem např. rozbití kusu nábytku, trhání oblečení, bušení do zdí, dveří nebo házení věcmi. Je projevem ovlivňování druhých a vytváření dominance prostřednictvím zastrahování a poškozování. Jedinec, který se tohoto činu dopouští, vybírá objekty, jež buď nemají žádnou hodnotu, nebo ty, jejichž zničení s vysokou pravděpodobností způsobí škodu nebo strach druhé osobě. Autor také konstatuje, že mnoho lidí vnímá materiální násilí jako alternativu k fyzickému násilí.

Latentní násilí je charakteristické právě svou základní povahou – zdánlivou všudypřítomností. V blízkých vztazích, kde se vyskytuje násilí, může latentní násilí z pohledu oběti přerůst v hlavní formu útisku. Strach z dalšího násilného incidentu může ovlivňovat veškeré chování oběti, která se snaží strategicky jednat tak, aby se dalšímu násilí vyhnula (Isdal, 2017).

Nové vymezení definice domácího násilí podle aktuálně vznikajícího zákona o domácím násilí by mělo dále uvádět i tzv. **kontrolující jednání**. Tj. formu násilí v blízkých vztazích

spočívající v častých drobných útocích s cílem osobu ohroženou násilím ponížit, zastrašit, izolovat, vykořisťovat, regulovat její každodenní život, omezovat ji v přístupu ke zdrojům a využívat její zdroje k vlastnímu prospěchu (iniciativa Pro bezpečný domov, 2022).

Kotková (2016, s. 17) dále zmiňuje: „*Když se hovoří o domácím násilí, bývá často pozornost věnována i tématu **stalkingu**, tj. nebezpečnému pronásledování. Po ukončeném vztahu s domácím násilím může pokračovat násilí touto formou.*“

Všechny zmíněné formy násilí většinou neprobíhají odděleně, ale vzájemně se prolínají a mění v čase i s ohledem na fázi cyklu domácího násilí (Jakobsen, Råkil, 2017).

1.5. Dynamika a cyklus domácího násilí

Důležité je si uvědomit, že ne každé rodinné násilí je domácím násilím. Aby jím bylo, musí jít o dlouhodobé a opakované zneužívání moci jedné osoby nad druhou, které se stupňuje. Role ohrožené a násilné osoby jsou jasně dány a násilí se děje v rámci domova nebo se projevuje i veřejně, ale jde o členy jedné domácnosti (Ševčík, Špatenková, 2011). Právě z tohoto důvodu je potřeba mluvit o dynamice domácího násilí.

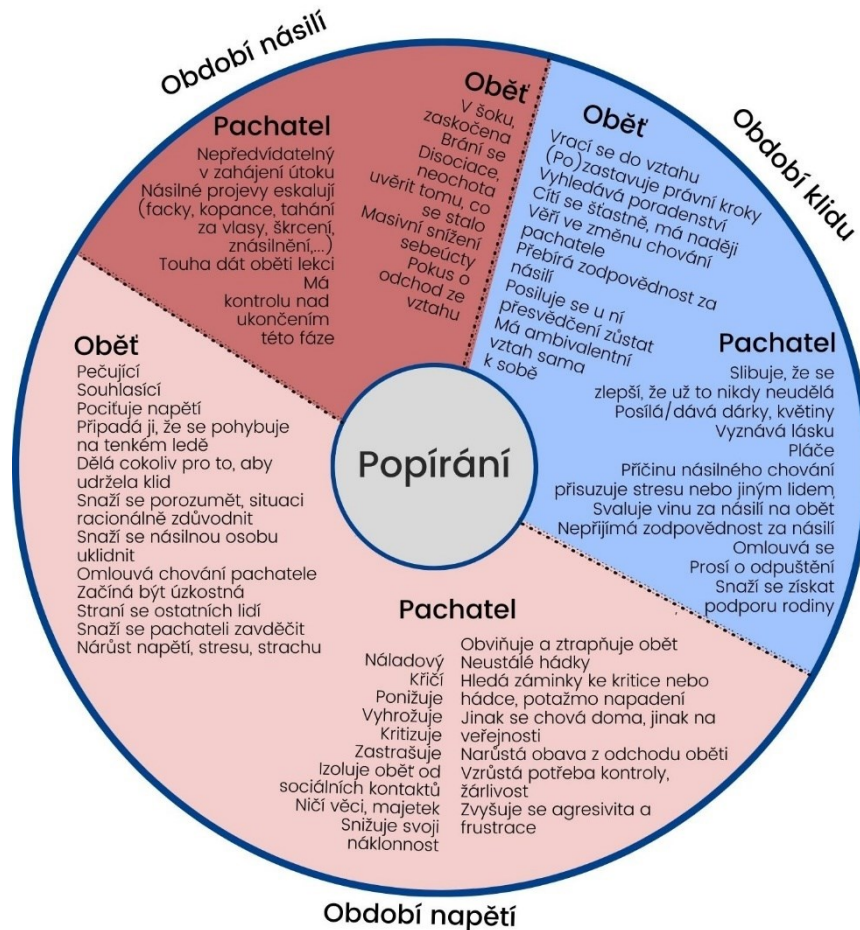
Zásadní charakteristickou vlastností domácího násilí jsou opakující se etapy, které bývají díky cyklické podobě označovány za „kruh domácího násilí“ nebo také za „spirálu násilí“ (Buskotte, 2008). Vychází z celého komplexu vzájemně propojených psychologických, generačních, genderových, kulturních a společenských příčin (Cimrmannová, 2013). Délka cyklu násilí se může výrazně měnit v průběhu času, někdy probíhá velmi pomalu, klidně i během pár týdnů, ale jindy se může opakovat dokonce několikrát za den. Některé fáze cyklu se prodlužují a jiné zkracují, až třeba úplně vymizí (Conway, 2007).

Jak uvádí Holá a kol. (2016, s. 17), kruh domácího násilí zpravidla prochází třemi fázemi:

- *fáze vytváření napětí – bezprostředně předchází období týrání, agresor bývá rozčilený, žárlivý, impulzivní a ohroženou osobu kritizuje. Ohrožená osoba se v této fázi snaží násilníkovi vyhovět, aby se ještě více nerozčílil, obviňuje sama sebe, že agresora vyprovokovala, snaží se vyhnout konfliktu,*
- *období týrání – agresor nad sebou ztrácí kontrolu, propuká konflikt, ať už jde o napadení nebo psychický teror. V této fázi je ohrožená osoba bezmocná, má strach a často se nedokáže násilí bránit nebo se vzepřít,*

- období usmiřování – nazýváno také fázi lásky nebo libánek. Násilník se za své chování omlouvá, cítí vinu za svůj útok a slibuje, že už se nebude opakovat. Ujišťuje ohroženou osobu o svých citech, ohrožená osoba partnerovi odpouští, kruh se uzavírá, aby mohl začít znovu (Holá a kol., 2016).

CYKLUS (DOMÁCÍHO) NÁSILÍ

Obrázek 1 - Cyklus domácího násilí. Zdroj: profem.cz

První známky násilí často přicházejí nenápadně a většina postižených jedinců nedokáže přesně určit, kdy se začalo ve vztahu projevovat. V počáteční fázi vztahu je možné útoky snadno zaměnit za vyjádření lásky. Začátek vztahu se obvykle nese v duchu nadměrné pozornosti, péče a projevů zájmu ze strany osoby zodpovědné za násilí. Převládá nezdravá touha trávit veškerý volný čas s druhým partnerem/kou, což se může zdát jako příjemné. Budoucí násilný/á partner/ka je laskavý/á, doprovází a vyzvedává osobu ohroženou ze zaměstnání, preferuje společné chvíle v soukromí domova, ale s postupem času jeho/její chování přerůstá do nadměrné kontroly a omezování (Bednářová a kol., 2006). Psychický nátlak a emoční manipulace jsou často prvotními formami, kterými nenápadně začíná domácí násilí. Postupně

se k tomu může přidat fyzické násilí, a to v různě dlouhém časovém horizontu. Už na začátku vztahu se objevuje žárlivost, která v kombinaci s alkoholem nebo závislostí na dalších návykových látkách zvyšuje riziko útoku. Postupně se osoba ohrožená násilím ocitá bez přátel, bez funkčních sociálních vazeb a dokonce i bez kontaktu s vlastní rodinou, což vede k úplné izolaci. Tím se otevírá pole pro násilí, které může vyústit v úplné podmanění a ovládnutí partnera. Útoky často začínají porušováním lidské důstojnosti, ponižováním, nadávkami a příkazy - postupně se mohou přesunout k poškozování zdraví a v extrémních případech mohou dokonce ohrozit lidský život (Holá a kol., 2016).

Hlavním dilematem je okamžik, kdy by ohrožená osoba mohla opustit osobu násilnou, avšak ten nastává těsně po násilném incidentu. V této fázi má osoba zasažená násilím nejsilnější pohnutky k odchodu a událost je ještě živě v paměti, avšak právě v tuto dobu nastává období, kdy násilná osoba prosí o odpuštění a zdánlivě obrací své chování k lepšímu. Osoba prožívající násilím může vidět naději na zlepšení, násilný/á partner/ka slibuje, že se polepší a odchod se najednou nezdá být tak naléhavý. Právě díky dynamice násilí v blízkých vztazích se však násilí ve vztahu brzy objevuje znovu, cyklus se uzavírá a vše začíná nanovo (Conway, 2007).

Je důležité zmínit, že ne všechny osoby zodpovědné za násilí se manipulace dopouštějí vědomě. Část z nich si uvědomuje, že násilí, kterého se dopouštějí, není v pořádku a projeví snahu o změnu chování. V takovém případě je jedinou šancí obrátit se na odborníky. V českém kontextu je toto stále poněkud ojedinělý scénář.

1.6. Aktéři domácího násilí

Podle Ševčíka a Špatenkové (2011) může být do domácího násilí zainteresován prakticky kdokoliv. Osobou ohroženou násilím v rodině se může stát libovolný člen rodiny, stejně jako se kterýkoliv člen může vyskytovat v roli osoby násilné.

Velká část obětí domácího násilí jsou ženy (představují až 95 %), ale mohou jimi být také muži, osoby s handicapem, senioři a často i děti. Děti jsou nejzranitelnějšími oběťmi domácího násilí, a to jak v pozici svědka tak i přímé oběti domácího násilí (Bednářová a kol., 2009).

Násilí má zpravidla tři aktéry: člověka, který je násilí vystaven, člověka, který se násilím dopouští, a svědka (Isdal, 2017). V odborných textech bývají také používány pojmy „oběť“, „osoba ohrožená domácím násilím“ či zkráceně „ohrožená osoba“, kterými se má na mysli osoba, která trpí nějakou formou domácího násilí nebo v minulosti trpěla. Podobně pojmy

„agresor“, „pachatel“, „osoba ohrožující“, „útočník“, „násilná osoba“ či zkráceně „násilník“ označují osobu, jež se násilí dopouští nebo se v minulosti dopouštěla (Topinka a kol., 2016). Svědkem domácího násilí v rodině může být také kdokoliv, ale často je jím právě dítě (viz. kapitola 2. Děti, oběti domácího násilí).

1.6.1. Osoba zodpovědná za násilí

Není možné jednoznačně popsat charakteristiku násilné osoby, protože se liší v osobnostní struktuře, intelektuálních schopnostech, věku, socioekonomickém statusu, životních zkušenostech a zdravotním stavu. Přesto však existují rizikové faktory, které mohou zvýšit pravděpodobnost násilného chování: poruchy osobnosti, nezralost osobnosti, psychiatrické a neurologické diagnózy, transgenerační přenos agrese (kdy osoba, která se dopouští násilí, vyrůstala v rodině, v níž bylo přítomno domácí násilí a ona mu byla svědkem či jeho přímým účastníkem), nadužívání psychoaktivních látek, závislost na nich nebo látkách jiného druhu, a nepříznivé vnější okolnosti jako nezaměstnanost, neplodnost či předlužení a s tím spojená frustrace (Ševčík, Špatenková, 2011).

Jak uvádí autorky Marvánová-Vargová a Vavroňová (2006), mezi častěji objevující se vlastnosti osob páchajících domácí násilí patří to, že nepřijímají zodpovědnost za své chování; obviňují osobu ohroženou za násilí, jehož se sami dopouštějí, mají nízké sebevědomí, zlehčují a podceňují násilí a chovají se odlišně doma a na veřejnosti. Násilné osoby častěji vykazují chování spojené se závislostí na drogách nebo na alkoholu apod. Mnohé osoby zodpovědné za násilí bývají označovány jako „lidé dvou tváří“ - na veřejnosti působí ochotně, přátelsky a komunikativně, ale doma se chovají násilně vůči svým blízkým a používají manipulativní techniky k udržení kontroly a moci nad životem oběti (Marvánová-Vargová a Vavroňová, 2006). Těmito charakteristickými vlastnosti pachatelé mohou, ale nemusí disponovat. Tito lidé se uchylují k násilí hlavně proto, že mají pocit, že si to mohou dovolit vůči svému partnerovi, stejně jako k předmětu, který jim patří (Úlehlová, 2009).

Zkušenosti z jiných zemí naznačují, že k trvalému zastavení a změně násilných rodinných vzorců vede spíše dlouhodobá psychoterapie a sociální práce s pachatelem násilí než tresty. V České republice se však tomuto přístupu dlouho nevěnovala dostatečná pozornost ani realizace, převládal represivní přístup (Vybíral, 2020). Soustavně od roku 2004 začínají vznikat programy pro násilné osoby, které je učí zastavit násilné chování a nahradit jej adaptivnějším (Kotková, 2014). Jak představuje Úlehlová (2009, s. 22): „*Intervenční programy pro násilné osoby mohou být různé: individuální, skupinové a párové terapie či mediace, při kterých se musí ale*

respektovat individuální potřeby obou aktérů vztahu, kde se vyskytlo domácí násilí.“ Dosavadní empirie bohužel ukazuje na vysokou míru recidivy násilného chování a neochoty vstupovat do nápravných programů. V zahraničí jsou takové programy často nařizované soudy, přičemž se výrazně ukazuje jejich efektivita (Čírtková, 2008).

V České republice poskytují podpůrné služby osobám zodpovědným za násilí v blízkých vztazích např. organizace LOM (Liga otevřených mužů); program Viola, který zaštiťuje Centrum sociálních služeb v Praze; a dále např. program Stop násilí od Diakonie Českobratrské církve evangelické.

1.6.2. Osoba ohrožená násilím

V případě domácího násilí je velmi důležité objasnit pojem *oběť*. Tento termín totiž zcela neodpovídá charakteristice osob, které mají vlastní zkušenost s domácím násilím. Vyvolává dojem, že dotyčná osoba má pouze pasivní přístup a násilí zcela přijímá. Osoby prožívající domácí násilí však aktivně vytvářejí strategie, jak se vyhnout opakování násilí a jeho eskalaci, což ne vždy má požadovaný účinek. Přesněji by se tedy mělo hovořit o osobách, které zažily, jsou ohrožené či mají zkušenost s domácím násilím (Marvánová-Vargová, Vavroňová, 2006).

Podobně jako u osob, které jsou zodpovědné za násilí, i mezi osobami ohroženými násilím se může ocitnout kdokoliv, bez ohledu na pohlaví, věk, vzdělání, pracovní postavení nebo zdravotní stav. Jediné, co tyto osoby spojuje, je fakt, že prožívané násilí ovlivňuje jejich život ve všech oblastech. Osoby zažívající domácí násilí nemusí být snadno rozpoznatelné, protože své skutečné pocity důkladně skrývají, často vlivem studu a strachu (Vágnerová in Topinka, 2016).

Kvůli specifickým následkům domácího násilí na osobu ohroženou, kterou se výrazně častěji stávají ženy, se vyčlenil termín *syndrom týrané ženy* (autorka Lenore Walker, 1979), který má za úkol popsát viktimizaci oběti v podobě souboru mentálních a behaviorálních vzorců chování. V mezinárodní klasifikaci nemocí (MKN-10) nahrazuje pojem *syndrom týrané osoby*, který spadá pod viktimizační syndromy spolu se *syndromem týraného a zneužívaného dítěte* (zkráceně z angl. syndrom CAN). Je důležité zmínit, že prožité domácí násilí automaticky hned nemusí zanechat následky v podobě *syndromu týrané ženy*. Propuknutí syndromu často závisí na délce a formě páchaného násilí, na osobnostní výbavě osoby ohrožené a na reakcích okolí. Vznik syndromu je spojen s déletrvajícím chronickým domácím násilím, a to především s typem, který označujeme jako intimní nebo partnerský terorismus (Úlehlová, 2009).

Příznaky *syndromu týrané ženy* jsou odpovědí na cyklické změny v chování násilníka, které se střídají mezi obdobími slušného zacházení s násilnými epizodami. Výsledkem jsou pak sebedestruktivní reakce osoby ohrožené násilím. Týraná osoba si vytváří vlastní obraz reality, ve kterém vymýšlí logické vysvětlení pro páchané násilí, kde omlouvá jednání násilné osoby a svaluje vinu na sebe (Čírtková, 2008). Osoba, která je dlouhodobě násilí vystavena, trpí emoční frustrací, nízkým sebevědomím a nedostatkem sebeúcty, což ji činí nejistou a nerozhodnou, bývá konstantně vyčerpaná, bezmocná, rezignovaná a často i depresivní. Ohrožená osoba často zůstává ve vztahu plném násilí po dlouhou dobu, prožívá ochromující strach a bezmoc, protože odchod od osoby násilné je velmi obtížný, obává se požádat o pomoc, protože má strach, že jí nikdo neuvěří, a stydí se za svou situaci, zejména pokud v násilném vztahu setrvává delší dobu. Dlouhodobý stres se často projevuje psychosomatickými symptomy, jako jsou bolesti břicha, tlak na hrudi nebo třes. Při dlouhodobém setrvávání v domácnosti s výskytem násilí může u osoby zasažené nastat také rozvoj posttraumatické stresové poruchy (dále PTSD) (Matoušek, 1997).

Specifickým následkem domácího násilí a zároveň součástí *syndromu týrané ženy* je *koncept naučené bezmoci*, jehož autorem je Martin Seligman (1992). Naučená bezmocnost vzniká v důsledku klasického podmiňování, kdy opakované zkušenosti vedou k rezignaci na jakýkoli odpor vůči osobě násilné - jako jediná účinná strategie se oběti jeví přizpůsobení a vyhovění požadavkům osoby násilné. Ohrožená osoba ztrácí naději na změnu situace a není schopna se o změnu pokusit, má pocit, že nad svým životem nemá žádnou kontrolu (Kotková, 2014).

2. Výzkumy o domácím násilí

Kapitola obsahuje několik vybraných výzkumných šetření, které byly provedeny na území České republiky a v zahraničí, s cílem mapovat prevalenci domácího násilí převážně na ženských obětech, a zachytit míru společenského povědomí a nastavení veřejného mínění o problematice domácího násilí. Důležitou část kapitoly představuje mapování výzkumné činnosti v tématice transgeneračního přenosu domácího násilí v ČR.

Vzhledem k faktu, že se až do 70. let 20. století na území dnešní České republiky problematika domácího násilí nepovažovala za celospolečenský problém, ale za soukromou záležitost v rodině, výzkumy na toto téma nemají příliš dlouhou historii (Buriánek, 2023). V zahraničí je výzkumná činnost na tomto poli již o něco zakotvenější.

Jak uvádí Pikálková (2004): „*V odhadech prevalence a incidence násilí v rodině panují stejně jako u otázky definic značné rozdíly, neboť existují různé metody, jak rozsah násilí měřit.*“ Autorka vyzdvihuje tři možné primární zdroje dat, které se týkají násilí v rodině a to: klinické studie, oficiální statistiky a sociologické výzkumy.

První reprezentativní sociologické šetření zaměřené výhradně na domácí násilí bylo na území ČR uskutečněno v květnu roku 2001 pod záštitou organizací Bílý kruh bezpečí, o.s. a Philip Morris ČR, a.s., pro které ho realizovala agentura STEM. Předmětem dotazování bylo povědomí respondentů o fenoménu domácího násilí, jejich postoj k němu a osobní zkušenost. Výzkumu se zúčastnilo celkem 1724 respondentů starších 15 let z celé ČR. Porovnání výsledků s dalšími výzkumy je bohužel obtížné, jelikož veřejně dostupné prezentace dat nerozlišují výpovědi respondentek a respondentů podle pohlaví a není systematictěji rozlišováno mezi násilím fyzickým, psychickým a sexuálním. Z výsledků průzkumů mimo jiné vyplynulo:

- *Domácím násilím trpí minimálně 16 % populace ve věku od 15 let, tedy každý šestý občan.*
- *Dvě třetiny respondentů tvrdí, že domácí násilí je závažný jev, nelze jej tolerovat a rodina ho sama nedokáže vyřešit.*
- *Každý druhý dotazovaný by však s případnou pomocí váhal nebo se dokonce od problému odvrátil.*
- *Chybí informace o tom, jak se domácímu násilí bránit a jakým způsobem nabídnout pomoc - dostatek informací má jen necelá pětina obyvatel ČR.*

- *Společnost je značně ovlivněna mýty a předsudky o domácím násilí - např. dvě třetiny obyvatel si myslí, že na první pohled „slušní lidé“ se domácího násilí nedopouštějí a tři pětiny občanů jsou přesvědčeny, že oběťmi domácího násilí se stávají jen slabé a bojácné ženy.*
- *V 84 % domácností zasažených násilím vyrůstají děti - v 69 % z těchto domácností se násilí mezi dospělými partnery dokonce odehrává v přítomnosti dětí.*
- *Oběť vyhledá oficiální pomoc v průměru až po šesti letech, a to většinou v době, kdy je vlivem násilí nucena „bojovat o svůj život“ (STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR, 2001).*

Stejný průzkum byl proveden také v červenci roku 2006 a zúčastnilo se ho 1690 respondentů. Všechna kritéria výzkumu byla zachována stejná jako v roce 2001 – přibyla pouze kategorie zaměřená na *Reflexi opatření na ochranu proti domácímu násilí*, která měla mapovat povědomí respondentů o legislativně nově zakotvených opatřeních na ochranu oběti z roku 2004.

- *Každý druhý člověk starší 15 let ví o nějakém případě násilí mezi partnery z doslechu, téměř čtvrtina (23 %) s ním má osobní zkušenost - 13 % respondentů vypovídalo, že se stalo obětí partnerského násilí, 1 % připustilo roli násilníka.*
- *28 % občanů je přesvědčeno, že domácí násilí je jen okrajovým problémem a soukromou záležitostí rodiny.*
- *Naprostá většina občanů starších 15 let (97%) ví nebo alespoň tuší, co pojem „domácí násilí“ znamená, ovšem dostatek informací, jak se domácímu násilí bránit, má stále jen necelá pětina z nich.*
- *Každý druhý člověk starší 15 let se domnívá, že napohled slušní lidé se domácího násilí nedopouštějí. Je to o 13 % méně než v roce 2001.*
- *Více než dvě třetiny populace ve věku 15 a více let soudí, že oběťmi domácího násilí se zpravidla stávají slabé a bojácné ženy. Je to o 7 % více než v roce 2001.*
- *Velká většina občanů starších 15 let (84 %) vnímá násilí mezi partnery jako společenský problém, s nímž by měl stát něco dělat. Oproti roku 2001 tento názor výrazně posílil (o 23 %).*
- *O tom, že společnost nemůže domácí násilí tolerovat, protože jej rodina sama nevyřeší, je dnes přesvědčeno 80 % veřejnosti. V porovnání s rokem 2001 je to o 9 % více.*

- Čtyři z pěti lidí soudí, že pro okolí je těžké rozpoznat, jedná-li se o domácí násilí nebo ne.
- Velká většina lidí se domnívá, že dnes se o problému domácího násilí více mluví (89 %), více se pro jeho řešení dělá (68 %) a pomoc jeho obětem je dostupnější (74 %).
- Čtyři z pěti lidí starších 15 let považují za užitečné zřízení intervenčních center, více než dvě třetiny se domnívají, že dobrým opatřením je možnost vykázaní násilníka z bytu (STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR, 2006).

Následují dva na sebe navazující mezinárodní výzkumy - *Mezinárodní výzkum násilí na ženách (International Violence Against Women Survey, IVAWS)*, který proběhl v roce 2003 a výzkum *Násilí v partnerských vztazích - výzkum navazující na IVAWS 2003*, z roku 2013. Oba tyto výzkumy realizovala Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, přičemž ten starší proběhl ve spolupráci se Sociologickým ústavem Akademie věd ČR. Výzkum se neomezoval pouze na násilí v rodině, ale na širší kontext násilí na ženách, které nemusí vždy probíhat v prostředí rodiny, s partnerem, či v domácnosti. Cílem výzkumů bylo stanovit rozsah viktimizace žen ve všech 20 zúčastněných zemích, zformovat model, který by umožňoval systematické a pravidelné zkoumání fenoménu domácího násilí a dále vytvořit materiál, který by mohl být použit při navrhování legislativních opatření a preventivních postupů proti domácímu násilí. Reprezentativní vzorek v roce 2013 tvořili muži a ženy ve věku 18 - 70 let (v roce 2003 byly zapojeny pouze ženy). V roce 2003 se v rámci České republiky zapojilo 1 980 respondentek, a v roce 2013 1502 respondentek a 1001 respondentů. Při porovnání výsledků obou výzkumů nebyly zjištěny významné změny v prevalenci násilí, což naznačuje trvalost problému násilí v partnerských vztazích v průběhu času. Z výzkumů vyplynulo:

- *Vysoká míra viktimizace žen, a to jak v rámci intimního partnerského vztahu, tak mimo něj.*
- *V České republice zažilo během svého života fyzické či sexuální násilí ze strany svého partnera 38 % žen (2003) (35 % žen, 25 % mužů – 2013).*
- *Celkově zažilo alespoň jednu z forem agrese během svého života 59 % respondentek, což představuje většinu zkoumané populace žen.*
- *Pravděpodobnost, že se žena setká s agresí ze strany muže během jednoho roku, činí zhruba 15 % (riziko, že agresorem bude vlastní partner, je mírně vyšší než v případě cizího muže).*

- *Násilí v intimních partnerských vztazích má svůj specifický charakter, který se do značné míry, jak naznačují mnohé sociologické teorie, odvíjí od genderově podmíněné mocenské hierarchie v páru.*
- *Využívání intervence zvenčí (práce policie, neziskových organizací) je u nás dosud nedostatečné. Hlavní důvody neohlášení na policii jsou v první řadě spojeny s rizikem sekundární viktimizace žen v průběhu vyšetřování.*
- *Násilí se obecně vyskytuje ve všech sociálních vrstvách, ale ukázalo se, že v rámci partnerského vztahu jsou ohrožené zejména ženy z horšího sociálního prostředí, zasazené nezaměstnaností, roli může hrát i etnická odlišnost.*
- *Obdobné skutečnosti vyšly najevo i při sledování sociálního prostředí partnerů nejvíce ohrožených žen: nižší vzdělání, odlišná národnostní příslušnost či nezaměstnanost partnera jsou faktory významně zvyšující riziko násilné zkušenosti.*
- *V případě agrese „zvenčí“ hraje nejvýznamnější roli věk: nejvíce rizikovou skupinou jsou zde mladší ženy.*
- *Společným faktorem zesilujícím riziko násilí v partnerském vztahu i mimo něj jsou pak násilné zkušenosti z dětství v rámci výchozí rodiny – signifikantní faktor jak u obětí, tak ještě významnější u pachatelů (Pikálková, Buriánek, Podaná, 2015 a Pikálková, 2004).*

V roce 2014 byl publikován rozsáhlejší výzkum soustředující se na problematiku násilí v blízkých vztazích s názvem *Violence against women: an EU-wide survey*. Zaštiťovala ho Agentura EU pro základní práva (European Union Agency for Fundamental Rights - FRA). Výzkum byl realizován v druhé polovině roku 2012. Šetření bylo vedeno ve všech 28 členských zemích EU a nabídlo ojedinělou možnost velmi přesného srovnání výskytu domácího násilí v jednotlivých státech. Cílovou skupinou byly ženy ve věku 18–74 let. Celkově se podařilo v každé zemi získat cca 1500 rozhovorů (v případě České republiky bylo získáno celkem 1620 kompletně vyplněných dotazníků) – zapojilo se tedy více než 42 000 respondentek. Výsledky následující:

- *33 % žen zažilo fyzické a/nebo sexuální násilí ve věku od 15 let – to odpovídá 62 milionům žen - 22 % zažilo fyzické a/nebo sexuální násilí od partnera.*
- *5 % všech žen bylo znásilněno.*

- 43 % zažilo nějakou formu psychického násilí od současného nebo předchozího partnera, jako je veřejné ponižování, zakazování opuštění domu nebo její zamykání, nucení k sledování pornografie a výhrůžky násilím.
- 33 % zažilo v dětství fyzické nebo sexuální násilí ze strany dospělého - 12 % mělo v dětství zkušenost se sexuálním násilím, z nichž polovina pocházela od mužů, které neznaly.
- 18 % žen zažilo stalking ve věku od 15 let a 5 % v období 12 měsíců před rozhovorem – to odpovídá 9 milionům žen.
- 55 % žen zažilo nějakou formu sexuálního obtěžování.
- 32 % všech obětí sexuálního obtěžování uvedlo, že pachatelem byl šéf, kolega nebo zákazník.
- 67 % neohlásilo nejzávažnější incident partnerského násilí policii nebo jiné organizaci (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014).

Jednou z nejnovějších aktivit v oblasti mapování problematiky domácího násilí v ČR je výzkum na téma *Násilí na ženách v souvislosti s COVID-19*, který byl zahájen v reakci na pandemickou situaci v roce 2020. Výzkum využíval komplexní metodologii a pracoval v několika fázích sběru a analýzy dat. První fáze výzkumu se zaměřila na data od organizací Acorus, proFem a ROSA, které poskytují pomoc obětem domácího násilí. Celkem bylo analyzováno 71 případů řešených během prvního nouzového stavu. Výzkumníci provedli rozhovory se sociálními pracovníky a terapeutkami z těchto organizací, aby získali hlubší vhled do situace. Druhá a třetí fáze výzkumu zahrnovaly více než 30 rozhovorů se zástupci Policie ČR, Odborů sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), intervenčních center, advokátů a soudců z různých krajů České republiky. Tato část výzkumu se zaměřila na to, jak různé instituce reagují na případy domácího násilí a jaký dopad měla pandemie na jejich činnost. V neposlední řadě výzkum porovnával statistiky z různých zdrojů, včetně Policie ČR, intervenčních center a nízkoprahových organizací. Výsledky výzkumu poukazují na různé problémy v systému pomoci obětem domácího násilí – zejména nesystematické fungování a odlišné vnímání násilí mezi různými institucemi. Výzkum zahrnoval doporučení pro zlepšení reakce na domácí násilí během krizových situací, jako jsou pandemie. Doporučení zahrnovala zlepšení koordinace mezi institucemi, zvýšení citlivosti a konzistence v přístupu k obětem a zajištění dostatečné podpory pro oběti domácího násilí. Výsledky dále ukázaly následující:

- *Více než polovina žen (přes 50 %) zažila nějakou formu násilí během pandemie, což odráží zvýšený stres a izolaci způsobenou pandemickými opatřeními.*
- *30 % respondentek uvedlo, že zažilo fyzické násilí, 40 % dotazovaných prožilo psychické násilí a 10 % má zkušenost s formami sexuálního násilí během pandemie - intenzita a frekvence se plošně během lockdownů zvýšila.*
- *Výzkum odhalil nekonzistentní přístupy k řešení případů domácího násilí mezi různými institucemi a organizacemi - nekonzistence je způsobena rozdílnou citlivostí vůči tomu, co je považováno za násilí, a to jak mezi organizacemi, tak i mezi jednotlivci uvnitř těchto organizací.*
- *Systém je často více přizpůsoben potřebám institucí než lidí ohrožených násilím.*
- *Oběti se cítí opakovaně traumatizované a přehlížené systémem, který nebere v potaz jejich pocity a potřeby.*
- *Systém pomoci je pro oběti nepřehledný a komplikovaný.*
- *Data z různých zdrojů ukazují rozporuplné výsledky - zatímco statistiky Policie ČR a intervenčních center vykazují spíše pokles případů domácího násilí, nízkoprahové organizace zaznamenaly nárůst poptávky po svých službách až o 40 % (Nyklová, Moree, 2021).*

2.1. Výzkumy transgeneračního přenosu domácího násilí v ČR

Jak již bylo zmíněno, transgenerační přenos domácího násilí (dále jen TPDN) je na poli výzkumné činnosti v České republice poněkud opomíjen, a tudíž fakticky neexistují data, která by tento jev mapovala (APIC ČR a SocioFactor s.r.o., 2024).

Dosud nejrozsáhlejší a nejkomplexnější projekt, který by zachycoval problematiku transgeneračního přenosu domácího násilí, byl realizován v České republice v letech 2014–2021 a zahrnoval jak kvantitativní, tak kvalitativní výzkumné metody. Nositelem tohoto projektu pod názvem "*Děti dětí bez násilí*" byla Asociace pracovníků intervenčních center ČR (dále jen APIC ČR). Realizaci výzkumu zajistila společnost SocioFactor s.r.o. Projekt probíhal ve třech fázích a zahrnoval několik klíčových částí:

- **Výzkum mezi odborníky:** Identifikace příčin mezigeneračního přenosu.
- **Výzkum veřejného mínění:** Analýza mezigeneračního přenosu domácího a genderově podmíněného násilí v domácnostech.

- Výzkum v rodinách/domácnostech: Studium mechanismu mezigeneračního přenosu domácího násilí.

První část výzkumu byla zpracována kvalitativním přístupem a zaměřila se na provedení analýzy příčin mezigeneračního přenosu mezi experty. Výzkum začal popisem příčin mezigeneračního přenosu domácího násilí od odborníků na domácí a genderově podmíněné násilí. V rozmezí měsíců března a dubna 2023 byly provedeny individuální i skupinové rozhovory s cílem lépe porozumět faktorům vedoucím k přenosu násilí mezi generacemi. Na základě této části a s využitím existujících odborných zdrojů byly formulovány pracovní hypotézy pro následný kvantitativní výzkum. Mezigenerační přenos domácího násilí podle expertů představuje závažný problém, který ovlivňuje všechny zúčastněné strany. Výsledky mimo jiné ukázaly následující:

- Mechanismy, kterými se domácí násilí přenáší mezi generacemi nebo atributy, které mohou sloužit jako rizikové faktory vzniku přenosu jsou:
 - *závažnost a opakování domácího násilí,*
 - *délka vystavení domácímu násilí,*
 - *vliv náboženství, komunity a tradičních rodinných hodnot,*
 - *neznalost rodinného prostředí partnera,*
 - *naučené vzorce chování,*
 - *nedostatečná edukace o problematice,*
 - *nedostatečný právní rámec a takové společenské normy, které akceptují a tolerují násilí ve výchově,*
 - *špatná bytová a finanční situace a chudoba,*
 - *nízká úroveň vzdělání,*
 - *nedostatečná psychologická pomoc,*
 - *chybějící komunikační kompetence a problematika dynamiky vztahu mezi partnery,*
 - *individuální charakteristiky (nízká frustrační tolerance, poruchy chování, nedostatečná sociální kompetence a absence sebereflexe).*
- Identifikaci protektivních faktorů, které brání přenosu domácího násilí:
 - *dostatečná informovanost o problematice,*
 - *rychlá a dostupná pomoc,*
 - *práce s celou rodinou (resp. i s obětí a agresorem),*

- *stabilní a zdravý partnerský vztah,*
- *dostatečné rodičovské kompetence,*
- *zpětná vazba ze sociálního okolí,*
- *správně nastavená legislativa,*
- *fungující systém pomocných institucí,*
- *odborná příprava profesionálů a existence preventivních programů.*

Na poznatky z rešerše a od expertů navázal statisticko-quantitativní výzkum zaměřený na identifikaci existujících podporujících mezigeneračního přenosu domácího násilí, na popis různých forem mezigeneračního přenosu násilí a na identifikaci faktorů, které tento přenos umožňují či podporují. Hlavním cílem bylo zjistit, jak běžný je jev přenosu domácího násilí napříč generacemi v domácnostech. Data byla sbírána dotazníkovým šetřením od července do října 2023. Zkoumaný soubor respondentů tvořilo 939 jedinců se zkušeností s domácím násilím. Většinou zástupcem výběrového souboru byla žena ve věku 15 až 39 let žijící ve městě s více než 100 000 obyvateli nebo v obci do 4 999 obyvatel. Výsledky mimo jiné ukázaly následující:

- *Symptomy TPDN, tedy zkušenost s násilím v dětství i v dospělém životě, zažilo 224 z celkových 939 účastníků (při srovnání s výzkumem v roce 2015 tvoří přibližně třetinu osob se zkušeností s domácím násilím).*
- *Respondenti zasažení TPDN jsou častěji ženy.*
- *Respondenti zasažení TPDN dále projevují statisticky významně větší nedůvěru vůči soudům, policii, OSPOD a sociálním odborům obcí.*
- *U respondentů zasažených TPDN se v jejich původní rodině častěji objevuje psychiatrická diagnóza u oběti nebo původce násilí.*
- *Domácí násilí se v životech respondentů také častěji opakovalo v partnerských vztazích v dospělosti.*
- *Respondenti reflektují zlepšení politiky boje proti domácímu násilí v posledních 10 letech, zároveň se však statisticky významně častěji domnívají, že tématu DN stále není ve veřejném diskurzu věnován dostatek prostoru.*

Paralelně probíhaly také kvalitativní individuální rozhovory v různých typech domácností, kde byly pozorovány projevy jakéhokoliv typu domácího násilí nebo zvýšeného rizika, a to se všemi třemi generacemi účastníků - dětmi, rodiči a prarodiči. Cílem bylo

sledovat průběh mezigeneračního přenosu domácího násilí uvnitř domácností a zkoumat, jak tento přenos popisují a interpretují účastníci výzkumu. Výsledky výzkumu potvrdily výskyt většiny protektivních i rizikových faktorů pro vznik TPDN, které rovněž zmiňovali odborníci v první fázi projektu. Vedle těchto působících faktorů však hrají roli i osobnostní charakteristiky jedince a způsoby, jimiž zvládá zátěžové situace (copingové strategie).

Výzkum v rámci projektu *Děti dětí bez násilí* poskytl cenné poznatky o TPDN v ČR, identifikoval klíčové faktory přispívající k tomuto jevu a nabídl konkrétní doporučení pro prevenci a intervenci (APIC ČR a SocioFactor s.r.o., 2024).

3. Děti, oběti domácího násilí

Tato kapitola poukazuje na problematiku dětí v roli svědků i přímých účastníků domácího násilí v rodině. Kapitola také zmiňuje možné následky násilného prostředí rodiny na dítě a legislativní ukotvení a systém ochrany ohroženého dítěte v České republice.

Dle statistických údajů Asociace pracovníků intervenčních center ČR (dále jen APIC ČR), z.s. vyrůstalo v domácnostech, kde bylo v roce 2023 provedeno vykázaní násilné osoby, celkem 1180 ohrožených dětí. V roce 2022 data evidují 992 ohrožených dětí (Statistické údaje intervenčních center ČR za rok 2023 a za rok 2022). Avšak v tomto čísle nejsou zahrnuty rodiny, u nichž nedošlo k vykázaní násilné osoby, a mnoho případů domácího násilí, zejména v rodinách s dětmi, zůstává bez evidence. Domácí násilí má vysokou míru utajení, což znamená, že pouze malá část případů je odhalena a řešena mimo domov, kde se násilí odehrává (Matoušek, 2020).

Mezinárodní i tuzemské výzkumy dokazují, že děti jsou svědky domácího násilí minimálně v 84 % zjištěných případů a šestina z nich je do neshod mezi rodiči dokonce přímo vtažena (STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR, 2006). Pracovníci OSPOD řeší každoročně cca 2500 případů domácího násilí v rodinách, kde vyrůstají děti (Úřad Vlády ČR, Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí, 2019–2022).

Podle definice Světové zdravotnické organizace (WHO) je dítě, které je svědkem domácího násilí mezi členy domácnosti, vnímáno jako psychicky týrané dítě (MPSV, 2010). V obou případech děti vykazují stejné symptomy jako děti se syndromem CAN (Ševčík, 2011). Skutečnost, že dítě je obětí domácího násilí vždy, pokud je násilí v rodině přítomno, je potvrzena i v metodickém doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí (MPSV, 2010).

Od narození hraje klíčovou roli pro zdravý vývoj každého dítěte uspořádání mezilidských vztahů. Pokud v rodině dochází k patologii v podobě násilí, hrozí narušení základních principů důvěry a budování vztahů. Schopnost budoucího navazování vztahů je z velké části založena na úvodním vztahu mezi dítětem a jeho rodiči (pečujícími osobami), což ovlivňuje důvěru dítěte v sebe, druhé a ve svět. Tímto způsobem dítě získává komplexní připravenost pro život (Cimrmannová, 2013).

Studie využívající psychoanalytické teorie o partnerském násilí se zakládají na základním předpokladu, že u jedince se během raného vývoje formují sklony k násilnému chování nebo k přizpůsobení se násilí (Marvánová-Vargová, Pokorná, 2008). Každý mezilidský vztah je vždy založen na dobrovolnosti, sdílených emocích a nedá se plně kontrolovat rozumem a logikou. Někteří lidé mají problém tuto skutečnost přijmout ve své rodičovské roli a snaží se takový vztah ovládat silou a násilím (Vaníčková in Bechyňová, 2007). Opakované porušování lidské důstojnosti ze strany blízkých pečujících osob často vede k narušení důvěry, k rezignaci na vlastní hodnotu a k neadaptivním reakcím za účelem fyzického a duševního přežití jedince. V takových situacích mohou vzniknout závažné krize, které se mohou přenášet mezi generacemi (Cimrmannová, 2013).

3.1. Následky násilného prostředí rodiny

Ačkoli jsou důsledky domácího násilí mezi partnery dobře známé a odborníci se na tomto shodují, v praxi často není věnována tomuto problému patřičná pozornost. Přestože informovanost společnosti o negativních důsledcích přihlížení domácímu násilí na děti stoupá, ještě stále se setkáváme s mýty. Mezi nejčastější z nich můžeme zařadit názor, že se násilí mezi rodiči dětí nijak nedotýká, protože mu nerozumí nebo ho ani nevnímají. Násilí s jistotou zanechá stopy na každém člověku, který mu byl vystaven. Dopady mají na děti zásadní negativní efekt. Domácí násilí má negativní dopad na všechny funkce rodiny: reprodukční, emoční, socializačně výchovnou i ekonomickou (Sobotková in Ševčík, Špatenková, 2011). Vliv prostředí, kde se objevuje násilí v rodině, působí na dětskou psychiku mnohostranně a může jedince hendikepovat i v jeho dospělém životě v mnoha oblastech partnerského, pracovního nebo rodičovského života (Čírtková, 2020). Vzhledem k tomu, že každé dítě prožívá domácí násilí jinak, i jeho dopady se u každého projevují individuálně. Děti bývají označovány jako zapomenuté či neviditelné oběti domácího násilí (Ševčík, Špatenková, 2012).

I ve chvílích, kdy je dítě nepřímou vystavováno násilí mezi svými rodiči, neúčastní se přímým fyzickým nebo verbálním útokům, je v tomto prostředí také ohroženo násilím. Dítě totiž formuje svůj pohled na svět na základě situací, které vnímá a z rodiny přebírá vzorce chování, které následně uplatňuje v dalším životě (Úlehlová a kol., 2016). V případě, že přihlíží domácímu násilí jako svědek, může zažívat svět jako nebezpečné místo s nepředvídatelnými událostmi a zdánlivě neřešitelnými problémy. Aby se dítě zdravě vyvíjelo, potřebuje prostředí, které uspokojí jeho potřeby. Nedostatek této podpory v dětství může způsobit narušení zdravého vývoje (Persefona, 2020). V rodině zasažené domácím násilím může chybět empatie

a schopnost porozumět potřebám dětí, což může vést k názoru dítěte, že je sám zodpovědný za přítomné násilí (Úlehlová, 2009). Dítě chápe násilí mezi svými rodiči většinou ambivalentně, ať už je v pozici svědka nebo je obětí. Podle Kotkové (2014) může dítě, které se stává přímou obětí domácího násilí, projevovat vztek jak vůči rodiči, který mu ubližuje, tak i vůči rodiči, který nedokáže situaci vyřešit. Dítě může být zmatené nad tím, proč mu rodič, kterého má rádo, způsobuje bolest.

Následky fyzického domácího násilí na dětech jsou patrné zejména bezprostředně po útoku. Aktivní forma násilí může zanechat modřiny, oděrky, popáleniny, zlomeniny, otřesy mozku a vážná zranění, která vyžadují hospitalizaci. V extrémních případech může násilí dokonce vést k úmrtí dítěte (Úlehlová a kol., 2016). Matoušek (2016) ve své knize zdůrazňuje, že děti mohou trpět psychosomatickými obtížemi, jako jsou bolesti hlavy, břicha, zvracení nebo pomočování. Pasivní forma násilí může ovlivnit špatný vývoj dítěte a způsobit problémy ve vzdělávání, projevující se obtížemi se soustředěním a učením. Určité zdravotní komplikace se mohou však objevit již u nenarozeného dítěte, jestliže docházelo k fyzickým útokům na ženu již během jejího těhotenství. Tyto útoky mají za následek nízkou porodní váhu, předčasný porod nebo samovolný potrat (Matoušek, 2016). Opakující se násilné projevy postihují děti zpravidla na celý život, a to i v dospělém životě. Jak uvádí Koukolík a Drtilová (2006), dospělí jedinci, kteří byli v dětství ohroženi domácím násilím, častěji onemocní poruchami příjmu potravy, jsou více ohroženi sebepoškozováním nebo sebevražednými sklony a častěji mají psychosomatické obtíže.

Následky v sociálním a emocionálním vývoji jsou nejzávažnější. Projevují se především nedůvěrou v pevnost blízkých vztahů, problémy při utváření pozitivních přátelských vztahů a handicapy při konstruktivním řešení interpersonálních konfliktů (Čírtková, 2020). Čírtková a Červinka (1994) zdůrazňují, že emocionální trauma je subjektivní a těžko měřitelné, neboť se odvíjí od jedinečného prožívání oběti spojeného s její osobností. Důsledky psychického traumatu z domácího násilí se liší podle věku dítěte. Adolescenti, kteří se setkali s násilím od útlého věku, projevují jiné psychické následky než ti, kteří se s ním setkali až během dospívání (Kotková, 2014). Jedním ze závažných následků vystavení dítěte domácímu násilí je psychické trauma. V případech, kdy děti byly přítomny závažnému domácímu násilí v intenzitě týrání, se u nich může rozvinout i posttraumatická stresová porucha (Matoušek, 2020).

Děti, které jsou vystaveny násilnému prostředí, často vykazují nápadné změny v chování. Obvykle se projevují buď neklidem a agresivitou, nebo naopak sklíčeností a úzkostí. Ve vztahu

k násilí volí různé strategie, někdy mají problém o násilí mluvit a vyhledat si odbornou pomoc (Právní prostor, 2023). Jak zmiňuje Levine (2011, s. 238-239): „*Když se děti narodí do života plného stresu a traumat, jsou život podporující vzorce chování narušeny. Místo prozkoumávání a vytváření citových vazeb mají tato miminka zábrany, jsou ustrašená a stahují se do sebe (...) s větší pravděpodobností se u nich objeví sklony k násilí.*“ Dodává, že když si rodiče přenášejí svá nezpracovaná traumata, obtížným způsobem pak mohou svým potomkům dopřát pocit základní důvěry.

Častým jevem v chování je přenášení zažitých modelů do dalších etap života, jde o tzv. **transgenerační přenos rolí**. V rodinné výchově může docházet k předávání patologických vzorců chování rodičů na děti, které si tyto vzorce nesou do svých budoucích rodin. Násilné chování ovlivňuje jak budoucí agresory (tzv. kriminogenní efekt, obvykle u chlapců), tak i budoucí oběti (tzv. viktimogenní efekt, obvykle u děvčat) (Bednářová a kol., 2006). Děti, které jsou svědky násilí v rodině, ať už prostřednictvím zneužívání dětí nebo svědecktím mezilidského násilí, mají větší pravděpodobnost, že budou v dospělosti používat násilí ve svých rodinách, než děti, které nikdy nebyly vystaveny rodinnému násilí (Hines, 2002).

Je důležité si uvědomit, že role dětské oběti je přenosná mezi různými sociálními prostředími. Proto není ojedinělé, že oběti šikany ve škole se často stávají obětmi domácího násilí a naopak. Dítě, které zažívá násilí v rodině, bývá častěji šikanováno ve škole nebo v zájmových kroužcích. Opakovaná viktimizace vede k vytvoření mnohočetné oběti, jejíž kvalita života je trvale poškozena. Taková oběť se může vyvinout buď směrem k prudké a brutální agresi, nebo zůstává celoživotně bezmocnou a poslušnou obětí (Vaníčková in Bechyňová, 2007).

Dětské oběti domácího násilí vyžadují komplexní pomoc ze strany mnoha odborných institucí a organizací. Posuzování situace ohroženého dítěte, jak uvádí Matoušek (2013), není jednoduché a doprovází ho spolupráce odborníků z několika profesních oblastí. Dítě je stejně jako dospělá osoba bio-psycho-sociální individualitou, a tak je třeba hodnotit jeho situaci z hlediska více úhlů pohledu. Role sociálního pracovníka by měla být hlavně koordinační – prvotním úkolem by mělo být sestavení týmu odborníků, kteří budou dále na případu klienta spolupracovat (Matoušek, 2013).

Důležitou roli v péči o děti ohrožené domácím násilím hrají dospělí mimo rodinu, zejména učitelé a sociální pracovníci (zejména na OSPODech), kteří by měli umět identifikovat příznaky

ohrožení. Škola může být pro dítě z násilné rodiny jediným bezpečným místem a může pomáhat zmírňovat rizika spojená s jeho situací. Učitelé často bývají jedinými osobami, kterým dítě důvěřuje. Je proto zásadní umět rizika rozpoznat, poskytnout pomoc a vhodně podpořit ohrožené děti ve škole (Úlehlová, 2009).

3.2. Právní nástroje ochrany ohroženého dítěte

Klíčovou roli v tvorbě principů na ochranu ohrožených dětí v České republice sehraává zákon. č 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZSPOD“). Označení *ohrožené dítě* je klíčové pro stanovení práv a povinností orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“). Zákon vymezuje činnost sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „SPOD“) těmito činnostmi:

- *ochranou práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,*
- *ochranou oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,*
- *zabezpečením náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině (MPSV, 2010).*

Sociálně-právní ochrana (dále jen „SPO“) se zaměřuje na děti v typických situacích:

- *rodiče dětí zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti,*
- *děti byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, a tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy,*
- *děti vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, žijí se prostitutci, spáchaly trestný čin nebo, děti mladší 15 let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak narušují občanské soužití,*
- *opakovaně se dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte,*
- *děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu,*
- *děti, které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců,*

- děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami,
- děti, které jsou žadateli o azyl a jsou odloučené od svých rodičů, popřípadě jiných osob odpovědných za jejich výchovu (ZSPOD).

Jedním z hlavních bodů zákona o SPOD je § 6 písmeno g), který se zaměřuje na ochranu dětí před násilím. Tento paragraf specifikuje, že sociálněprávní ochrana se poskytuje dětem, které jsou ohrožovány násilím ze strany rodičů, dalších osob, které o ně pečují nebo jiných fyzických osob.

Orgány SPOD v současné chvíli v rámci České republiky tvoří: Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, Ministerstvo práce a sociálních věcí, krajské úřady, Úřad práce a obecní úřady obcí s rozšířenou působností i obecní a újezdní úřady (Matoušek, 2016).

Předním cílem SPOD je zájem o blaho dítěte a jejich ochrana. OSPOD je povinen ohrožené děti vyhledávat, vést ve své evidenci a využívat nástroje, které ZSPOD pro tyto případy upravuje. Povinnost vyhledávat ohrožené děti je stanoveno pro všechny obecní úřady. Po zjištění případu ohrožení dítěte domácím násilím musí příslušný OSPOD situaci v rodině blíže prověřit a posoudit, která další opatření na ochranu dítěte je nutné podniknout (MPSV, 2010). Všechny státní orgány, fyzické a právnické osoby pověřené výkonem SPOD, školy, školská zařízení, zdravotnická zařízení a jiná zařízení určená pro děti mají ze zákona povinnost oznamovat údaje o dítěti ohroženém domácím násilím obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, a to bez zbytečného odkladu poté, kdy se o takovém dítěti dozví (§ 10 odst. 4 zákona o SPOD).

S žádostí o pomoc se může na kterýkoliv OSPOD obrátit rovněž samotné ohrožené dítě, a to i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte (§ 8 odst. 1 zákona o SPOD).

Další kompetencí orgánů SPOD je podávání návrhů soudu na ochranu nezletilého dítěte, včetně návrhů na předběžná opatření proti domácímu násilí. Pokud ohrožený rodič opustí společné bydliště s dítětem, musí to nahlásit příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí a sdělit nové místo pobytu. Pracovníci tohoto orgánu jsou pak vázáni mlčenlivostí ohledně nového místa pobytu, aby zajistili bezpečí a zabránili dalším útokům nebo pronásledování (Paprsteinová a kol., 2019).

4. Transgenerační psychologie

Tato kapitola se soustřeďuje na oblast transgenerační psychologie. Jako nosný pilíř je představeno trauma a možné způsoby a mechanismy přenosu traumatické zkušenosti na další generace v kontextu domácího násilí. Stěžejní částí této kapitoly je popis teorie sociálního učení jako hlavní metody mezigeneračního přenosu násilných vzorců v rodině.

Transgenerační přístup umožňuje nahlížet na rodinu z nové perspektivy. Evoluční vzorce minulých generací dávají do kontextu kvalitu rodinného života dnes. Pokud dokážeme dešifrovat klíčový moment narušení rodinného fungování již na začátku v rodinách rodičů a prarodičů, můžeme tak ze symptomatické svázanosti vysvobodit životní příběhy všech členů rodiny (Tóthová, 2011). Dle autorky Sylvie Tenenbaum (2018, s. 71) lze termínem „transgenerační“ nazvat „*to, co se předává přes generace, vědomě a pochopitelně i podvědomě*“.

Autoři Vizinová a Preiss (2023, s. 32) udávají definici pojmu: „*Transgenerační přenos je fylogenezí a biologickými procesy vytvořený prostředek adaptace, s jehož pomocí jsou zvířecí i lidské potomci předinformováni o nebezpečí a který ovlivňuje komunikaci a vztah mezi rodičem a potomkem.*“

Jiné vymezení tohoto fenoménu nabízí také nizozemský profesor M. H van Ijzendoorn (1992, s. 76): „*Transgenerační přenos chování je definován jako proces, následkem kterého se vědomě nebo neúmyslně přenášejí vzorce chování do další generace*“. Jedná se tedy o mechanismus tzv. mezigenerační kulturní transmise. Rodinné instituce tímto způsobem po staletí předávají lidské hodnoty a zkušenosti. I identita člověka se z velké části formuje díky odkazu jeho rodičů. Ti fungují jako identifikační vzory, které ovlivňují chování člověka v dospělosti (Ijzendoorn, 1992).

Podle Besemera (2017) může mezigenerační přenos chování zahrnovat např. socioekonomický status, vzdělání, stav duševního zdraví, rodičovské dovednosti, užívání návykových látek nebo předpoklady či sklon ke kriminálnímu jednání.

Přenos mezi generacemi byl vnímán a považován za důležitou součást lidské kultury již v perspektivě archaického dědictví. V tradičních civilizacích byla ohniska zdroje životní síly rodiny nalézána právě v kontinuitě a návaznosti z předešlých generací. Každodenní život tradiční rodiny vyžadoval neustálou aktualizaci s posvátnými archetypy jejich předků, která se

dosahovala praktikováním posvátných rituálů a zděděných tradic. Důležitou součástí byla také vazba na místní kontext sociálních interakcí, která rodině zajišťovala primárně větší míru bezpečí. Člověk vyznávající archaické kulturní dědictví nabýval dojmu, že pokud nebude cítit transgenerační kontinuitu a zanedbá dědictví minulých generací, uvede tak svou rodinu do stavu zranitelnosti a odevzdanosti vůči všudypřítomnému chaosu (Tóthová, 2011).

Transgenerační psychologie je na našem území málo rozpracovaným směrem oproti zahraničí, kam patří jako neodmyslitelná součást psychologické praxe (Tóthová, 2011). Téma mezigeneračního přenosu domácího násilí je doposud z hlediska výzkumu v České republice zcela opomíjeno.

Autoři Vizinová a Preiss (2023) uvádí jako hlavní současné cíle transgenerační psychologie:

- **Transgenerační vývojový cyklus rodiny** - porozumění životnímu cyklu rodiny z perspektivy střídání generací,
- **Transgenerační emoční pole rodiny** – zkoumání dynamického prostředí emocí, vzorců chování a vztahů, které se přenášejí přes generace a ovlivňují interakce a fungování rodiny,
- **Transgenerační dědičnost rodových struktur** – zdůrazňování kontinuity a opakování určitých rodových modelů, které představují důležitý aspekt vývoje rodinných systémů a jejich interakcí,
- **Transgenerační přenos rodinné resilience a vulnerability** – rozlišování rodinné schopnosti adaptace a odolnosti proti stresu a naopak přenos rodinné zranitelnosti,
- **Transgenerační rodinná diagnostika**

Teorie transgeneračního přenosu vychází z předpokladu, že vztah rodiče s jeho vlastním rodičem a vztah rodiče s jeho dítětem jsou často podobné. Mnohé zahraniční studie ukazují, že tento cyklus transgeneračního přenosu lze za určitých podmínek přerušit (Dyđňanská, 2007).

4.1. Trauma v mezigenerační perspektivě

V dnešní době je trauma často používáno jako modelový příklad transgeneračního přenosu. Různé zahraniční studie transgeneračního traumatu se zabývají holocaustem a veterány z 2. světové války a Vietnamu, ale také příběhy rodin, kde docházelo k domácímu násilí nebo týrání a zneužívání dětí (Linka bezpečí, 2018).

Jak popisují autoři Levine a Kline (2012, s. 38): „*K traumatu dojde, když nás zasáhne jakákoliv situace jako blesk z čistého nebe, přehltní nás, jsme v jejím důsledku jiní a odpojení od svého těla. Všechny obranné mechanismy, které jsme měli, jsou podkopány, my se cítíme naprosto bezmocní a zoufalí. Je to, jako by nám někdo podtrhl nohy. Trauma je protikladem síly.*“ Trauma může zasáhnout nejen na rovině fyzické, ale i na té psychické (Levine, Kline, 2012).

Při identifikaci posttraumatické stresové poruchy (dále jen PTSD) dle *Diagnostického a statistického manuálu duševních poruch* (dále jen DSM-5) nemusí dojít k přímému vystavení jedince traumatické situaci. Symptomy PTSD se mohou přenášet z generace na generaci už tehdy, je-li jedinec svědkem neštěstí, které se stalo jeho rodinnému příslušníkovi nebo blízké osobě a jedná se o násilnou událost. Traumatizace se tedy může objevit jak u osob, které byly samy oběťmi dané situace (primární traumatizace), tak u náhodných svědků přítomných některé z těchto událostí (sekundární traumatizace). Rozlišujeme rovněž komplexní posttraumatickou poruchu, která je svými projevy výraznější a vytrvalejší a vzniká z více traumatických událostí prožitých v časovém horizontu za sebou, které mají často původ v dětství. Příkladem komplexní PTSD může být právě zneužívání v dětství nebo prožité domácí násilí (Preiss, Vizinová, 2023).

Odlišujeme primární a sekundární traumatizaci rodinného systému. Původ primární traumatizace rodiny pochází buď ze zdrojů v samotné rodině a nebo je způsobena jinými vnějšími vlivy mimo rodinný systém např. přírodní katastrofou. V rámci problematiky násilí v blízkých vztazích popisujeme intrarodinné násilí jako zdroj traumatizování vlastním rodinným členem nebo subsystémem rodiny. Spadají sem všechny formy domácího násilí, stejně tak jako násilí vůči dítěti, tzn. syndrom týraného, zneužívaného, a zanedbávaného dítěte v kontextu intrageneračním i mezigeneračním (Tóthová, 2011). Reakce dětí na trauma je často podmiňována tím, jaké adaptační a obranné mechanismy ke zvládnutí psychického traumatu používají. Neléčené trauma se postupem času mění ve specifickou osobnostní strukturu, která přináší emoční zranění do nových vztahů (Dydňanská, 2007).

Traumatický stres v rodinném násilí se často projevuje dlouhodobou, opakující se a rostoucí intenzitou, a proto v tomto kontextu hovoříme o traumatickém systému. Vnitrorodinné násilí je natolik destruktivní právě proto, že osoby příbuzné mají představovat zdroj bezpečí a podpory, avšak zde se stávají samotnými pachateli rodinného traumatu. Charakteristickými znaky rodin, ve kterých dochází k násilí, jsou vyšší stupeň kritičnosti, vzájemný antagonismus, vyhrožování a křičení. Existují ale i opačné tendence, jako je vyhýbání se interakcím ve snaze zabránit

případným konfliktům (Bentovim, 1992 in Tóthová, 2011). Transgenerační přenos nezahojených traumat zasahuje obvykle tři následující generace (Büttner in APIC ČR, 2024).

4.2. Jak funguje přenos traumatu z generace na generaci?

Jakákoliv traumatická událost zpravidla nepůsobí pouze na jednotlivce, který ji prožil, ale také na každého, kdo s ním pravidelně přichází do kontaktu v rámci blízkých intimních vztahů v rodině a nebo s tímto člověkem bude sdílet život v budoucnu. Trauma v rodině má vliv na celou rodinu, a když se nevyřeší, může se přenést na další generace (Tóthová, 2011). Obecně lze tvrdit, že jedinci, kteří byli traumatizováni, vykazují specifické znaky psychické resilience (odolnosti) a fyzické vulnerability (zranitelnosti) (Preiss, Vizinová, 2023).

Tóthová (2011, s. 78) vyzdvihuje důležitost rozlišení zdroje, mechanismu a důsledku transmise v každém transgeneračním přenosu.

- *zdroj (příčina) přenosu: příčina uvěznění ve vývoji rodinné minulosti, která aktivuje dynamiku transgeneračního přenosu (např. nevyřešené emoce, nezastavený traumatický proces),*
- *mechanismus (dynamika) přenosu: vzory fungování v rodině, které vedou k vytvoření emocionálního nebo psychosociálního prostředí, kde dochází k opakování nevyřešených událostí nebo nepřekonaných problémů z minulých generací (např. rodinné násilí),*
- *důsledek (projev) přenosu: projev transgeneračního přenosu ve formě poruchy určitého aspektu rodinné dynamiky nebo chování jednoho z jejích členů (např. psychosomatická konverze, syndrom výročí, koincidence tragických událostí).*

Přenos traumatu je výsledkem kombinace různých faktorů, které spolu interagují, např. genetické predispozice, individuální vývoj, vlivy v rodině a sociální situace (Preiss, Vizinová, 2023).

Asociace pracovníků intervenčních center ČR (2024, s. 20) definuje tyto mechanismy transgeneračního přenosu:

- *biologický přenos spojený s genetikou a epigenetikou (tj. přenos spojený s genetickými dispozicemi a epigeneticky podmíněnými změnami),*

- sociální přenos spojený se sociálním učením (především s nápodobou či identifikací).

Současná transgenerační psychologie dále rozvíjí koncept, který rovněž představuje mechanismus přenosu násilí – je jím tzv. *teorie vazby*. Tato teorie, jejímž autorem je John Bowlby, se zaměřuje na vztah mezi blízkou pečující osobou (převážně matkou) a dítětem. Tento vztah popisuje termínem „*attachment*“ neboli „*citová vazba*“, „*přilnutí*“ nebo „*připoutání se*“. Bowlby tvrdí, že dítě se rodí s vrozenou schopností vazby, což interpretuje jako tendenci přilnout k určité osobě. Tento vazebný mechanismus je podle něj výsledkem fungování různých behaviorálních systémů a instinktivního chování (Bowlby, 2023). Tuto schopnost vazby modifikují zkušenosti a nastavení kontaktů a interakcí v raném dětství - prožívání interakcí a kontaktů s blízkou osobou v dětství určuje, jak bude systém vazby nastaven a diferencován do budoucna. V případě traumatizovaných rodičů, kteří si odnáší z vlastního dětství tíživé zkušenosti, které se jim nepodařilo dosud zpracovat, často absentuje schopnost vřelého, pečujícího a vazebného chování k vlastním dětem. Tímto způsobem dochází k nenaplnění a nerozvíjení zdravého nastavení mechanismů u dítěte, které si takové vzorce pravděpodobně odnese do dospělého života. Stabilní a bezpečná citová vazba je klíčová pro zdravý vývoj dítěte a prevenci přenosu traumatických zkušeností (APIC ČR, 2024).

4.3. Teorie sociálního učení

Rodina je základní sociální skupinou, ve které si jedinci osvojují některé sociální role a kde se děti zároveň učí zvládat různé stresové situace, krize a frustrace (Pikálková, 2004). Mnohé výzkumy pracují s otázkou, zda-li je násilí v rodinném prostředí výsledkem genetického dědictví nebo vlivu prostředí a podmínek učení, ve kterých jedinec vyrůstá. Autor Isdal (2017, s. 115) má jasnou představu o původu násilí: „*Násilné chování je naučené a je reakcí na moc/bezmoc, která jedince obklopuje.*“

Teorie sociálního učení patří mezi nejpopulárnější teorie, které si kladou za cíl zjistit a vysvětlit možné příčiny vzniku projevů násilí (Pikálková a kol., 2015). Poprvé představil teorii sociálního učení Albert Bandura (1973), který zakotvil vznik předpokladů k páchání násilí mezi partnery již v raném věku, a to prostřednictvím napodobování tzv. imitací vzorců chování v rodině (Mihalic, Elliott 1997). Bandura se odklání od biologického postoje chápání lidského chování pouze jako souboru vrozených předpokladů, ale vnímá ho jako výsledek kognitivních procesů (Bandura 1973). Domácí násilí je tak chápáno jako důsledek transgeneračního přenosu vzorců násilného chování.

Autor Nakonečný (2020) rozlišuje následující druhy sociálního učení:

- Učení prostřednictvím pozorování (modelu): Při sledování druhých se učíme, které chování je v konkrétní situaci odměňováno a které je naopak trestáno.
- Učení prostřednictvím identifikace: Tento druh učení využívá stejné mechanismy jako předchozí způsob, ale imitace je zde mnohem hlubší a výraznější. Jedinec se s napodobovanou osobou natolik ztotožní, že přestane být sám sebou a stává se tím, koho napodobuje. Proces probíhá na nevědomé úrovni, takže si subjekt identifikace není vědom. Jedná se o jakýsi obranný mechanismus, kdy se osoba ztotožňuje s tím, kdo pro ni představuje potenciální hrozbu.

Modelování původu násilí v rodině může mít dvě formy: buď rodič fyzicky trestá dítě, nebo se rodiče fyzicky napadají navzájem. Když rodič fyzicky zneužívá dítě, dítě je přímo vystaveno agresi (Hines, 2002).

Násilí je naučené prostřednictvím vzorců chování poskytovaných blízkými osobami v rámci rodiny (sourozenci, příbuznými, rodiči a partnerny), buď přímo, nebo nepřímo, a je posilováno v dětství a pokračuje v dospělosti jako způsob zvládání stresu nebo metoda řešení konfliktů. Oběti i pachatelé partnerského násilí často zažili domácí násilí v dětství nebo dospívání, což může vést k toleranci a napodobování násilného chování (Mihalic a Elliott 1997). Gelles (1974) uvádí, že *"rodina nejenže vystavuje jedince násilí a technikám násilí, ale také učí schvalování užívání násilí."* Když je jeden rodič násilný a druhý se podřizuje, dítě tento vzorec přejímá – v tomto případě chlapi často napodobují násilné chování otců, zatímco dívky se stávají oběťmi a vybírají si násilné partnerny (Mihalic a Elliott 1997).

Pozorování násilných vzorců samo o sobě nestačí k tomu, aby vedlo k násilnému chování v pozdějším životě. Bandura (1973) ukázal, že klíčovou roli hraje tzv. *zástupné zpevnění*. Dítě, které je svědkem násilí, musí dojít k závěru, že násilné chování je nějakým způsobem odměňováno (např. tím, že násilník získá, co chce). Jinými slovy, pokud násilí vede k nějaké pozitivní reakci, je pravděpodobné, že dítě bude takové chování napodobovat ve snaze dosáhnout stejného výsledku. Podle Bandury je důležité, že odměna nemusí být přímá. Pouhé pozorování pozitivních nebo negativních důsledků násilného chování může ovlivnit, zda se jedinec v budoucnu dopustí násilí nebo se stane jeho obětí (Bandura, 1973).

Autoři Koukolík a Drtilová (2006) násilí páchané na dětech přímo označují za druh učení. Děti, které jsou ve svých rodinách vystaveny násilí, se naučí reagovat na vnější podněty jinak

než děti, které takovým trestům vystaveny nebyly - dítě se naučí být agresivní. Naučená útočnost se stává trvalým rysem osobnosti.

Jak uvádí Hines (2002), původ rodinné agrese závisí na rodičích. Jedinci, kteří v mladém věku vidí, že je násilí v jejich rodině odměňováno, se učí řešit frustrace a konflikty s rodinnými příslušníky násilím. Jinými slovy, lidé se učí prostřednictvím pozorování chování svých rodinných příslušníků, jak dosáhnout toho, co chtějí, pomocí násilí. Pozorováním opakovaného násilí v rodině se děti navíc učí považovat násilí ve vztazích za výhodné a vidí použití násilí v rodině jako způsob, jak zmírnit stres, vyjádřit hněv nebo ovládat ostatní (Eron 1997 in Hines 2002). Hines (2002, s. 213) dále vysvětluje: „*Když jsou děti vystaveny těmto způsobům řešení konfliktů, nikdy se nenaučí prosociální alternativy k řešení rodinných problémů, a proto nemají silné alternativní způsoby, jak řešit problémy v průběhu celého života.*“ K projevu symptomů transgeneračního přenosu násilí může dojít v jakémkoli vývojovém stadiu dítěte (Dyđňanská, 2007) .

Pokud násilí vychází z podmínek učení a moci/bezmoci, znamená to, že existují dvě hlavní strategie prevence násilí. První možností je ovlivnit stávající mocenské struktury ve společnosti. Snížení násilí lze dosáhnout vyrovnáním sociálních a ekonomických rozdílů, prosazováním rovnosti pohlaví, posílením práv dětí, demokratizací a zapojením do pracovního života. Druhou hlavní cestou prevence je vzdělávání a formování zasaženého jedince. Během dospívání je jedinec ovlivňován různými lidmi a zkušenostmi – rodiči, školou, přáteli, vzory, médií, kulturou atd. Největší vliv má nicméně interakce s nejbližšími v dětství a adolescenci, často s rodiči (Isdal, 2017).

5. Systém pomoci osobám ohroženým domácím násilím v ČR

Následující kapitola představuje roli sociální práce ve vztahu k domácímu násilí. Zmiňuje legislativní rámec k řešení problematiky domácího násilí a právní nástroje ochrany osoby ohrožené v České republice. Pojednává také o připravovaném zákoně o domácím násilí v České republice.

Domácí násilí je specifický problém, který vyžaduje specifická řešení. Ohrožená osoba se především neobejde bez pomoci z vnějšku. Jak uvádí Úlehlová (2009, s. 33): „...vzhledem k tomu, že problematika domácího násilí je rozsáhlá, spadá její řešení do působnosti více resortů: práce a sociálních věcí, zdravotnictví, školství, vnitra, spravedlnosti.“

5.1. Sociální práce a domácí násilí

Sociální pracovníci se v profesionální praxi často setkávají s výskytem domácího násilí, což je způsobeno vysokým rozšířením tohoto problému napříč různými skupinami obyvatelstva (Klepáčková a kol., 2020). Pomáhající profesionálové by měli být důkladně informováni o problematice domácího násilí - rozumět jejímu kontextu a dynamice, dále ovládat účinné strategie pro prevenci a odhalování násilí v rodinách a měli by profesionálně realizovat následnou práci jak s jeho oběťmi, tak pachateli. Je důležité, aby uměli efektivně komunikovat se všemi zúčastněnými, poskytovali komplexní poradenství a krizové služby. Práce s touto cílovou skupinou vyžaduje rovněž efektivní spolupráci v rámci multidisciplinárního týmu (Topinka, 2016).

Stěžejní metodou, která do oblasti sociální práce s oběťmi domácího násilí přináší novou perspektivu, je trauma-informovaný přístup. Přispívá k lepšímu porozumění komplexní situaci klienta a hlavně k tomu, jaký zvolit nejefektivnější způsob intervence. Zároveň se snaží zabránit znovuprožití traumatických událostí a zaměřuje se na individuální potřeby obětí. Cílem je poskytovat obětem komplexní pomoc a podporu. Tento přístup zahrnuje vytvoření bezpečného fyzického i emocionálního prostředí, pomoc s překonáním traumatu a podporu při znovunalézání motivace, zdrojů a podpůrných schopností oběti (Klepáčková a kol., 2020).

Autorka Bednářová (2009) zdůrazňuje, že sociální pracovník, který působí v oblasti práce s domácím násilím, by měl být vyzrálý, psychicky stabilní a odolný vůči stresu. Dále by měl být schopen rychle analyzovat a vyhodnocovat situace a plnit různé role, jako je krizový intervent, informátor, zprostředkovatel a důvěrník. Autorka rovněž upozorňuje na důležitost průběžného vzdělávání v oblasti domácího násilí, práce s traumatem, krizové intervence a

sebezkušenostního výcviku, a také na nutnost znalosti související legislativy a schopnosti multidisciplinární spolupráce.

5.2. Iniciativa nového zákona o domácím násilí

V bývalém socialistickém Československu byl až do revolučního roku 1989 silně idealizován koncept rodinného systému. Vládl názor, že v socialistické rodině se nemůže něco tak negativního, jako je domácí násilí, odehrávat (Machalová, 2014). Rozvoj nastal až po roce 1989 a prvotní signály o probíhajícím domácím násilí byly zveřejňovány ženami s dětmi, které z rodin musely utéct do azylových domů. Autoři Buriánek a spol. (2023, s. 11) dodávají: „...za rozšířením zájmu o tuto problematiku stály především rychle vznikající neziskové organizace, které se snažily o osvětu, o potírání mýtů spojených s percepcí domácího násilí, ale také o změnu legislativy, k níž posléze postupně docházelo.“ Silné a skoro až „nedotknutelné“ postavení konceptu rodiny nicméně přetrvává v České republice dodnes.

V současné době jsou stěžejní právní formulace pojmu *domácí násilí* v zákonech, které mají zrcadlit postoj společnosti každého státu k násilí v blízkých vztazích. V judikatuře České republiky pojem *domácí násilí* explicitně zmiňuje deset klíčových zákonů, žádný z nich ho však přímo nedefinuje. Je skutečně důležité, aby byla legislativa v oblasti domácího násilí jasná a jednoznačná a domácí násilí vnímala jednotně, aby bylo možné poskytnout obětem včasnou a adekvátní pomoc. Tříštění chápání a výkladu tohoto jevu může mít negativní dopad na ochranu obětí. Je třeba, aby zainteresované subjekty (policie, OSPOD, soudy, lékařské a nelékařské pomáhající profese, školy nebo správní orgány) spolupracovaly a měly jasně definované postupy a pravomoci (iniciativa Pro bezpečný domov, 2022).

Ke kriminalizaci domácího násilí došlo 1. 6. 2004 novelou trestního zákona, která zavedla novou skutkovou podstatu *týrání osoby žijící ve společném bytě nebo domě* (Čírtková, 2020). Největší pokrok v řešení domácího násilí byl v ČR zaznamenán přijetím zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím a který poskytl Policii ČR nové oprávnění chránit oběti domácího násilí prostřednictvím *institutu vykázaní*. Tento zákon, schválený Parlamentem ČR 14. 3. 2006, zavedl speciální *předběžné opatření* na ochranu ohrožené osoby. V návaznosti na tyto změny byla zřízena *intervenční centra*, specializovaná pracoviště poskytující komplexní pomoc osobám ohroženým domácím násilím a spolupracující s policií, což zakotvil zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách. Zákon č. 135/2006 Sb. nicméně v žádném z předpisů, které novelizoval, nepřinesl definici domácího násilí. Nový občanský zákoník z roku 2014 přinesl možnost *omezení či vyloučení práva na*

bydlení, čímž posílil soukromoprávní ochranu před domácím násilím pro společně žijící osoby (Úřad vlády ČR, Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí, 2023–2026).

V současné době české trestní právo pojem *domácí násilí* nezná, řeší obecně *násilí mezi osobami žijící ve společném bytě nebo domě*, tzn. i mezi nájemcem a pronajímatelem, tedy mezi osobami, které k sobě nemusejí mít citový ani příbuzenský vztah (§199 týrání osoby žijící ve společném obydlí). Odborná veřejnost v České republice definuje termín domácí násilí jako násilí v blízkých vztazích. Pojem je chápán jako jakýkoliv násilný čin, který narušuje psychické nebo fyzické zdraví, spáchaný členem domácnosti vůči jinému členu stejné rodiny (Macková, 2009).

Ministerstvo vnitra ČR definuje domácí násilí v rodině jako: „*Dlouhodobé násilné chování v rodině, které zahrnuje jakékoliv činy nebo opomenutí spáchaná v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu, nebo svobodu jiného člena stejné rodiny, nebo vážně poškozují vývoj jeho osobnosti*“ (Magdalenium, 2010).

Různorodá úroveň vzdělání ohledně mechanismů domácího násilí a rozdílné vnímání, co je považováno za násilí a co ne, skutečně způsobují dysfunkci systému podpory obětem domácího násilí. V situaci, kdy není právní definice domácího násilí, dochází k rozdílnému pochopení a interpretaci tohoto patologického jevu ze strany různých subjektů (policie, OSPOD, soudy, zdravotnické profese, učitelé atd.). To pak vede k nejednotnému přístupu k obětem domácího násilí, což brání poskytnutí včasné a adekvátní pomoci a realizaci ochranné role státu ve vztahu k obětem (iniciativa Pro bezpečný domov, 2022).

Návrh nového zákona o domácím násilí iniciovalo několik subjektů, včetně koalice NeNa (Ne násilí Na ženách), která sdružuje neziskové organizace poskytující specializovanou pomoc obětem domácího a sexualizovaného násilí – ROSA z.s., ACORUS z.ú. a profFem o.p.s. Mezi dalšími zapojenými do procesu vzniku návrhu jsou i některé poslankyně, členky politických stran a další důležité osobnosti jako např. zmocněnkyně vlády pro lidská práva Klára Laurenčíková Šimáčková. Na podporu zákona vznikla *iniciativa Pro bezpečný domov* (Tisková zpráva: Vládní návrh zákona o domácím násilí, 2023).

Navrhovaný zákon má za cíl vylepšit současný právní rámec pro řešení násilí v blízkých vztazích, které je vnímáno jako jev ovlivňující celou společnost, k němuž je třeba přistupovat komplexně také na poli legislativy. Jeho hlavním záměrem je zahrnout právní definici domácího násilí do občanského zákoníku a posílit práva oběti. Součástí předkládaného návrhu

jsou pak další návazné změny soukromoprávních, trestněprávních a správněprávních (na úseku přestupkového práva) norem dotýkajících se problematiky domácího násilí. Celkový přístup k řešení případů domácího násilí by měl být jasnější a jednotný (iniciativa Pro bezpečný domov, 2022).

Dále např. dojde k prodloužení doby vykázaní osoby násilné ze společného obydlí z deseti na čtrnáct dní, domácí násilí bude bráno v potaz při vypořádání společného vlastnictví manželů nebo při svěřování dětí do péče po rozvodu. Dojde k zákazu povinných mediací pro partnery v rozvodovém řízení v případě potvrzení domácího násilí, oběti bude zajištěno právo na doprovod důvěrníka a na zabránění kontaktu s osobou násilnou při přestupkovém řízení. V neposlední řadě bude mít Policie ČR povinnost zabavit v domácnosti, kde je potvrzeno domácí násilí, střelnou zbraň pachateli (Tisková zpráva: Vládní návrh zákona o domácím násilí, 2023).

Mimo změny v právním rámci bude předložen také nový *Akční plán prevence genderově podmíněného násilí*, který by měl přinést další opatření zaměřená na prevenci domácího násilí a dostupnost služeb pro oběti, zejména pak kvalitnější pomoc pro děti (Tisková zpráva: Vládní návrh zákona o domácím násilí, 2023).

V současné době novelu zákona schválila jednomyslně vláda ČR dne 29. 5. 2024. Zákon by mohl vstoupit v platnost již začátkem léta 2024 (Tisková zpráva: Vládní návrh zákona o domácím násilí, 2023).

5.3. Právní a institucionální ukotvení domácího násilí v ČR

Bezprostřední právní otázky, které se dotýkají domácího násilí, jsou v České republice konkrétně upraveny v následujících legislativních normách:

- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách,
- Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád,
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád,
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích,
- Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich,
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky,
- Věstníky Ministerstva zdravotnictví České republiky č. 3 a 6 z roku 2008 (Úlehlová, 2009),
- Zákon č. 89/2013 Sb., občanský zákoník,

- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí,
- Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím,
- Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství,
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů,
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním,
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník,
- Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství,
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. (Tisková zpráva: Vládní návrh zákona o domácím násilí, 2023).

Nutné je rovněž zmínit, že při domácím násilí dochází k porušování základních lidských práv a svobod, které jsou vedle vnitrostátních prostředků ochrany zaštitěny také řadou mezinárodních a regionálních úmluv (Voňková, Spoustová, 2016).

Instituce, které se zapojují do řešení problematiky násilí v blízkých vztazích, můžeme rozdělit na:

- pomáhající: orgány sociálně právní ochrany dítěte, intervenční centra, manželské poradny, krizová centra pro děti a rodinu, azylové domy, zdravotnická zařízení, školy a školská zařízení, záchranná služba
- represivní: Policie ČR a obecní policie, přestupková oddělení obecních úřadů (Úlehlová, 2009)

Česká republika se zasadila o řešení problematiky schválením zákona 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Tímto závazkem deklaruje nulovou toleranci k pachatelům domácího násilí a přijímá závazek ochrany osob ohrožených (Holá a kol, 2016).

Jak uvádí Úlehlová (2009), legislativní úprava zakládá na třech pilířích tj. třech orgánech, které zajišťují systém pomoci ohrožené osobě. Jsou jimi:

1. Policie ČR
2. systém sociálních služeb (zejména intervenční centra, dále jen IC)
3. justice

Policie České republiky zajišťuje ochranu v rámci svého území prostřednictvím policejního zásahu, jehož hlavním cílem je zastavení probíhajícího domácího násilí, a to vykazáním násilné osoby ze společného obydlí blízkých osob na dobu deseti dnů. Jednotlivci z řad policistů jsou povětšinou prvními, kdo přijdou do styku s osobou ohroženou i násilnou (Kotková, 2016). Policista má povinnost do 24 hodin po vstupu do společného obydlí doručit kopie o úředního záznamu o vykazání násilníka příslušnému intervenčnímu centru a soudu, který pak rozhoduje o návrhu na vydání předběžného opatření. V případě, že ve společném obydlí žije také nezletilé dítě, musí policista kontaktovat také příslušný orgán SPOD (Úlehlová, 2009). Od roku 2006 mohou policisté využívat diagnostický nástroj SARA (*Spousal Assault Risk Assessment*), který má pomoci vyhodnotit riziko hrozícího násilí mezi blízkými osobami v rámci řešení domácího násilí (Přesličková a kol., 2023).

Intervenční centra vznikla s účinností od roku 2007 dle zákonné úpravy v samostatném ustanovení § 60a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Intervenční centra poskytují obětem informace o dostupných službách a pomáhají jim při řešení těžké životní situace a návratu oběti do života bez násilí. Intervence IC zahrnují odborné sociální poradenství, krizovou intervenci, psychickou podporu a právní poradenství, a to nejpozději do 48 hodin od oznámení policie o využití institutu vykazání. Služby mohou být poskytovány formou ambulantní, pobytovou nebo terénní. Ohrožené osoby se mohou samy rozhodnout, zda tuto sociální službu využijí či nikoliv a kontaktovat mohou IC i bez předchozího zásahu policie. Součástí služeb IC je zajištění spolupráce a vzájemné informovanosti mezi intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb, orgány SPOD, obcemi, útvary Policie ČR a ostatními orgány veřejné správy. V souladu s § 72 zákona o sociálních službách se sociální služby IC poskytují bezplatně (MPSV, 2010). K roku 2023 je v České republice registrováno 17 intervenčních center (MPSV, 2023).

Fenomén domácího násilí spadá do oblasti občanského i trestního práva. Cílem soudních rozhodnutí je tak zajistit ochranu ohrožené osoby a zároveň potrestat násilníka, což by mělo přispět k prevenci dalších násilných incidentů. Soud disponuje oprávněním zakázat násilné osobě kontakt s ohroženou osobou na dobu nutnou k řešení ve věci samé (např. rozvod manželství, zrušení trvalého bydliště, úprava styku s nezletilými dětmi apod.). Občanskoprávní řešení umožňuje ohrožené osobě dále požádat soud o předběžné opatření, a to i bez předchozího vykazání násilné osoby podle zákona o Policii ČR (Úlehlová, 2009). Jak uvádí Kotková (2014,

s. 50): „*Ne vždy však mají daná restriktivní opatření potřebný efekt, především pokud nedojde k nějaké formě resocializace.*“

Komplexní řešení domácího násilí vyžaduje zapojení různých institucí, které mohou být prvním kontaktem pro ohrožené osoby. V interdisciplinárním přístupu je důležité, aby do systému pomoci ohroženým osobám nebyly zapojeny pouze organizace přímo pomáhající, ale všechny subjekty, které se na místní úrovni mohou s ohroženými osobami setkat. Interdisciplinární tým zahrnuje zástupce Policie ČR, orgánů sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), poskytovatele sociálních služeb, pracovníky zdravotnických zařízení a státní správy a regionální či místní samosprávy. Vytváření a koordinaci těchto týmů zajišťuje pracovník místního intervenčního centra na krajské úrovni (Ševčík, Špatenková, 2011). Sociální služby tvoří jednoznačně důležitou složku a jsou jimi např. poradenské organizace a azylové domy s utajenou adresou. Z českých organizací, věnujících se násilí v blízkých vztazích, lze jmenovat například následující: Bílý kruh bezpečí, z. s., ACORUS, z. ú., proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí o. p. s., NOMIA, z. ú., SPONDEA, z. ú., Persefona, z. s., ROSA z.ú a další (Úlehlová, 2009).

Shrnutí teoretické části

Motiv, který vyvstává z teoretické části práce, zdůrazňuje nejednotnost a neexistenci univerzální definice pojmu *domácí násilí*, která by označovala jednání zastřešující tento fenomén. Definice by mohla přispět k systematictějšímu a ucelenějšímu přístupu k řešení domácího násilí. Především v postupech řešení domácího násilí ze strany odborníků a zástupců pomáhajících složek se propisuje nedostatečně vymezený legislativní rámec přítomností neprofesionálních intervencí a zásahů, které mohou opakovaně poškozovat oběť. Jednotné vymezení problematiky domácího násilí by rovněž pomohlo bojovat s všudypřítomnými stereotypy, mýty a tabuizací, které se stále objevují v laické i odborné společnosti. Klíčovým faktorem v řešení domácího násilí je pochopení jeho dynamiky, cyklu, charakteristických znaků, ale také znalost rolí jejích aktérů, což přispívá k volbě efektivních intervencí a poskytování dlouhodobé podpory osobám ohroženým.

Teoretická část dále obsahuje kapitolu, která cílí na výzkum a jeho zapojení v řešení domácího násilí. Základní výstupy studií opakovaně potvrzují závažnost a značnou prevalenci násilí v blízkých vztazích a také devastační dopady, které má na život oběti. Studie naznačují, že efektivní prevence a pomoc vyžaduje ucelený komplexní přístup a spolupráci mezi různými institucemi a organizacemi, ale současně zdůrazňují nedostatky v dostupnosti podpory a koordinaci pomoci. Existence výzkumných šetření pozitivně přispívá ke zvyšování povědomí o domácím násilí a zkvalitnění jeho mapování.

Ústředním motivem této bakalářské práce je transgenerační přenos domácího násilí, jeden z palčivých a aktuálních problémů, kterému se však ve světle jeho závažnosti nedostává pozornosti. Z teoretické části vyplývá, že dítě traumatizované domácím násilím v primární rodině potřebuje dlouhodobou, komplexní a specializovanou péči a pokud se podpůrné intervence neposkytnou včas, zvyšuje se riziko přenosu získaných násilných vzorců chování na další generace. Častým způsobem přenosu násilných vzorců je proces sociálního učení, kdy děti vyrůstající v prostředí rodinného násilí často reprodukují tyto vzorce chování v dospělosti, čímž se cyklus násilí a trauma neustále obnovuje. Řešení a minimalizace transgeneračního přenosu domácího násilí není v současné době v ČR rozšířené a neexistuje dostatečné množství specializovaných podpůrných služeb. Neexistují ani výzkumy, které by tento fenomén systematicky mapovaly.

Teoretická část práce představuje také stěžejní metodu, která do oblasti sociální práce s oběťmi domácího násilí přináší novou perspektivu. Je jí trauma-informovaný přístup, který přihlíží specifickým potřebám oběti a dbá na komplexní řešení problému. Dalším pozitivem při řešení domácího násilí je specifické osobnostní vybavení sociálního pracovníka a to zejména vyzrálost, odolnost vůči stresu, stabilita a schopnost flexibilního fungování v krizových situacích. Prospěšné je rovněž pravidelné vzdělávání v problematice domácího násilí, traumatu, ale také absolvování kurzů v krizové intervenci nebo sebezkušenostních výcviků.

V ČR se domácí násilí řeší několika zákony, klíčovým je zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, a který umožňuje vydání ochranných opatření a posílení práv oběti. Tento zákon však čelí nedostatkům, jako je nedostatečná koordinace mezi orgány, nedostatek zdrojů a obavy obětí z neefektivního zásahu. Česká legislativa dále poskytuje základní rámec ochrany dětem a to zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. V praxi se u něj rovněž objevují nedostatky jako špatná koordinace mezi institucemi, nedostatečné zdroje a školení odborníků, omezený přístup k psychologické pomoci nebo neprofesionální přístup, což oslabuje účinnost ochranného systému. Připravovaný zákon o domácím násilí má tyto problémy lépe řešit, zavést komplexnější opatření, lepší propojení institucí, posílit roli sociálních služeb, zlepšit přístup k pomoci a prevenci. Cílem je zvýšit účinnost ochranných opatření.

Z teoretické části práce vyplývá mnoho faktorů a témat, které jsou spojeny s problematikou domácího násilí a všechny bezesporu ovlivňují jeho řešení ze stran odborných subjektů. Transgenerační přenos násilí je diskutován jako primární dopad, který se objevuje u dětských obětí. Přerušování cyklu násilí mezi generacemi by mohlo být řešením v minimalizaci prevalence domácího násilí v rodinách.

Praktická - výzkumná část

1. Představení zkoumaného problému a výzkumných cílů

Domácí násilí je frekventovaný jev, jemuž je v posledních desetiletích věnována výzkumná pozornost. Problematika transgeneračního přenosu domácího násilí není v praxi žádnou novinkou. Z výzkumného hlediska však je stále téma mezigeneračního přenosu poněkud přehlíženo. Dosavadní tuzemské studie se převážně zaměřovaly na rozsah, charakteristiky a projevy domácího násilí, zatímco otázku přenosu násilí mezi generacemi opomíjely (SocioFactor s.r.o., 2024).

Na základě vymezení teoretických východisek se práce dále zabývá metodologickou částí. Bakalářská práce má za cíl odpovědět na dílčí výzkumné otázky a tím i na hlavní výzkumnou otázku za pomoci kvalitativního výzkumného šetření. Samotný výzkum této bakalářské práce navazuje na koncepty představené v teoretické části výše, zejména se dotýká transgeneračního přenosu domácího násilí.

1.1. Cíl výzkumu

Cílem výzkumné části práce je zjistit, jaká jsou specifika práce s osobami ohroženými transgeneračním přenosem domácího násilí. Konkrétně se jedná o mapování odborné empirie pracovníků z vybraných institucí poskytujících intervence v oblasti řešení domácího násilí. Blíže bylo mým cílem zjistit, jaké jsou zátěžové, ale i naopak podpůrné aspekty práce s cílovou skupinou klientů ohrožených mezigeneračním přenosem domácího násilí. Výzkum se také zaměřuje na možnosti prevence transgeneračního přenosu násilí mezi generacemi z pohledu expertů z praxe. Dílčím cílem je poukázat na závažnost problematiky výskytu domácího násilí, která se šíří stále se opakujícím cyklem, který podporuje přenos násilných vzorců z generace na generaci. Výzkumný záměr formuluji do hlavní výzkumné otázky, která zní:

Jaká jsou specifika práce s osobami ohroženými transgeneračním přenosem domácího násilí v neziskovém sektoru?

Dále byly položeny dílčí výzkumné otázky za účelem hlubšího porozumění výzkumného problému:

- 1. Jaké zátěžové bariéry práce s osobami ohroženými transgeneračním přenosem domácího násilí vnímají pracovníci ve své praxi?*
- 2. Jaké podpůrné faktory práce s osobami ohroženými transgeneračním přenosem domácího násilí zaznamenávají pracovníci ve své praxi?*
- 3. Jaké jsou dostupné možnosti prevence transgeneračního přenosu domácího násilí na základě zkušeností pracovníků z praxe?*

2. Metodologie výzkumu

Následující kapitola se blíže věnuje představení základní metodologie, která byla použita pro výzkumné šetření této bakalářské práce. Shrnuje základní principy kvalitativní metodologie, techniku sběru a analýzy dat.

2.1. Kvalitativní metodologie

Pro výzkumné šetření v rámci bakalářské práce jsem zvolila kvalitativní přístup, který umožňuje hlubší porozumění a poznání podstaty zkoumané problematiky. Tento typ výzkumu poskytuje detailní vhled a dobře se přizpůsobuje specifickým místním podmínkám a situacím. Rovněž nabízí podrobné vysvětlení, proč daný jev vzniká (Hendl, 2023). Snaží se analyzovat problém v jeho přirozeném prostředí, aby dosáhl komplexního porozumění (Reichel, 2009).

Zvolila jsem formu kvalitativní metodologie hned z několika důvodů. Prvním důvodem je odborné zaměření tématu práce na problematiku domácího násilí a transgeneračního přenosu, což jsou témata velmi komplexní a teoreticky náročná - cílem je zmapovat dané problematiky a usilovat o hlubší a komplexnější pochopení jejich souvislostí, přičemž se bere v úvahu subjektivita zkoumaných zkušeností a jejich obtížná kvantifikace. Volbu kvalitativního přístupu rovněž podpořil předpoklad malého výzkumného souboru. Vycházela jsem z vědomí, že specializovaných odborníků, kteří se v České republice věnují praktické činnosti se zaměřením na transgenerační přenos domácího násilí, není mnoho.

Na začátku kvalitativního výzkumného záměru je nutné stanovit výzkumné otázky, na které se výzkumník pokouší najít odpovědi během sběru dat. Jak uvádí Hendl (2023, s. 231), „*otázky lze modifikovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu, během sběru a analýzy dat.*“ Tímto způsobem můžeme v průběhu výzkumu formulovat i další otázky, které nás na jeho začátku nenapadly. Kvalitativní výzkum využívá různé metody, aby zajistil spolehlivost svých výsledků (Hendl, 2023).

2.2. Technika sběru dat

Hlavní technikou sběru dat byla zvolena metoda rozhovoru. Pokud je naším primárním cílem „*získání takových typů dat, jako jsou informace o názorech, postojích, záměrech, přáních, nebo jestliže se chceme dozvědět, jak daný člověk porozuměl situaci*“, pak je tento přístup nejvhodnější volbou (Ferjenčík, 2008, s. 171). Rozhovor povětšinou probíhá osobním setkáním, kde výzkumník aktivně vstupuje do interakce, čímž „*chtě nechtě ovlivňuje i množství*

a charakter informací, které mu sdělí respondent.“ (Ferjenčík, 2008, s. 171). Rozhovor jako nástroj pro poznávání daného problému nazýváme interview. Konkrétně byl zvolen dyadický, polostrukturovaný rozhovor, který je založen na komunikaci dvou stran (Ferjenčík, 2008).

Před samotnou realizací interview jsem nejprve sestavila jednotný scénář rozhovoru, který obsahoval tématicky zaměřené okruhy s otevřenými otázkami. Polostrukturovaný rozhovor byl členěn na čtyři hlavní témata – odborný profil pracovníka se zaměřením na zkušenost s TPDN, specifika cílové skupiny vč. odborné a neodborné multidisciplinární spolupráce, osvěta a prevence transgeneračního přenosu domácího násilí. Během jednotlivých rozhovorů se některé otázky měnily podle konkrétních výpovědí respondentů – a některé otázky byly vynechány, protože v kontextu daného profesního zaměření respondenta nedávaly smysl, nebo je respondent již zodpověděl v rámci jiné otázky. Naopak, některé otázky byly přidány, protože se na základě odpovědí respondenta ukázaly jako důležité a přínosné. Otázky byly někdy kladeny i v jiném pořadí, než bylo původně zamýšleno.

Sběr výzkumných dat formou rozhovorů proběhl osobně či online dle výběru jednotlivých respondentů. Prostředí, ve kterém byly rozhovory realizovány, bylo vždy zvoleno tak, aby působilo komfortně a respondenti se cítili bezpečně v procesu sdílení. Domluva, která rozhovorům předcházela, probíhala nejčastěji přes emailovou komunikaci, v jednom z případů proběhl telefonický hovor. Respondenti dostali informace o podobě výzkumného záměru a podmínkách jejich účasti ve výzkumu – všem byl zaslán formulář *Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů* (viz. Příloha 1). Respondenti si dále mohli zvolit formu, která pro jejich participaci ve výzkumu bude nejpříjemnější. Následně byl s jednotlivými respondenty sjednocen termín a čas společného rozhovoru. Tři rozhovory proběhly online prostřednictvím platformy Google Meet. Jeden rozhovor se konal v prostorách kavárny. Zbýlých šest rozhovorů bylo realizováno v prostorech organizace Acorus z.ú. a Intervenčního centra v Praze v klidných tichých místnostech, které jsou určeny pro psychoterapeutické konzultace. Časově se každý rozhovor pohyboval v horizontu 50ti minut až jedné hodiny.

Před samotnou výzkumnou částí rozhovoru byly respondentům vždy připomenuty nejdůležitější informace týkající se jejich účasti, a to cíle výzkumného projektu, přibližný průběh rozhovoru a etické aspekty výzkumu (zdůrazněno podepsání informovaného souhlasu s účastí ve výzkumu - ujištění o anonymitě, neposkytnutí informací o jejich identitě třetím

osobám, právo na kteroukoliv otázku neodpovědět). Všichni respondenti byli znovu obeznámeni se skutečností, že rozhovory budou nahrávány formou audiozáznamu.

Na začátku rozhovorů byly zjišťovány základní informace o profesní historii účastníků v problematice násilí v blízkých vztazích (první kontakt s fenoménem DN, zaměření dosaženého vzdělání a další formy samostudia, vnímání problematiky DN při studiu a v průběhu praxe, současná profesní pozice vč. délky této praxe). Hlavní část rozhovoru byla zaměřena na zjišťování bariér a podpůrných faktorů při práci s oběťmi transgeneračního přenosu domácího násilí s ohledem na celý proces v systému pomoci a na možnosti prevence přenosu násilných vzorců. V závěrečné části rozhovoru byl respondentům nabídnut prostor k doplnění informací, které vnímají jako podstatné.

2.3. Technika analýzy dat

Uskutečněné kvalitativní rozhovory jsem nahrávala na diktafon nebo přímo na platformu Google Meet a následně jsem je přepsala do transkriptu. Poté jsem prováděla zpracování výzkumných dat skrze techniku tematické analýzy.

Jan Hendl ve své publikaci *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace* (2023) poskytuje podrobný popis tematické analýzy jako jedné z klíčových metod pro rozbor kvalitativních dat. Autor se věnuje tematické analýze s důrazem na její systematický a interaktivní charakter. Zdůrazňuje, že tematická analýza je velmi flexibilní metodou zpracování dat, která může být použita v různých výzkumných kontextech a s různými typy dat - umožňuje přizpůsobení a modifikaci otázek a kódovacích rámců na základě zjištění, která se v průběhu analýzy objevují. Tematická analýza může být kombinována s dalšími kvalitativními a kvantitativními metodami (Hendl, 2023).

Podle Hendla (2023) technika tematické analýzy dat zahrnuje tyto klíčové kroky:

- Seznámení se s daty: prozkoumání a porozumění datům - zahrnuje opakované čtení dat a vytváření počátečních poznámek a myšlenek,
- Generování počátečních kódů: data jsou rozčleněna na menší segmenty a jsou jim přiřazeny kódy, které reprezentují významné rysy dat,
- Hledání témat: kódy jsou seskupovány do potenciálních témat, která by měla být smysluplná a měla by reflektovat významné aspekty dat,
- Revize témat: zpětné prozkoumání témat a jejich revize,

- Definování a pojmenování témat: každé téma je definováno a pojmenováno - hlubší analýza a popis jednotlivých témat,
- Psaní zprávy: syntéza a interpretace témat do ucelené zprávy, která zahrnuje ilustrační citace z dat a vysvětlení, jak témata přispívají k porozumění zkoumanému fenoménu.

Při otevřeném kódování jsem tedy přepsaný text rozčlenila na jednotky a k nim jsem přidělila jména neboli kódy, se kterými jsem dále pracovala. Po fázi otevřeného kódování jsem pokračovala vytvářením kategorií. Kategorizace je procesem seskupování pojmů, které se zdají příslušet stejnému jevu (Strauss, Corbin, 1998). Autor Strauss (1998, s.101) popisuje otevřené kódování jako: „...část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů. Během otevřeného kódování jsou údaje rozebrány na samostatné části a pečlivě prostudovány, porovnáním jsou zjištěny podobnosti a rozdíly a také jsou kladeny otázky o jevech údají reprezentovaných.“

Hendl (2023) také zdůrazňuje důležitost reflexivity a neustálého kritického přemýšlení během celého procesu tématické analýzy, aby se zajistila důkladnost a důvěryhodnost analýzy.

3. Volba a složení výzkumného vzorku

Kapitola se zaměřuje na popis metody výběru výzkumného souboru a dále představuje samotné respondenty, kteří pro účely tohoto výzkumu, zejména z důvodu ochrany osobních údajů a zachování anonymity, budou vystupovat pod označeními Respondent 1 (dále jen R1), Respondent 2 (R2), Respondent 3 (R3) atd. Jejich stručná profesní anamnéza s důrazem na identifikaci zaměstnavatele a profesní roli, původ vzdělání (s dalšími možnostmi rozšiřování odborných kompetencí - kurzy, výcviky) a délku profesního působení s problematikou domácího násilí se zaměřením na minimalizaci transgeneračního přenosu je obsahem podkapitoly *Medailonky*.

Metoda výběru výzkumného souboru, kterou jsem zvolila, se nazývá prostý záměrný (účelový) výběr. Technika je používána v kvalitativním výzkumu, kdy jsou respondenti vybíráni na základě specifických kritérií relevantních pro danou studii. Na rozdíl od náhodného výběru se zaměřuje na specifické charakteristiky nebo zkušenosti účastníků. Tato metoda se často používá, když je potřeba podrobně zkoumat konkrétní fenomén nebo získat hlubší vhled do specifických situací. Účelový výběr je klíčový pro dosažení bohatého a relevantního datového materiálu (Patton, 2002).

Pro výběr vhodných účastníků výzkumu bylo stanoveno několik kritérií, které museli splňovat. Hlavním kritériem byla nutnost respondentů působit v roli odborníka/ce, který/á poskytuje intervence v systému pomoci aktérům násilí v blízkých vztazích. Vyšším kritériem bylo poté profesní zaměření na práci s minimalizací transgeneračního přenosu domácího násilí, což, jak jsem posléze zjistila, nebylo dosažitelné – kritérium tak nehodnotím jako závazné pro výběr respondentů. Minimální požadavek na velikost výzkumného souboru byl stanoven na 6 jedinců. Pro účely této práce bylo rovněž stanoveno kritérium multidisciplinárnosti při výběru účastníků participujících v procesu pomoci obětem DN, s ohledem na komplexní pokrytí celé spolupráce s klientem – výzkum se tak zaměřoval na sociální pracovníce/níky, psycholog/ky/gy a terapeut/ky/ty. Nadstavbovým faktorem by rovněž bylo zastoupení mužských respondentů, avšak vzhledem k všeobecně nízkému procentu mužů pracujících na pozici sociálních pracovníků nebo psychologů a terapeutů, toto kritérium také nezahrnuji jako nutný požadavek.

Rozhovory byly provedeny v průběhu května a června 2024. Výzkumu se zúčastnilo v konečném součtu deset osob – všechny účastnice byly ženy. Celkem jsem vedla rozhovor se šesti sociálními pracovníci a čtyřmi psychologkami a terapeutkami. Pro výběr respondentek byly zvoleny tři instituce: Acorus z.ú. – centrum pro osoby ohrožené domácím násilím a dále

Intervenční centrum v Praze a v Brně. Všechny dotázané odbornice v praxi s problematikou domácího násilí působí již mnoho let v rozmezí od 2 do 25 let. Ve své praxi se na minimalizaci transgeneračního přenosu domácího násilí přímo zaměřuje pět respondentek výzkumu, zbylých pět poté působí v přímé pomoci obětem násilí v blízkých vztazích.

3.1. Medailonky

	Pohlaví	Zaměstnavatel	Pozice v organizaci	Vzdělání	Délka profesního působení s DN	Profesní zaměření na TPDN
R1	žena	Acorus z.ú. – centrum pro osoby ohrožené domácím násilím	dětská terapeutka, psychologka	jednooborová Psychologie (Mgr.), pedagogické vzdělání, psychoterapeutický výcvik	5 let	ANO
R2	žena	Acorus z.ú. – centrum pro osoby ohrožené domácím násilím	dětská terapeutka	Speciální pedagogika, psychoterapeutický výcvik	6 let	ANO
R3	žena	Acorus z.ú. – centrum pro osoby ohrožené domácím násilím	klíčová sociální pracovnice	Sociální práce (Mgr.), absolvuje psychoterapeutický výcvik	2 roky	ANO
R4	žena	Acorus z.ú. – centrum pro osoby ohrožené domácím násilím	klíčová sociální pracovnice	Vyšší odborná škola sociálně-právní (Dis.), kurz videotréninku interakcí (VTI)	25 let	ANO
R5	žena	Acorus z.ú. – centrum pro osoby ohrožené domácím násilím	pracovník v sociálních službách na non-stop službě, psychologka	jednooborová Psychologie (Mgr.), absolvuje psychoterapeutický výcvik	5 let	NE
R6	žena	SPONDEA z.ú., Intervenční centrum v Brně	psychologka, terapeutka	jednooborová Psychologie (Mgr.)	10 let	NE

		- pomoc osobám ohroženým násilím v blízkých vztazích				
R7	žena	SPONDEA z.ú., Intervenční centrum v Brně - pomoc osobám ohroženým násilím v blízkých vztazích	sociální pracovnice, právnička	Práva (Mgr.)	8 let	NE
R8	žena	Centrum sociálních služeb Praha, Intervenční centrum - pomoc osobám ohroženým násilím v blízkých vztazích	sociální pracovnice	Sociální politika a sociální práce (Bc.), Sociální antropologie (Bc.), Řízení a supervize sociálních a zdravotnických organizací (Mgr.)	5 let	ANO
R9	žena	SPONDEA z.ú., Intervenční centrum v Brně - pomoc osobám ohroženým násilím v blízkých vztazích	sociální pracovnice	Sociální práce (Bc.)	/	NE
R10	žena	Acorus z.ú. – centrum pro osoby ohrožené domácím násilím	klíčová sociální pracovnice	Vyšší odborná škola sociálně-právní (Dis.)	17 let	NE

4. Etické aspekty výzkumu

Vzhledem k citlivosti tématu domácího násilí byla zvažována etická úskalí, která se s realizací výzkumu této problematiky mohou pojít.

Respondentky se zúčastnily výzkumu na dobrovolné bázi. Byly předem obeznámeny s cíli a záměry výzkumu a všechny souhlasily s nahráváním rozhovorů pro pozdější přepis. Jejich kladný postoj k participaci byl vždy potvrzen podepsáním *Informovaného souhlasu s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů* (viz. Příloha 1).

Domácí násilí je oblast spojená s traumatem, těžkými životními osudy lidí a značnou prevalencí ve společnosti, na kterou se ale stále pohlíží jako na společenské tabu ověřené značnou mírou bagatelizace a stereotypizace. Z tohoto důvodu byl scénář k výzkumným rozhovorům sestaven s velkým důrazem na přesné pojmenovávání odborných termínů, aby nedošlo k zavádějícím nepřesnostem nebo neúmyslnému zlehčování problematiky domácího násilí. Otázky v rámci rozhovorů byly pokládány dostatečně široké, aby respondentky mohly odpovídat dle vlastních odborných zkušeností a nebyl na ně vytvářen přehnaný tlak k jakémusi „přikrášlování“ svých odpovědí, ale zároveň, aby bylo dosaženo validních výzkumných dat. Předpokladem pro uskutečnění rozhovorů s takto citlivou problematikou byla profesionalita, emoční inteligence a reflexivita na straně respondentek vzhledem k výkonu své profese.

Vzhledem k omezenému počtu odborníků, kteří se v České republice věnují problematice domácího násilí, a ještě menšímu počtu osob, které pracují s minimalizací transgeneračního přenosu domácího násilí, nemůže být zaručena naprostá anonymizace účastnic, i přes to, že práce nezmiňuje jejich celé jméno nebo jiné bližší informace z osobního života. V rámci představení respondentek se přihlíží k uplatnění a roli v rámci současné profesní praxe – pro účely výzkumného projektu je zmíněn i název pracoviště. S touto skutečností byly účastnice obeznámeny a bylo jim deklarováno, že v rámci výzkumu nebudou zmíněny klientské příběhy nebo jiné záležitosti, které v jejich výpovědích zazněly, a které by mohly negativně ovlivnit činnost organizace nebo je samotné. Práce nebude obsahovat kompletní přepisy uskutečněných rozhovorů - budou použity pouze vybrané citace z rozhovorů.

5. Výsledky výzkumu - analýza a interpretace získaných dat

V této kapitole budou představeny výstupy z provedeného výzkumu. Záměrem analýzy bylo popsat a shrnout základních zjištění, která z poskytnutých rozhovorů vyplývají s cílem zjistit specifika práce s osobami ohroženými transgeneračním přenosem domácího násilí. Při interpretaci byly využity citace z jednotlivých úryvků rozhovorů, které jsou označeny uvozovkami a kurzívou. Pomocí tematické analýzy dat byly identifikovány 2 hlavní analytické kategorie, které se ve výzkumném souboru objevovaly opakovaně a které vstupují do procesu práce s osobami zasaženými transgeneračním přenosem domácího násilí a lze je pokládat za specifika při práci s danou cílovou skupinou a to:

- *Bariéry při práci s osobami zasaženými TPDN*
- *Podpůrné faktory při práci s osobami zasaženými TPDN*

Kategorie, která byla hodnocena zvlášť, a která se týká způsobů, jak lze předcházet transgeneračnímu přenosu domácího násilí, byla identifikována jako třetí analytická skupina:

- *Dostupné možnosti prevence přenosu násilných vzorců chování*

5.1. Bariéry při práci s osobami zasaženými TPDN

Z výpovědí respondentek se ukázalo hned několik faktorů znesnadňujících proces poskytování pomoci osobám zasaženým TPDN. Mezi nejvýznamnější, všemi respondentkami zmiňované bariéry, se ukazovalo vnímání a reakce laické společnosti na problematiku domácího násilí. Narativ se stále nese v duchu tabuizace a bagatelizace fenoménu, což podporují převážně silně zakořeněné stereotypní představy o domácím násilí a genderových rolích muže a ženy ve společnosti. Násilí a agresivní projevy jsou brány jako běžné prostředky v komunikaci a to dokonce i v přístupu k výchově dětí, což všeobecně přispívá i k toleranci násilí v rodině.

Další opakovaně vyslovovanou bariérou byl samotný systém pomoci pro oběti násilí v blízkých vztazích, který není jednotný a neposkytuje dostatečnou ochranu dospělým obětem ani dětem. Systém nepracuje s jednotnou definicí problematiky domácího násilí a neumožňuje tak pomáhajícím subjektům postupovat podle uceleného jednotného systému řešení. Pomáhající subjekty se tak frekventovaně dopouští neprofesionálních jednání. Systém ani nezaručuje dostatek sociálních služeb nebo zaměstnanců, kteří by podporu a pomoc obětem mohli poskytovat.

V poslední řadě se jako značná bariéra jevil lidský faktor vstupující do procesu poskytování pomoci. Nedostatečný důraz na povinné vzdělávání odborníků a nejednotná legislativa, která by určovala ucelený postup subjektů, umožňuje, aby docházelo k neprofesionálním zákrokům, které mohou oběť retraumatizovat. Odborníci také bývají skrze závažnost problematiky domácího násilí, jejíž řešení často přináší velkou míru frustrace a stresových podnětů, unavení a přepracování, což se propisuje do jejich jednání a v konečném důsledku končí až syndromem vyhoření.

5.1.1. Reakce společnosti na problematiku domácího násilí

Zásadní a zastřešující překážkou v procesu práce s osobami zasaženými TPDN v praxi se ukázalo vnímání samotného fenoménu „domácí násilí“.

MÝTY, PŘEDSUDEKY A STEREOTYPY

Z dílčích rozhovorů vyplynulo, že ve výrazné míře stále přetrvávají všudypřítomné stereotypní představy o problematice domácího násilí mezi laickou veřejností. Tabuizace znesnadňuje řešení násilí v blízkých vztazích, jak potvrzovaly výpovědi respondentek:

„Navzdory osvětě se pořád setkáváme s velkými mýty kolem domácího násilí. To tématu samozřejmě vůbec neprospívá“ (R2)

„Řešit by se to určitě mělo. Pojmenovávat by se to určitě mělo. To si myslím, že se rozhodně shodneme. Pokud se diskutují témata o cílové skupině, tak je to jenom malá výseč, která laikovi vůbec nemůže dát obraz o tom, jak to opravdu funguje.“ (R8)

Násilí je stále hodně bagatelizováno, a i když je snaha několika neziskových organizací a některých veřejně známých osobností osvětu šířit, informovanost je stále malá. (R10)

Jedna účastnice výzkumu se svěřila, že sama byla možná z části zasažena předsudečnými tvrzeními při vstupu do praxe s problematikou domácího násilí:

„Určitě se mi v průběhu praxe vnímání té problematiky změnilo. (...) i já jsem do toho šla možná na začátku s nějakými, nechci říct úplně předsudky nebo stereotypy, ale člověk slyší informace hodně z médií a v odborné literatuře jsou popsány spíš nějaké typické případy, než to, s čím se člověk potká v praxi. (...) ono to není ale jenom o ženách, který si nemůžou pomoci sami a potřebují někoho, kdo jim pomoc poskytne. Mě to třeba naučilo nechávat zodpovědnost na těch lidech. Taky jsem přece jenom do té praxe šla s nějakými ideály, že se dá pomoci každému a přijetí, že to nejde, je vlastně moc důležité.“ (R7)

ROLE GENDERU

Analýza dat ukázala, že jednou z příčin přetrvávajících stereotypů může být propojení domácího násilí s genderovým aspektem vnímání světa a společnosti. Je nepopiratelným faktem, že ženy jsou výrazně více ohroženy násilím v blízkých vztazích než muži, což potvrzují i teoretické poznatky práce. Patriarchální pohled na svět může vést a posilovat stereotypní genderové role - muže jako dominantního a ženy jako submisivní. Genderové aspekty domácího násilí byly potvrzeny i ve výpovědích respondentek:

„Ano, násilí na ženách vnímám jako genderově podmíněné násilí.“ (R6)

„Je to feministické téma, což je pro mě důležité.“ (R8)

„Když děláme besedy na školách, musím říct, že se drží pořád fenomén, že muž je ten silnej, kterej jako drží, kterej nepláče. Pořád je to považovaný za celospolečenskou slabost.“ (R4)

Mýty, předsudky a stereotypy vystupují v myslích lidí jako určitá kognitivní zkreslení, kterými si zjednodušují a vysvětlují okolní svět. Gender je zase zažitá kulturní norma, která sděluje, jak má správně vypadat role muže a ženy ve společnosti. Oba tyto aspekty mimo jiné umožňují přítomnost domácího násilí a problematiku normalizují. Vytváří se jakýsi cyklus, protože genderové stereotypy, ale i určité mýty a stereotypy se v domácím násilí znovu a znovu potvrzují, a tudíž je velice obtížné tento kruh přerušit.

NORMALIZACE NÁSILÍ A AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ

Problém, který vyvstával z odpovědí účastnic výzkumu, a který jde ruku v ruce s přítomností stereotypů o domácím násilí mezi lidmi, je mimo jiné všeobecně velká akceptace násilí a agresivity:

„Násilí je hrozně moc tolerovaný u nás ve společnosti, a ne jen mezi dospělými, ale i ve vztahu, k dětem, a obecně, ať už třeba v televizi, je to vlastně norma. Takže pak se člověk nemůže divit, že si lidi ubližují.“ (R5)

„Česká společnost je k násilí velmi tolerantní. Potvrzují to i výzkumy, velká část rodičů doposud schvaluje tělesné tresty u svých dětí. Jsme jedna z mála zemí, kde tělesné tresty ještě stále nejsou zakázány.“ (R2)

„Určitě se u části rodin setkáváme s tím, že právě z původních rodin si nesou násilí jako normalitu. (...) To znamená, snažíme se jim dát (těm klientům) najevo, že to není v pohodě, že takhle vztahy nefungují, že mají právo na svůj bezpečný domov.“ (R7)

Násilí je bráno jako zvyklost, která se objevuje v komunikaci nebo slouží jako běžný prostředek pro dosahování cílů. Násilí je častým projevem moci silných nad slabšími. Násilím se projevují rodiče vůči svým dětem – ukazuje se stále obrovská tolerance tělesných trestů na potomcích. Agresivní projevy vidíme také všude kolem sebe v běžném životě, ať už v televizi nebo třeba na sociálních sítích, ale i v běžných interakcích mezi lidmi, kteří přistupují k násilí, aby řešili osobní spory a konflikty. Bohužel se s násilím v současných dnech setkáváme také v probíhajících celosvětových válečných konfliktech.

Další z respondentek uváděly, že násilí je bohužel běžný výchovný nástroj dětí ze strany žen, které jsou samy oběťmi násilí. Ukazuje se zde klasický přenos vzorců chování:

„Protože na děti vlastně neumí nic jiného (klientky – maminky), než na ně začít rvát, protože nic jiného sami nezažili. Vlastně nemají tu kapacitu...vůbec jako nějaký pochopení. (...) mně to nikdy nikdo nedal, že mám emoce, mě prostě zmlátili.“ (R10)

„Vidíme bohužel na našich klientkách, že často mívají reakce k dětem stejné, že pak s nimi pracujeme na zlepšení rodičovských kompetencí. Najdou si násilného partnera, ale pak jsou sami násilné ke svým dětem, neuvědomují si to, protože to je jediný, co znají. Vůbec nechápou, jak vypadá normální vztah.“ (R7)

5.1.2. Nedostatečný systém pomoci pro oběti domácího násilí

Nejpodstatnější, všemi respondentkami nejčastěji zmiňovaná bariéra, která bez výhrad překáží ve výkonu profesionální a kvalitní praxe, je samotný systém pomoci obětem násilí v blízkých vztazích. Většina respondentek se shoduje na tom, že současné nastavení ochrany oběti domácího násilí je nedostatečné a v mnoha oblastech nefungující a to i v případě ochrany dítěte. V dílčích výpovědích se opakovalo, že systém pomoci je již zastaralý, nejednotný a v podstatě nenaplnující potřeby klientů i pomáhajících institucí. Panuje nedostatek specializovaných sociálních služeb. Napříč všemi službami platí podfinancování a nouze personálního zastoupení, což vede k zaměstnávání málo kvalifikovaných jedinců a ke snižování kvality poskytované pomoci. Klienti, kteří řeší ve svém životě DN také bojují s všeobecným nedostatkem bydlení, které systém neumí pro takto ohrožené jedince zajistit. Systém rovněž nenabízí spravedlivé ohodnocení sociálních pracovníků, kteří se ze své přirozeně submisivnější pozice pomáhající profese ocitají na okraji multidisciplinárního týmu, přitom v klientově případě často představují stěžejní postavu.

NEJEDNOTNÉ A NEDOSTATEČNÉ LEGISLATIVNÍ UKOTVENÍ DN

V českém legislativním systému neexistuje univerzální definice jednání, kterým lze označit pojem *domácí násilí*, což vede k tříštění chápání a výkladu DN ze strany zapojených institucí - Policie ČR, soudů, intervenčních center a posléze orgánů SPOD (ale také dalších lékařských a nelékařských pomáhajících profesí, školských zařízení nebo správních orgánů). Neexistující jednotný přístup pomáhajících složek, který by určoval, co je vlastně domácí násilí a jak na něj správně reagovat, umožňuje existenci neprofesionálních a eticky nepřijatelných situací, které se při intervencích bohužel nezdávka objevují. Svoji zkušenost z praxe líčily respondentky:

„Nejnáročnější je asi pocit bezmoci ve chvíli, kdy nefunguje systém ochrany tak, jak má, když složky, který by měly oběť ochránit, absolutně selžou.“ (R5)

„Stále jsme neratifikovali Istanbulskou úmluvu a obecně rétorika o domácím násilí je z pozice politiků ne příliš dobře pojatá – je potřeba zlepšení.“ (R2)

„Pak jsou systémové věci, když se podíváme třeba na případy, kde běží zároveň trestní a zároveň opatrovnické řízení. Opatrovnický řízení jsou nařizeny do tří měsíců, zatímco trestní řízení nám poběží 2 až 3 roky. Opatrovnický soud na to trestní nebude brát žádný ohled. (...) nemáme v trestním řízení žádný záruky směřující k ochraně oběti. Uvidíme, co s tím udělá nový zákon, jak se to promění, jak to půjde aplikovat v praxi. Já jsem na to moc zvědavá.“ (R8)

„Nevyužívají se patřičné mechanismy ochrany. Dítě je nuceno do kontaktu s násilným rodičem a je znovu traumatizované, OSPOD leckdy neprošetřuje situaci v rodině pořádně.“ (R4)

Pozitivně obrátit a změnit současné řešení násilí v blízkých vztazích k lepšímu by mohl nový připravovaný zákon o domácím násilí.

SPECIFICKÁ NEDOSTATEČNĚ LEGISLATIVNĚ UKOTVENÁ ROLE DÍTĚTE

Při rozhovorech se mnohokrát opakovalo téma role a postavení dítěte při řešení násilí v blízkých vztazích. Výpovědi sociálních pracovníků, ale i dětských psychologek a terapeutek opakovaně potvrzovaly, že v praxi nejsou adekvátně ochraňovány práva a zájmy dítěte:

„Někdy máme pocit, že musíme chránit víc dítě před kroky a intervencemi a rozhodnutími optikou toho systému než předtím samotným rodičem.“ (R2)

Účastnice výzkumného rozhovoru zmiňovala, že z její zkušenosti bývá dětem nedůvěřováno a jejich přání a potřeby se v procesu řešení DN nezohledňují:

„Hodně mě překvapila nepřipravenost systému podpořit děti ohrožené domácím násilím, dokonce i v případech, kde není pochyb o tom, že domácí násilí v rodině probíhalo nebo probíhá. Nezdávka kdy

se stane, že navzdory, že dítě samo vypovídá, čeho bylo svědkem a nebo přímým účastníkem, případně co násilný rodič dělal tomu samotnému dítěti, tak to instituce zodpovědné za jeho ochranu přehlížejí.“
(R2)

Nejlepší zájem a blaho dítěte je ve světle probíhajícího domácího násilí v rodině orgány SPOD mnohdy chápáno nesprávně. Orgány SPOD prosazují mechanismy a postupy, kde je dítě opakovaně poškozováno, např. dítě má právo na oba rodiče a to i v případě, že jeden z nich je prokazatelně osobou násilnou, opakovaně bývají nařizovány rodinné terapie nebo sanace rodiny, což vzhledem k přítomnosti rodinného násilí nikdy nemůže efektivně fungovat, jak deklarují respondentky:

„Rodinná terapie vlastně nikdy nemůže být ideální setting, jak pomoci dítěti, protože rodiče se z principu nikdy nemůžou na ničem dohodnout.“ (R1)

„Kontakt s osobou násilnou je pro dítě nebezpečnější a ne jenom ve smyslu toho, že ho fyzicky někdo napadá, ale je stejně nebezpečný v tom, že tam je vystaveno velkým pocitům úzkosti a násilným vzorcům.“ (R4)

„Opakovaně musíme vysvětlovat, že i dítě, které žilo v rodině, kde docházelo k domácímu násilí jako svědek, to znamená, že násilí nebylo páčáno přímo na něm, je i tak velmi zasaženo.“ (R5)

NEDOSTATEK SOCIÁLNÍCH SLUŽEB, PERSONÁLNÍ PODHODNOCENÍ A PODFINANCOVÁNÍ

Sociální služby pro osoby ohrožené domácím násilím jsou nedostatečně pokryté zaměstnanci. Personální podhodnocení poté směřuje k zaměstnávání jedinců, kteří nedisponují dostatečným vzděláním a kompetencemi. Všeobecně to pak vede u pracovníků k přepracování, únavě a velké frustraci. Sociálních služeb, které by se v občanském sektoru věnovali problematice domácího násilí, není mnoho a finanční hodnocení zaměstnanců bývá tristní, jak vypovídaly respondentky:

„Celkem vidíme, jak jsou vzdělávání a sociální služby podfinancované, jak lidé mají nízké platy.“
(R6)

„Obecně služeb na násilí zaměřených moc není. Je pár neziskovek z devadesátých let, a potom vlastně toho tolik už nevzniklo.“ (R9)

„Chybí návaznost služeb a obecně je jich málo, Praha je na tom asi nejlíp.“ (R4)

„Máme tragický nedostatek služeb, není třeba to dál nějak rozvádět...“ (R8)

„(...) rozhodně rozšíření sítí služeb, protože jedna věc je, že se dozvím (z pozice ohrožené osoby) o tom, že existuje domácí násilí a že v něm třeba žiju... ale potom vlastně zjistím, že s ním pracuje jedno centrum, které má nepřetržitě stop stav a nebo žiju úplně mimo Prahu. (...) je potřeba, aby síť služeb byla na úrovni primární, terciární a sekundární prevence.“ (R1)

Jedna respondentka přibližovala situaci, se kterou se na pracovišti nezdávka setkává - případ, kdy dítě, které je v jejich praxi, dosáhne plnoletosti a oni jsou nuceni s ním rozvázat spolupráci a nemají ho kam dál odkázat. Tento mladý člověk proto vypadává ze systému podpory:

„Když v naší službě děti dosáhly 18 let, tak jsme byli povinni službu s nimi ukončit. (...) často to bylo v období, kdy řešili důležitá témata související s jejich partnerstvím, bylo to období, kdy třeba navazovali svoje první partnerské vztahy a nebo už to byl několikátý partnerský vztah, ale pořád se stejným scénářem a násilí se tam objevovalo. (...) my v tuhle velmi citlivou fázi, kdy by klienti potřebovali podpořit, aby dobře detekovali prvotní signály násilného chování, kdy by potřebovali podporu, aby se dokázali vymezit, aby z vztahu dokázali odejít, tak jsme je z té služby propouštěli.“ (R2)

Další respondentka vyjádřila, proč podle jejích zkušeností není dostatek služeb pro mladé dospělé a teenagery, kteří mají zkušenost s násilím ve vztahu:

„(...) problémem je zlehčování prožívání pubertáků a mladejch dospělejších, že ještě neví, co se životem. Nějak se dají dohromady a potom si najdou někoho lepšího. (...) Odebírání jejich kompetencí v tom, že když jsou tak mladí, nedokážou vést normální zdravý vztah. Že jsou děti, ještě takový bezbranný a roztomilý, není potřeba je řešit.“ (R5)

Přidruženou negativní skutečností je nedostatek specializovaných odborníků, kteří by se mohli věnovat psychologickému poradenství traumatizovaných dětí i dospělých. Na trhu chybí zejména psychologové a psychiatři. Zasažení jedinci tak musí na potřebnou péči čekat velmi dlouhou dobu, čímž se jejich problém může prohlubovat. K problému se vyjadřovala jedna z respondentek:

„Je nedostatek dětských psychologů a psychiatrů. (...) celkově stát zaspal v koncepci práce s teenagery.“ (R6)

Respondentka 6 dále přibližovala situaci ohledně psychologické podpory v rámci služeb IC: *„Základní činnost intervenčního centra je ošetření ohrožené osoby... mnoho intervenčních center vůbec nemá dětské psychology nebo jsou omezené pracovní úvazky. (...) Když si vezmeme, že skoro v*

každém vykázání jsou průměrně dvě děti, které by si zasloužily aspoň nějaké krizové a preventivní ošetření, aby se nerozjela třeba později nějaká traumatická reakce, tak to absolutně nemáme šanci ohlídat.“ (R6)

NEDOSTUPNÉ BYDLENÍ PRO KLIENTY

Jedna z respondentek vypíchlá ve své výpovědi negativní faktor, který často trápí její klienty a to je tristní situace na trhu s bydlením. Pro klienty je bydlení často nedostupné a oni si tak primárně musí zajišťovat tuto základní potřebu k životu, a na řešení násilí ve vztahu nezbyvá kapacita:

„Nejčastěji je velmi obtížná situace na trhu s bydlením, která se například v Praze jeví tak, že ani člověk s relativně dobrým nebo průměrným příjmem není schopen jednoduše zajistit bydlení. Většina našich klientek nemá příjem, mnoho z nich pečuje o malé děti, má rodičovské příspěvky nebo má příjem, který je prostě nižší než průměr a jsou potom odkázány na systém sociálních služeb. Tohle pokrývá celý jeden sektor služeb. (...) Klientky řeší, že nemají bydlení a naplňují kapacity pobytových služeb. Primárním problémem je to násilí, na co nezbyvá kapacita. Primární účel IC je pomoci lidem ke kompetencím, aby byly schopny bydlet samostatně, ale naprostá většina lidí z naší služby má všechny kompetence k tomu, aby bydleli samostatně. Oni k tomu prostě jenom nemají peníze, protože trh s bydlením se nám úplně utrhl ze řetězu a není žádný dostupný systém veřejně podporovaného sociálního bydlení pro lidi, kteří to potřebují.“ (R8)

NEDOCENĚNÍ ROLE SOCIÁLNÍ PRÁCE

Výrazně obtížný aspekt představuje postavení a prestiž oboru sociální práce. Sociální pracovníci bývají v multidisciplinárním týmu považováni za druhořadé a jejich práce není patřičně ohodnocena, přitom z povahy jejich odborných kompetencí bývají stěžejními postavami v řešení klientova případu. Svě zkušenosti vystihovala respondentka 7:

„Někdy pozoruju na svých kolezích, že si nevěří v komunikaci třeba s OSPODem, policií nebo státním zastupitelstvím. Někdy mám pocit, že si pracovníci připadají méněcenní. To je obrovská škoda, protože jsou to všichni lidé, který mají obrovské znalosti, velký know-how a přesně vědí, co potřebují od institucí, aby případ mohl někam směřovat.“

Respondentka 7 dále dodávala: *„Já vlastně nevím, kde to vzniklo, že má sociální práce takové postavení, že stojí v pozadí. Přitom bez sociálních pracovníků by spousta lidí byla bezprizorních. Myslím si, že je velký úkol, aby se osvěta zaměřila na lidi, který jsou v systému důležitý a že nejsou jenom nějakí sociální pracovníci a pracovníce nebo psychologové a psychologové...“*

5.1.3. Bariéry na straně zainteresovaných odborníků

Posledním negativním faktorem, který vyplynul z procesu analýzy dat, jsou samotní odborníci, kteří vstupují do procesu poskytování pomoci obětem TPDN. Genderové stereotypy nebo jiné mýty a předsudky o domácím násilí ovlivňují také odborníky, kteří se vlivem nejednotného legislativního systému a nedostatečného důrazu na povinné vzdělávání v problematice DN pravidelně dopouštějí neprofesionálních intervencí vůči obětem. Takovéto neodborné jednání, které problematiku DN bagatelizuje, může u oběti způsobit opětovnou retraumatizaci, což nazýváme termínem sekundární viktimizace. Roli hraje také osobnostní nastavení a míra resilience odborníka vzhledem k výkonu jeho profese, která určuje, zda-li je ohrožen např. syndromem vyhoření.

NEPROFESIONÁLNÍ PŘÍSTUP ODBORNÍKŮ – SEKUNDÁRNÍ VIKTIMIZACE OBĚTI

Mýty, stereotypy a předsudky zasahují a ovlivňují i jedince z řad odborníků. Neprofesionální přístup odborníků je důsledkem slepého následování těchto genderových stereotypů a předsudků o domácím násilí. V případech nepochopení, nedostatečné znalosti nebo dokonce znevažování důsledků domácího násilí odborníky poskytující podpůrné služby, může být dopad na oběť (a zpětně i celý systém pomoci) daleko fatálnější, což dosvědčovaly i odpovědi respondentek:

„Asi mě překvapilo, jak moc nefunkční je systém okolo, co si odborníci dovolí říct neprofesionálního. Když se zeptáš průměrného učitele na český základce na TPDN, tak řekne: „Tak proč to to dítě dělá, když se mu to dělalo, je to přece hrozný a nemá to dělat dál, když má tu špatnou zkušenost.“ Naprosto nulový porozumění té problematice.“ (R5)

„Znova se musím vrátit k důležitosti osvěty a ke znalosti problematiky domácího násilí. To je určitě velký úskalí a narážení na systém.“ (R7)

„Zpočátku jsme byli velmi frustrováni z opravdu závažného porušování lidských práv vlivem násilí nebo jsme se setkávali s bagatelizací ze strany institucí.“ (R6)

Vlivem neprofesionálních intervencí pomáhajících subjektů se oběť opakovaně retraumatizuje, což označuje termín *sekundární viktimizace*. Při *sekundární viktimizaci* dochází k druhotnému poškozování zasažené osoby prostřednictvím systémového selhání. Původně podpůrné subjekty nepřístupují k oběti s patřičnou empatií a důrazem na *trauma-citlivý přístup*, často je tomu dokonce naopak. Systém pomoci není v současné době nastaven

ve prospěch oběti. Jeden z příkladů neprofesionálního projevu a pochybení ze strany Policie ČR líčila jedna z respondentek:

„Například nedávno se nám stalo, že paní volala na policii, že ji násilný partner zamknul doma a nemůže ven a oni ji řekli (ti policisté), ať si zavolá zámečníka...“ (R4)

Častěji v promluvách zaznívalo i téma šíření neaktuálních informací, neznalost problematiky násilí v blízkých vztazích nebo bagatelizace od odborných subjektů:

“Kde to občas drhne, tak je to typicky na OSPODech. (...) Ve svý fluktuaci dalších jiných případů, věřím, že to mají těžké... domácí násilí je pro ně téma, které je paralyzující, protože oni slyší všechny možné vzkazy z rodin. (...) Někdy je hlavní podle mě boj, aby to nebagatelizovali, brali to vážně, nechovali se k ohroženým osobám jako k pachatelům, tak to jsou výzvy zase pro ně a tam se někdy naše pohledy rozchází, ale tak to asi prostě je.” (R7)

„Systém se někdy chová, jako by ho tvořili laici, co v životě neslyšeli o domácím násilí. Používají neprofesionální terminologii jako např.: „Vždyť tenhle říká tohle a druhý tamto - je to tvrzení proti tvrzení. Tahle strana se chová nevěrohodně, dáme za pravdu té druhé. Dítě je malé, nic neslyšelo. Má samozřejmě právo na oba rodiče. Je to rodičovský konflikt. Oběť si jistě vymýšlí, nebo je přecitlivělá. Tyto organizace, které se specializují na práci s oběťmi domácího násilí a pracují s rodinami v konfliktu, někdy dokonce i při vzdělávání odborné i širší veřejnosti používají zastaralé informace nebo je vytrhávají z kontextu. (...) Kdo jiný, než organizace, který to dělají 30-40 let, by měl být s aktuálníma výzkumama a trendama srozuměn!? To mě mrzí a rozčiluje.“ (R1)

Rozdílné úrovně informovanosti o dynamice domácího násilí a (ne)zájem o šíření nejnovějších poznatků o problematice násilí v blízkých vztazích způsobují rozkoly mezi pomáhajícími institucemi, což často vyvolává negativní emoce. Pomáhající organizace se tak vzájemně ocitají v komplikované součinnosti. Jedna z respondentek také narážela na nedoceňovanou hodnotu mnohaletých profesních zkušeností, která je podle jejích slov často opomíjena:

„Jsou i někteří odborníci, kteří úplně ignorují, že organizace má třeba 25 let zkušeností s tématem domácího násilí. Hodnota zkušeností z praxe je nedoceněná.“ (R5)

NEDOSTATEČNÉ POVINNÉ VZDĚLÁVÁNÍ ODBORNÍKŮ

Zastřešujícím nedostatkem, který vyplynul z výpovědí participantek, se jevil nedostatečný důraz na povinné vzdělávání dalších subjektů, kteří vstupují do systému pomoci obětem domácího násilí (např. policisté, soudci nebo psychologové):

„Taky vzdělávání je nedostatečné. Nejsou vzdělání soudci, pro policisty je domácí násilí okrajový téma a o politice se ani nemusíme bavit. (...) Psychologové se vůbec nezaměřují na téma násilí jako na stěžejní ve svých výukových programech. To jsou všechno věci, které systém dělají nedokonalým.“ (R7)

Jedna respondentka vysvětluje, že pochybení vidí určitě v samotném systému ochrany, ale zásadní je podle ní také dopad lidského faktoru, který poté vstupuje do komunikace s obětí:

„Mám zkušenost, že systémově je násilí určitě nepodchyceno na mnoha oblastech, ale velkej aspekt je lidskej faktor. Kdo to násilí v rodině první uvidí a jak ho zhodnotí, a jak přistoupí k té oběti. To je do velký míry rozhodující.“ (R7)

Jako příklady podobných situací popisovaly respondentky např. opakovaná necitlivá vyslýchání oběti v rámci trestních řízení v procesu dokazování, nucení dětí do styku s násilným rodičem, nařizování sanace rodiny s výskytem domácího násilí, nedůvěra, zpochybňování a bagatelizace výpovědí nebo obviňování a svalování viny na osobu ohroženou nebo obhajování násilné osoby a omlouvání násilných činů atd.

Některé respondentky porovnávaly systémy ochrany oběti domácího násilí v ČR se systémy v jiných státech, zejména v Evropě. Zmiňovaly především Norsko a Rakousko, které vnímají jako inspiraci v přístupu péče o klienty:

„Hodně jsme spolupracovali s Rakouskem. Jezdili jsme do vídeňského intervenčního centra, kde jsme byli proškolení. Byli jsme překvapení, že to jde, že když vůle státu je a uzná, že domácí násilí je opravdu celospolečenský problém. Řešení nemůže nést jenom oběť, potřebuje mít právní záruky nebo možnost využít právní opatření na ochranu. Žasli jsme, že to takhle jde dělat v jiném státu.“ (R6)

„Inspirovali jsme se už dávno některými s námi spolupracujícími státy v zahraničí... třeba Norsko a Rakousko je pro nás významnou inspirací.“ (R7)

SYNDROM VYHOŘENÍ

Nepříznivým důsledkem výkonu zejména pomáhající profese může být tzv. syndrom vyhoření. Práce zaměřená na pomoc lidem v tíživých životních situacích může být velice zatěžující a frustrující. Vlastní hodnocení situace poskytla jedna z dotazovaných:

„Domácí násilí je náročný téma, co si budeme říkat, je to téma, ve kterém se člověk setkává s temnými věcmi, které jsou existenciální, jde o život, o zdraví. Často se v nich objevuje bezmoc. Myslím si, že to je něco, na co se nedá připravit.“ (R7)

Respondentky sdílely své zkušenosti s různými situacemi, které jsou pro ně při výkonu práce náročné, ale i překvapivé:

„Těžké je přijmout, že my děláme maximum, ale případ často nedopadne dobře.“ (R9)

„Občas mě překvapí formy násilí a způsoby, kterým jsou páchany – fyzický, psychický i sexuální – tísání cigarety o tělo, kontrola spodního prádla a často velká brutalita.“ (R4)

„Překvapilo mě, jaké obranné mechanismy si děti vytvářejí, aby náročnou zátěžovou rodinnou situaci přežili a zvládli - od silně ambivalentního vztahu k tomu rodiči, který se násilí dopouštěl, k velkým disociativní stavům, k popírání, až k téměř zablokování o tématu mluvit.“ (R2)

„Dodnes mě udivuje vnitřní síla a odvaha mladých lidí, kteří zažili domácí násilí. Když sami přijdou a chtějí najít cestu k uzdravení, ačkoliv čelí mnoha překážkám. To je silným zážitkem.“ (R3)

„Asi mě při vstupu do praxe překvapilo, že klientky často nejsou motivovaný paní, co chtějí změnit svůj život, ale že často nemaj moc sílu a k násilnému partnerovi se vrátí nebo si najdou úplně stejného a vůbec to neviděj.“ (R5)

„Překvapilo mě, jak komplexní téma domácí násilí je. Není to jenom o tom, že je někdo původce nebo zasažený násilím, ale že se tam objevuje spousta věcí, který se na to nabalujou. Ať je to problematika dětí, právního systému nebo legálních nástrojů pomoci. Je potřeba myslet na systém vzdělávání dalších odborníků a lidí, co jdou do pomáhajících profesí, a jak to vzdělávání pokulhává.“ (R7)

5.2. Podpůrné faktory při práci s osobami zasaženými TPDN

Ve výpovědích respondentek se ukazovalo hned několik faktorů, které příznivě přispívají procesu poskytování pomoci osobám zasaženým TPDN. Mezi nejvýznamnějšími, všemi respondentkami zmiňovanými faktory, se objevovala kvalitní znalost dynamiky domácího násilí s mechanismy transgeneračního přenosu, což je stěžejní hlavně pro pozdější vhodnou volbu intervencí při pomoci zainteresovaným subjektům. Často vyzdvihovala byla podpora a sounáležitost na pracovišti a v kolektivu zaměstnanců, kde si mohou pracovníci vzájemně sdílet pozitivní i negativní emoce spojené s výkonem zaměstnání. Ze zkušeností účastnic výzkumu se ukazovala důležitost psychohygieny formou supervize nebo intervize, ale také vlastní nástroje pro zdravou duševní pohodu. Jako poslední aspekt zaznívalo specifické pozitivní osobnostní nastavení pracovníka při výkonu zaměstnání, zpětná vazba od klientů, radost z povedeného případu nebo přesvědčení o smysluplnosti práce a zájem o ni.

5.2.1. Kvalitní znalost dynamiky DN a mechanismů TPDN

Jak potvrzují výstupy z teoretické části práce, tak k mezigeneračnímu přenosu domácího násilí dochází až ve 30 % případů. Přítomnost transmise násilného chování potvrzovaly také respondentky:

„Drtivá většina našich klientek má v anamnéze z dětství, že byly samy týraný, nebo že to viděly u rodičů.“ (R9)

„Určitě si myslím, že minimálně v 50 % případů domácí násilí v primární rodině zaznívá, byť se systematicky nemapuje. Cíleně zaznívá, že buď sám člověk, který přichází žil v rodině, kde k násilí docházelo a nebo jsou to časté obhajovací taktiky ohrožených osob.“ (R7)

„S ohledem na specificky vymezenou cílovou skupinu, se kterou pracuji, se s transgeneračním přenosem potýká většina klientů.“ (R3)

„V praxi jsme často viděli, že klientky přicházely z rodin, kde se násilí děje po mnoho generací, a mnohdy si myslely, že je to normální. Byly překvapené, když slyšely, že to tak být nemusí. Často se stávalo, že klientky měly několik partnerů, u kterých se opakovaně objevovalo násilí, a chtěly pochopit, proč si stále vybírají stejný typ mužů.“ (R6)

„Transgenerační přenos je v každém případě, ať už se díváme na příběh původce násilí, odkud k němu přišlo a nebo na příběh ohrožené osoby. (...) dost častý model je, že je přítomná historie násilí v obou rodinách.“ (R10)

Je opravdu zásadní mechanismus transgeneračního přenosu podchytit a včas zastavit, což lze jen v případě, že je procesu skutečně dobře rozuměno a jsou známé jeho principy. Zmíněný faktor uváděly respondentky jako jeden z klíčových:

„V posledních letech se problematika transgeneračního přenosu násilí dostává do popředí zájmu odborníků i veřejnosti. Vzrůstá povědomí o tom, že násilí zažité v dětství se nemusí projevat jen u oběti, ale mohou se přenášet i na další generace. Věřím, že pochopením těchto mechanismů můžeme lépe předcházet násilí a podporovat zdravé fungování lidských vztahů.“ (R3)

Jiné z respondentek popisovaly, jak vnímají přenos násilných vzorců chování mezi rodiči a dětmi ve vlastní praxi:

„Děti často přimknou k jedné nebo druhé roli - buď se sami vrhají do násilných vztahů a nebo sami sahají k násilnému chování, a nebo obojí.“ (R5)

„V okamžiku, kdy mám možnost pracovat s dětma a být jim blíž, můžu vidět vzorce, které se tam přejímaly, ať agresivní a nebo submisivní. Děti jsou v té situaci zahlcené a nevědí, co si s ní počít.“ (R4)

„(...) můžeme vidět, jakým způsobem se nezdravý vzorec ohledně násilí předávají na děti - násilí akceptují nebo se v dospělosti sami chovají násilně vůči svým dětem. Charakteristické je i to, jakým způsobem o násilí mluví.“ (R8)

V rámci individuálních terapií se u klientů se symptomy TPDN objevují různá témata a specifika, se kterými se respondentky setkávají:

„Znamená to, oni rozhodně nepřijdou (ti klienti) a na prvním setkání neřeknou: „Hele, našla jsem si kluka a nejsem si jistá, jestli není jako táta, možná jsem přecitlivělá a radši jsem se s ním rozešla, protože na mě zvýšil hlas.“ Klienti jsou hodně citliví, když zaznamenají podobnosti s osobou násilnou.“ (R1)

„Součástí vztahové dynamiky je, že pro klienta je jednodušší najít viníka, nebo důvod, proč se násilí děje, než přijetí, že se ocitl v násilném vztahu, v nebezpečném vztahu. (...) je to všechno ale součást procesu.“ (R7)

„Hodně pracujeme s klienty na aktivizaci.“ (R4)

„V terapiích se prakticky vždy objevuje téma - nechci dopadnout jako jeden z rodičů.“ (R1)

„Musíme hodně pracovat s tématem bezpečí, blízkosti důvěry, respektu k individuálnímu tempu každého dítěte.“ (R2)

„Od klientů zaznívá uvědomění, že: „Vždyť máma, nebo táta vlastně násilí zažívali od babičky a dědy.“ (R10)

„Stěžejní je pomoci dítě odbřemenit od pocity viny, ukázat mu, že je v situaci nevinně. Ačkoliv se bude snažit, zásadní kroky nutné ke změně musí provést rodiče. (...) Snažíme se, aby dítě mělo aspoň někde bezpečný prostor, kde může mluvit o všem, kde i kdyby nechtělo nic dělat, tak si klidně může jenom hrát. Ukazujeme mu (tomu dítěti) jak poznat že jsou i dospělí, kteří neubližují, kteří nemanipulují.“ (R6)

5.2.2. Sounáležitost a podpora v rámci pracoviště

Zdravé a transparentní nastavení vztahů mezi zaměstnanci se ukázalo jako posilující atribut při poskytování pomoci osobám zasaženým TPDN. Nástrojem k budování lepších vztahů na pracovišti může být supervize nebo intervize, v rámci které zaměstnanci pod

odborným vedením budují zdravou psychohygienu a reflektují odvedenou práci. Profesionální nastavení hranic při výkonu profese také přispívá k efektivnějšímu výkonu práce.

VZÁJEMNÉ SDÍLENÍ EMOCÍ, PSYCHOHYGIENA, INTERVIZE, SUPERVIZE

Možnost bezpečného sdílení emocí mezi zaměstnanci a poskytování vzájemné podpory uváděly respondentky velice frekventovaně jako významný podpůrný faktor:

„Pro mě osobně je důležitější dobrý pracovní kolektiv a fungující tým, kterej se vzájemně podporuje.“ (R5)

„Všechny v týmu se dokážeme zdravě naštvat na systém. Ventilujeme tyhle emoce bezpečně mezi sebou navzájem a podporu pro sebe máme a poskytujeme si ji.“ (R9)

„Pomáhají mi také supervize a podporující pracovní prostředí. Ze zkušenosti vím, že to není samozřejmé, a přitom to udělá strašně moc.“ (R2)

„Oceňuji velkou poctivost naší organizace v tom, dělat svojí práci dobře a v tom, že jsem hodně podporovaná, že mi nikdo neřekne “Tohle už přeháníš”. Víím a cítím velikánskou podporu, abych mohla být stoprocentní jen pro klienta.“ (R10)

„Náročnost práce mi pomáhá zvládat určitě intervize nebo supervize. (...) člověk si v tom nepřipadá sám a může to posdílet.“ (R4)

Další nástroje a aktivity z oblasti psychohygieny, které účastnice uváděly jsou např. pobyt v přírodě, trávení času se svými blízkými, čtení knih nebo spánek:

„Hodně si dávám záležet, abych chodila ven do přírody a aktivně bránila nějakýmu vyhoření a přepracování, hodně se snažím věnovat svým dětem.“ (R6)

„Zjistila jsem, že je důležité pečovat o sebe. Snažím se věnovat aktivitám, které mi přinášejí radost – chodím do přírody, fotím, čtu si, scházím se s přáteli. Dobrý je si dopřát spánek.“ (R3)

HRANICE

Hranice jsou téma, které se napříč pomáhajícími profesemi skloňuje se značnou frekvencí, a to z patřičných důvodů. Také respondentky hojně povídaly o důležitosti nastavení osobních a profesních hranic, což jim pomáhá s vytvořením a zachováním si odstupů od závažných témat, se kterými se v zaměstnání setkávají. Zásadní pro ně byla schopnost držet si odstup od osobního života, aby mohly práci dělat odborně a profesionálně a „nenosily si ji takřikajíc až domu“. Podpůrný se z jejich pohledu zdál výkon práce na snížený úvazek a nebo působení ve

více pracovních rolích, aby nedošlo k rutinnosti a stereotypu. Schopnost prioritizace je důležitá také při výkonu vedoucí pozice:

„Pro mě je důležitý věci umět prioritizovat a vědět, kdy je potřeba víc být v přímé práci a potom, kdy být víc tím člověkem, který vede tým. (...) Snažit se držet bděli, mít nastražené uši, poslouchat a nespoléhat se na to, že už jsem v praxi něco slyšel stokrát a teď to bude přece stejný a já můžu říct stejný doporučení. To je velké úskalí z pohledu pracovníka. Protože stereotyp vede k vyhoření.“ (R7)

„Mně pomáhá, že si práci netahám moc domů. (...) Nedělám práci na plnej úvazek, to je potřeba dodat.“ (R5)

„Před vyhořením se chráním tím, že nepracuju nikde v přímé práci na celý úvazek a snažím se být zakotvena i v jiných oblastech, třeba lektoruji odborníky a laiky. Hodně si hlídám hranice, nechci, aby celý můj pracovní týden nebo celý můj úvazek naplňovalo jen domácí násilí.“ (R6)

5.2.3. Prožívání profese a psychologický profil odborníka

Dalším faktorem, který pozitivně pomáhá při práci s lidmi ohroženými TPDN je osobnostní nastavení pracovníka. Některým účastnicím výzkumu pomáhá třeba víra ve smysluplnost své profese nebo zájem o oblast násilí v blízkých vztazích. Jiné respondentky vypovídaly, že je pro ně příjemné a povzbuzující, když od klienta dostanou zpětnou vazbu nebo když případ dopadne dobře. Zajímavým podpůrným aspektem se ukázal specifický profil pracovníka, kterým by měl disponovat člověk, který se chce tomuto povolání věnovat.

ZÁJEM A PŘESVĚDČENÍ O SMYSLUPLNOSTI PRÁCE

Dvě respondentky formulovaly svůj zdroj motivace pro výkon profese jako osobní vnitřní přesvědčení, že práce, kterou vykonávají, je smysluplná, baví je a přetrvává u nich zájem o danou problematiku:

„Dlouhodobě mě drží zájem o práci s traumatem, k čemuž mě vede hluboká úcta k lidské důstojnosti a asi i vnitřní touha pomáhat zranitelným.“ (R3)

„Důležitá je pro mě smysluplnost. Vidím, že dlouhodobě má moje práce velkej dopad. Člověk musí věřit, že jeho práce má význam, protože pokud to nemáš, tak to podle mě nechceš dělat dlouhodobě (...) Osvěta i kolegové, kteří pracují s domácím násilím spoustu let, mi říkají, že se to posouvá. Není to ideální, ale lepší.“ (R5)

RADOST Z POVEDENÉHO PŘÍPADU

Jako dalším podpurným aspektem se při analýze dat ukázalo získávání energie z klientských příběhů, jejichž životy se podařilo obrátit k lepšímu:

„Když se povede příběh jenom trošku posunout, je to moc fajn, velký zdroj energie.“ (R4)

„Když člověk vidí jakéj klientka udělala pokrok třeba s těma dětma, to je určitě super pocit.“ (R9)

ZPĚTNÁ VAZBA

Účastnice výzkumu pozitivně vnímaly zpětnou vazbu od klientů, a to jakoukoliv, negativní i pozitivní, jelikož se jim tak pravidelně dostává odezvy, která je pro setrvání v profesi důležitá:

„Velmi podpurná a motivující je pozitivní zpětná vazba od klientů.“ (R10)

„Nikdy nevíme, jak případ dopadne, ve smyslu, jestli klient znova přijde nebo nepřijde. Z pohledu pracovníka to může být frustrující záležitost nemít zpětnou vazbu. (...) Pracovník by dobře přijal i kdyby věděl, že případ nedopadl dobře. Měl by ale aspoň informaci o tom, co se děje, než když žije v nejistotě, jestli doporučení, která dal nebo jak s klientem konzultaci vedl, k čemu to bylo dobrý nebo špatný, jaký to mělo konec.“ (R7)

UŽITEČNÝ KOMPLEX DOVEDNOSTÍ A SCHOPNOSTÍ

Efektivní se z výpovědí respondentek zdál být specifický odborný profil pracovníka nebo souhrn vlastností a dovedností, které by měl ovládat, aby si výkon práce usnadnil a mohl ji vykonávat natolik profesionálně, aby ho negativně neovlivňovala:

„Nutná je základní psychická odolnost, nebo se z nároků té práce člověk sesype“ (R5)

„Určitě by tím pracovníkem měl být někdo, kdo je pružný se přizpůsobit rychlým změnám v té pracovní činnosti během dne. (...) Pak taky odolnost a prioritizace, schopnost vlastně samostatně se rozhodnout a managovat svůj čas. Pak zdravá orientace na klienta, naučit se vědět, kde končí moje zodpovědnost jako pracovníka a kde začíná zodpovědnost klienta. Dále se můžeme bavit o míře empatie a o míře strukturovanosti. Důležitá je práce s krizovostí. Obecně se nebát komunikovat s institucemi. To jsou určitě silné stránky, které toho pracovníka podpoří.“ (R7)

„Podpurná je výbava pracovníka jako je odolnost vůči stresu, schopnost improvizace a práce pod stresem, velká míra frustrační tolerance nebo obecně mít odstup a reagovat s chladnou hlavou.“ (R9)

„Měla by být přítomná určitě psychická odolnost, empatie a schopnost vcítit se do situace klientů. Oběti domácího násilí potřebují prostor, kde se budou cítit slyšeny a pochopeny. Pracovník by měl být

schopen aktivně naslouchat jejich příběhům bez předsudků a s respektem k jejich pocitům a poskytovat jim emoční podporu. Pracovník by měl být důvěryhodnou osobou, která jim poskytne bezpečný prostor pro sdílení prožitků a pocitů. Práce s oběťmi vyžaduje i trpělivost a odolnost.“ (R3)

5.3. Dostupné možnosti prevence přenosu násilných vzorců chování

Ve výpovědích respondentek se ukázalo hned několik oblastí, které by díky zkušenostem z praxe mohly pozitivně přispívat k přerušení nebo minimalizaci TPDN. Ze sdělení respondentek se mezi nejvýznamnější dostupné možnosti řadil rozvoj specializovaných služeb přímo zaměřených na minimalizaci transgeneračního přenosu, a dále pak kvalitní a relevantní osvěta. Často vyzdvihovaná byla podpora a poskytování podpůrných služeb osobám, které se násilí dopouštějí, jelikož ty ze systému pomoci často vypadávají. Posledními možnostmi prevence TPDN z analýzy dat vystupovalo větší zapojení výzkumné činnosti, poněvadž konečná data by mohla podpořit závažnost a prevalenci fenoménu, a dále pak práce s motivovanými klienty, kteří mají děti, a jsou ochotni měnit zažité negativní rodičovské kompetence, které si nesou z vlastního traumatického dětství.

5.3.1. Úzce orientované projekty/sociální služby na minimalizaci TPDN

Účinným způsobem, jak minimalizovat TPDN, by mohl být rozvoj specializovaných podpůrných sociálních služeb a projektů. Reakce respondentek naznačovaly, že TPDN vyžaduje specifické intervence a je třeba vytvořit cílené pomocné programy pro děti, teenagery a mladé dospělé se zkušeností s rodinným násilím. Současné služby nemají dostatečné kapacity a prostředky. Profesionalizace intervencí a dlouhodobý, komplexní přístup s důrazem na etické zásady, jako jsou individualita a jedinečnost klienta, jsou klíčové. Důležité je také pravidelné zvyšování profesních kompetencí prostřednictvím dalšího vzdělávání.

DLOUHODOBÁ PÉČE

Respondentky ve výpovědích uváděly, že zejména při práci s dětmi a teenagery je stěžejní, aby byla poskytována péče dlouhodobá a kontinuální. Ze zkušeností z praxe by bylo ideální podpůrné intervence poskytovat co možná nejdříve od chvíle, kdy k původní traumatizaci jedince, vzhledem k domácímu násilí, došlo:

„Jsou děti, které vyžadují hodně specifický přístup, protože jsou často vývojově dlouhodobě traumatizované, často už od doby prenatálu, přes rané dětství. Často se zátěž táhne přes jejich

dospívání.(...) Když je dítě tak výrazně zraňováno v raném věku a nebo dlouhodobě, potřebuje skutečně dlouhodobou podporu a cesta k vyléčení je dlouhá “ (R2)

„Já si myslím, že nejvíc stěžejní je, aby dítě kontinuálně šlo podpůrnými službami. Nesmí se dít situace, kdy je v 18 letech propuštěno. Návrat je těžkej, zvlášť když služby nejsou specializovaný.“ (R5)

„Velkým zdrojem je, že práce je dlouhodobá. Máme klienty, kteří překonali a nastartovali způsob života, kde jsou spokojený a svým dětem dávají zázemí bez násilí. Mám možnost se ohlídnout a vrátit se ke klientovi, se kterým se spolupracovalo před 10 – 15 lety. Je to udržitelný. Z dětí, které jsme tu měli, vyrůstají jedinci kteří si násilný vzory nenesou a zakotvený je nemají. To je radost a dává mi to smysl.“ (R4)

KOMPLEXNÍ PÉČE

Komplexní pojetí podpory klientů tak, aby zohledňovalo všechny životní roviny, zmiňovaly respondentky poměrně často jako atribut, který pozitivně ovlivňuje jejich práci. Domácí násilí totiž bezesporu zanechá stopy nejen na duši a tělu člověka, ale také na jeho sociálním životě a materiálním zabezpečení, zvláště pak, když ho prožívá od útlého věku. Organizace by tak měla disponovat nabídkou služeb, které by tyto důsledky byly schopny pokrýt. Komplexně by se měl mapovat i příběh klienta s ohledem na jeho individualitu a jedinečnost, měly by se zjišťovat jeho zdroje a rodinné zázemí:

„Poskytujeme komplexní služby, abychom klientům, kterým často jeden nebo oba rodiče chybí, pomohli. (...) od témat týkajících se přijímacích zkoušek na střední školy, po podání žádosti o dávky, zprostředkování nějaké brigády nebo když potřebují tipy na relaxaci a uvolnění. (...) Důležitá součást projektu je právní poradenství. Řešíme s klienty záležitosti týkající se dluhů vzniklých v dětství, ale třeba taky trestní oznámení na některého z rodičů. (...) Klient zpracovává, co se stalo v dětství nebo dospívání, ale i další témata: vlastní sebehodnotu, jak navazovat a udržovat zdravé vrstevnické vztahy, jak si najít vlastní místo v životě, jak se vypořádat se svými obavami, že se budu chovat násilně jako některý z rodičů“ (R2)

„V rámci osobní spolupráce si dáváme záležet, aby se dobře zmapovalo, co se v rodině nebo ve vztahu děje. Kdo v rodině figuruje. Jaké jsou zdroje klienta, co zkusil a fungovalo, co naopak nefungovalo. Jaká jsou rizika ze strany druhého partnera. Kolik je v rodině dětí a jak na ně může násilí dopadat.“ (R7)

„Snažíme se dělat rodinnou anamnézu, abychom více rozuměli linii rodiny. (...) Snažíme se posuzovat případ individuálně a porozumět jeho komplexnosti z pohledu multioborové sítě.“ (R1)

„Hodně se snažíme zohledňovat kapacity klientů i jejich rodičů.“ (R10)

„Myslím, že by bylo skvělé, kdyby existovaly svépomocné a sdílené skupiny. Děti by měly prostor, kde by svoje trápení s domácím násilím mohly řešit a mohly vidět podobný vzorce u jiných dětí. Týkalo by se to opravdu jen problematiky násilí.“ (R5)

DALŠÍ FORMY VZDĚLÁVÁNÍ

Efektivním faktorem, který může přispívat k prevenci, se ukázalo nadstavbové vzdělávání. Pracovnice i terapeutky vypovídaly o užitečnosti absolvování specializovaných a tematicky zaměřených kurzů nebo terapeutických výcviků z oblasti násilí v blízkých vztazích nebo traumatu, které jim následně usnadňují výkon práce:

„Řada z nás si musela dodělávat výcviky v nedirektivní terapii hrou, v metodě terapeutického pískoviště a další specializované výcviky, abychom mohli s dětmi pracovat ve všech věkových kategoriích.“ (R2)

„Svoji práci zároveň vnímám jako celoživotní cestu učení a sebezlepšování. Neustále se snažím rozšiřovat znalosti a dovednosti, abych mohla klientům poskytovat co nejlepší podporu. S tím souvisí náročnost jednak časová, ale zejména finanční.“ (R3)

„Dobré je absolvovat výcvik v krizové intervenci, kurzy o traumatu, o disociaci, někdy v rozvíjení rodičovských kompetencí u klientů nebo práci s agresorem, zvládání agrese a vzteku. Dobré je se vzdělávat se pořád dál a dál.“ (R6)

5.3.2. Kvalitní a relevantní osvěta

Mezi hodnotné možnosti prevence TPDN patřila dle výsledků analýzy výzkumných dat bezesporu osvěta a to, jakým způsobem se téma DN skloňuje mezi lidmi. Osvěta bývá základním stavebním kamenem při zviditelnění jakéhokoliv palčivého i pozitivního fenoménu, proto je potřeba, aby se s ní i v případě domácího násilí nakládalo s patřičným využitím a prospěchem, jak potvrzovaly postřehy respondentek:

„Osvěta je podle mě stěžejním článkem.“ (R9)

„Ve všech profesích, kde jsem pracovala s klientkami, které byly oběťmi domácího násilí, každá organizace považovala za důležité pracovat nejen s jednotlivými případy, ale také se podílet na osvětě.“ (R6)

„Osvěta o problematice transgeneračního přenosu násilí může hrát klíčovou roli v prevenci a zmírňování dopadů. Osvětové programy mohou informovat širokou veřejnost o problematice

transgeneračního přenosu násilí, včetně příčin, následků a dostupných možností podpory. Může to vést k většímu pochopení a empatii pro oběti a jejich rodiny.“ (R3)

Podle názorů respondentek nicméně osvěta kolem domácího násilí není zdaleka vždy kvalitně pojímána, i když se v posledních letech rétorika zlepšuje:

„Když mluvíme o domácím násilí a osvětě, tak to většinou politici odkývají a to je všechno. Vidíme, že vůle činit kroky k aktivní změně je menší. Jako kdyby byly vždycky ostatní témata důležitější.“ (R6)

„Já myslím, že se objevuje zlepšující se tendence...samozřejmě záleží podle toho, co člověk sleduje. Jsou média, ve kterých pozitivní služba tématu domácího násilí je špatná a ukazují se senzace. I nadace se teď na téma násilí více soustředí. Jsem v tomhle optimista.“ (R4)

„Co se týče politické vůle, bylo by velmi dobré, aby osvěta vycházela právě z těchletých vod a rétorika o domácím násilí byla jiná. Co se týče odborné veřejnosti, věřím tomu, že velká část odborníků pracujících s tímhle tématem dělá moc dobrou práci i pro osvětu.“ (R2)

Dotazované respondentky měly vlastní jasnou představu o podobě relevantní osvěty:

„Myslím si, že osvěta by měla mít konkrétní podobu přizpůsobenou dnešní době a hlavně technologiím. Letáky dneska podle mě už nikdo nečte a dává to smysl. (...) Takže si myslím, že cesta přes Instagram/Facebook je dostupnějším zdrojem informací. (...) Mladý lidi si informace lépe předají.“ (R7)

„Důležitý je, aby osvěta vycházela šla od nejvyšších pozic státu. Aby ti vrcholní představitelé mluvily trochu víc odborněji a obsáhleji. Myslím, že nové iniciativy, které se objevily v posledních letech jsou hodně aktivní na sociálních sítích. Dělalí spoustu dobré práce. Jsou moderní. Například Bez trestu nebo Pod svícnem. Tyto iniciativy dělají věci, které by tradiční neziskovky nikdy nedokázaly, protože jsou více emotivní a osobně zainteresované do problematiky domácího násilí skrze přímou práci s klienty.. Přinášejí nový přístup, který dříve chyběl.“ (R1)

„Napadá mě možnost nejrůznějších programů zaměřených na budování zdravých vztahů, zvládnutí vzteku či řešení konfliktů skrze nahlížení politických elit, změnu zákonů, vzdělávání soudců ve věcech sexualizovaného a domácího násilí.“ (R3)

„Sociální sítě mi přijdou jako super forma osvěty, protože vím, že mladý lidi tam tráví dost času. Může velmi pomoci, že si můžou užitečné informace takhle někde dohledat. Super je iniciativa Nepanikař. Výborný mi přijdou preventivní programy do škol.“ (R5)

Účastnice výzkumu následně hovořily o podobě osvěty, kterou samy vykonávají nebo jsou jejími svědky v rámci činností na domovském pracovišti:

„Podílíme se na vzdělávání lidí na středních zdravotnických školách. Tématické bloky přednášíme na lékařské fakultě. Měli jsme spolupráci s právníkou fakultou, která se snad bude znova rozvíjet. Těch míst, kde působíme, je poměrně hodně. V současné době jsem se snažili participovat i na legislativních změnách. Taky proškolujeme policisty v Jihomoravském kraji.“ (R7)

„Naše práce vždy zahrnovala pomoc klientům a zároveň jsme se stávali lektory, kteří školili laickou veřejnost i profesní skupiny, které přicházejí do kontaktu s oběťmi. Myslím si, že to je jeden z nejdůležitějších aspektů, proč celou práci dělat, aby se nestávala jenom jakousi sisyfovskou prací. Snažíme se pomáhat jednotlivcům, ale taky chceme, aby práce měla přesah a tím se násilí možná i trochu víc globálně eliminovalo. Víím, že se nikdy úplně nevymýtí.“ (R6)

„Jednotliví pracovníci se snaží šířit osvětu a edukovat. Účastníme se konferencí, pořádáme odborné kurzy nebo kulaté stoly pro odbornou veřejnost. Jsme členy různých asociací a lobujeme za systémové změny.“ (R3)

OSVĚTOVÁ ČINNOST NA ŠKOLÁCH

Systematická edukace o domácím násilí by měla začít už u mladších školních dětí. Jedna z respondentek uváděla, že by podle jejích zkušeností měly být o domácím násilí vzdělávány už děti na druhém stupni základní školy, aby bylo možné lépe a včas detekovat probíhající násilí v rodinách. K tomu je nutné, aby ve školách působili odborníci jako školní psychologové a speciální pedagogové, kteří rozpoznají varovné signály. Vzdělávání středoškoláků by mělo být standardem.

„Co se týká besed se studentama, to mi dává velkej smysl. Mohly by se realizovat klidně v rozšířenější formě a více interaktivní než doposud. Máme velkou tradici a dopad za těch hodně let může být již veliký. (...) Nebála bych se činnost ještě zintenzivnit a přidat, více ušít na míru studentům. Otázka je, jestli by nebylo užitečné se posunout do základního školství, minimálně na 8. a 9. třídu, kde se násilné vztahy objevují...“ (R4)

5.3.3. Podpůrné služby pro původce násilí

V neposlední řadě byla jako dostupná možnost prevence TPDN detekována práce s původcem násilí. Většina respondentek se shodla na tom, že pro lepší pochopení domácího násilí a prevenci zrodu je zásadní, aby se pracovalo nejen se stranou ohroženou násilím, ale také s původcem. V dílčích výpovědích se vícekrát opakovalo, že tento způsob nahlížení na

problematiku násilí v blízkých vztazích je v ČR stále opomíjen a služeb, které by se tématu věnovaly, je minimum.

„Když se díváte na problematiku násilí jako na širší fenomén, tak víte, že nepřichází a neodchází odnikud. Pokud se neobjeví sociálně-terapeutický zásah, tak má většinou tendenci se reprodukovat. Má tendenci prorůstat systémem, ať už rodinným nebo společenským. Vycházíme z toho, že každé násilné chování je naučeným a je specifickým způsobem vytvořené společnosti.“ (R8)

Respondentky se k práci s osobou zodpovědnou za násilí vyjadřovaly takto:

„Pro efektivní minimalizaci domácího násilí ve společnosti je nezbytné pracovat s osobami, které se násilí dopouštějí. Jsou to ti, kteří v raném dětství zažili domácí násilí jako děti. Aby bylo možné v rodině zastavit násilí, není možné pracovat pouze s osobou ohroženou a s ohroženým dítětem. Tak tomu jednoznačně rozumíme a chápeme to. Ideální případ je, když se pracuje se všemi členy rodiny. (...) Naše zkušenost je, bohužel, že velmi malé procento rodičů, kteří se násilí dopouštějí, na sobě chtějí pracovat.“ (R2)

„Naše organizace vždycky nad tématem násilí ve vztazích přemýšlela komplexně. V rámci organizace vznikl program, který pracuje s těmi, kdo se násilí dopouštějí. (...) V praxi se nám ukazuje, že je důležité znát perspektivy všech aktérů, kteří se v násilném vztahu nacházejí.“ (R7)

„Důležité jsou příběhy, kdy je člověk ochoten přijmout svoje násilné chování, jít do specializované organizace, nechat si pomoci a nahlédnout situaci z více stran. Ukázat svému dítěti, že cesta, kterou mu dával jako rodič ho poškozovala. Omluvil se a společně pak hledali cestu. To, že vzorce můžou být jiné. Tohle si myslím, že by byla cesta. Pokud není vnitřní motivace člověka, tak se to stejně nezmění.“ (R1)

„Vždycky o tom mluvíme, jak ukázkový by bylo, kdyby rodič přijal zodpovědnost, omluvil se, hledal nápravu, změnu s tím, že každý dělá chyby. (...) Hlavně z pohledu transgeneračního přenosu by se mohlo hodně změnit, kdyby se prosazovalo, že ta role není vždycky taková a že člověk může udělat chybu, ale musí ji dokázat přijmout.“ (R4)

„Je jednoduchá logika nebo rovnice - my jsme se zaměřovali pořád jenom na jednu stranu rovnice, pracovalo se a je to logické, s obětí (...) Nesmíme zapomínat, že domácí násilí funguje v duálním vzorci. Každá oběť má někde svého původce násilí. Pokud se chceme vymanit z vlivu transgeneračního přenosu, potřebujeme pracovat i s původci.“ (R6)

„Můžu chápat, co se někomu stalo v životě, jak se dostal do místa, kde je. Současně můžu odmítat to, co dělá, jak se chová, když se chová násilně a jasně to pojmenovávat jako jeho zodpovědnost. Je to

drsný, ale bez přijetí zodpovědnosti se neuděje pozitivní změna. Přesto můžeme lidsky soucítit s tím, jak se člověk dostal tam, kam se dostal.“ (R8)

Tatáž respondentka navrhovala změny v legislativních normách, díky kterým by se mohlo dát s původci násilí efektivněji spolupracovat. Hovořila zejména o povinné účasti pachatelů v nápravných programech nebo o odeírání střelné zbraně při využití *institutu vykázání*:

„Velká oblast, kde by bylo potřeba zapracovat, je práce s původcem násilí a její zakotvení do zákonné povinnosti. Aby původce musel přijít na poradenství v rámci pár konzultací - pak už by to bylo na dobrovolném zvážení, jestli chce pokračovat v práci na sobě, pracovat na uvědomí si, že je potřeba, aby se sebou něco dělal. Pak bychom rádi, aby byla povinně odeírána zbraň, když se zjistí, že vykázaný člověk je majitelem nebo držitelem licence ke střelné zbraní.“

5.3.4. Výzkumná činnost

Mezi významné zjištěné možnosti prevence TPDN by se mohlo řadit systematictější zapojení výzkumné činnosti v mapování prevalence domácího násilí, ale také míry využívání sociálních služeb. Užitečná by mohla být i dostupnost dat a šetření z širšího kontextu – např i mezinárodního, což dokládá odpověď jedné z respondentek:

„Abychom dělali více výzkumy. Abychom měli kapacitu v neziskovce dělat výzkum a vidět, kolik lidí se nám sem hlásí, jak dlouho nám chodí děti do terapie a jak se vyvíjí. My to intuitivně víme, ale vůbec to nemá evaluační hodnotu, protože to děláme v běhu přímé práce. (...) Zamyslet se na tím: Co vlastně chceme dosáhnout? Aby neziskovky neustrnuli v 90 letech: Takhle jsme to dělali vždycky, takhle se pracuje s domácím násilím, nepotřebujeme nic měnit, takhle nám to funguje a takhle budeme dělat dalších 30 let. Abychom byli podporováni a možná i tlačeni do rozvoje. (...) Aby organizace měly šanci sledovat, co aktuálně funguje ve světě, co nefunguje a jaké jsou další možnosti. Co se objevilo a nás vůbec nenapadlo, protože si toho nikdo nevšiml. To by mi přišlo super.“ (R1)

5.3.5. Podpora rodičovských kompetencí

V rámci analýzy výzkumných dat se jako poslední dostupná možnost prevence TPDN ukázaly rozšíření a větší zaměření na změnu rodičovských kompetencí u klientů, kteří jsou motivovaní a ochotní nahrazovat zažité negativní způsoby chování, které si nesou z vlastní výchovy v dětství. Ze zkušeností některých účastnic se účinným prostředkem ukázala metoda videotréninku interakcí (dále jen VTI). Velmi detailní průběh práce s klientem pomocí VTI popsala jedna z respondentek, která se přístupu věnuje ve své praxi:

„Pracuju jako krizová sociální pracovnice v projektu Do dospělosti bez násilí, kde mám maličký úvazek, kteréj je vyloženě na videotrénink interakcí. Je to pro klientky, které už jsou rodičem a potřebují posílit svůj vztah s dítětem. Často si s sebou nesou výchovný způsoby, kde se násilí objevuje, což je jedna z věcí, na které pracujeme. Stejně tak nastavování hranic dítěti, když má maminka problém se zvládním jeho agresivních projevů. (...) Problém je někdy klienty namotivovat a získat jejich důvěru a bezpečí, že se nechají natočit. (...) Princip metody VTI je poukazování na pozitivní vzorce. (...) Když se mi povede důvěru navázat a pochopí (ty klientky), že to je jejich rozvoj a vědí, že jim to pomůže v situacích, kdy si nevědí rady a pochopěj, že hledáme, co funguje a že můžou někde získat ocenění, že některé kompetence mají. Na nich mi to začínáme stavět. To má velkej význam.“
(R4)

Respondentka 4 také reagovala na fakt, že se služba VTI využívá jen v některých organizacích a dala důvody, proč tomu tak může být:

„Nabídky jsou i v jiných organizacích. Je to náročné, pokud na to neseženou (ty organizace) granty. Pak to taky sebere hrozně moc času - třeba můj rozbor nahrávky, když má být v pořádku, dvě až tři hodiny nad nahrávkou strávím, abych našla momenty, které budou fungovat. Je to metoda, kterou když mají lidi platit, stojí spoustu peněz.“

Podobný pohled uváděla jiná respondentka:

„Hodně cílíme na rodičovskou stránku klientů. Aby uměli mezi sebou lépe komunikovat. Aby se posílily v rodičovských kompetencích. Aby uměli zastavit násilí.“ (R6)

Diskuze

Diskuze k bakalářské práci je konstruována se základním záměrem obecného shrnutí výzkumu a reflexe výsledků s poznatky teoretické části práce. V závěru se rovněž objevuje doporučení pro další výzkumy s touto tematikou.

Je nutné zdůraznit, že pro finální identifikaci pozitivních a negativních faktorů, které vstupují do procesu poskytování péče osobám ohroženým TPDN a pro stanovení dostupných možností prevence TPDN byly popsány ty, které se v rozhovorech často opakovaly v různých formách, nebo ty, které se zdály být důležité pro celkový koncept bakalářské práce.

Je potřeba rovněž reagovat na rozmanitost výpovědí jednotlivých respondentek s přihlédnutím k tomu, jaká je jejich profese a zda-li se přímo specializují na transgenerační přenos domácího násilí. Zmiňované pozitivní i negativní faktory se lišily podle toho, jestli byl rozhovor veden se sociální pracovnící, psychologkou nebo terapeutkou, které se (ne)specializují na transgenerační přenos domácího násilí. V mnoha faktorech se odpovědi nicméně shodovaly.

Obecné shrnutí výzkumu ukázalo, že proces poskytování pomoci osobám zasaženým TPDN je značně komplexní a dlouhodobý a vstupuje do něj velké množství pozitivních i negativních faktorů, které ho ovlivňují. Toto zjištění bylo konstatováno v souladu s teoretickou částí práce. Transgenerační přenos, jako přidružený následek prožitého násilí v primární rodině, se jevil jako samostatné specifikum. Výsledky dále upozornily na možnosti, které lze využít k prevenci přenosu násilných vzorců na další generace. Na základě získaných dat lze zformulovat odpovědi na stanovené výzkumné otázky.

První výzkumná otázka měla za cíl mapovat **bariéry při práci s osobami zasaženými TPDN z pohledu praxe a zkušeností odborníků**. V rámci analýzy dat byly identifikovány tři základní kategorie, které brání optimálnímu výkonu práce. První kategorií byly stanoveny reakce společnosti na problematiku domácího násilí a to zejména skrze všudypřítomné genderové stereotypy, mýty a předsudky, které vedou k tabuizaci domácího násilí a šíření nepravdivých informací, což stěžuje celkové řešení násilí v blízkých vztazích. Problémem je i obecná normalizace násilí a agresivních projevů mezi lidmi. Potvrzují to i teoretické výstupy práce, kde odborníci poukazují na častou nesprávnou interpretaci rizikových faktorů vzniku domácího násilí a značný výskyt předsudků a stereotypů o tomto tématu ve společnosti (Čírtková, 2020; Cimrmannová, 2013; Buriánek, 2023). Druhou kategorií byl definován nedostatečný systém pomoci pro oběti domácího násilí, který je nejednotný a nevyhovující.

V legislativních normách ČR chybí univerzální definice pojmu domácí násilí, což ztěžuje zejména ochranu oběti a kooperaci subjektů, které vstupují do řešení domácího násilí. Iniciativa Pro bezpečný domov a Machalová upozorňují na legislativní nedostatky ve výstupech teoretické části práce (iniciativa Pro bezpečný domov, 2022; Machalová, 2014). Specifické postavení dítěte jako oběti násilí vyžaduje komplexní péči, kterou současný systém často nezajišťuje (Matoušek, 2013; Úlehlová, 2009). Nedostatečné personální pokrytí, podfinancování sociálních služeb a nedostupná péče psychologů a psychiatrů rovněž představují významné překážky. Třetí kategorie byla pojmenována jako bariéry na straně odborníků z řad Policie ČR, zaměstnanců soudů nebo sociálních pracovníků OSPOD. Genderové stereotypy a nedostatečný důraz na povinné vzdělávání o domácím násilí vedou k neprofesionálním intervencím, které mohou oběti retraumatizovat. Na často nedostatečné a nekonzistentní vzdělávání v této oblasti v ČR upozornily ve výzkumné zprávě i Nyklová a Moree (2021). Osobnostní nastavení odborníka vzhledem k náročnosti práce s domácím násilím a míra resilience ovlivňují náchylnost k syndromu vyhoření (Úlehlová, 2009).

Druhá výzkumná otázka měla za cíl naopak detailněji mapovat **podpůrné faktory při práci s osobami zasaženými TPDN z pohledu praxe a zkušeností odborníků**. V rámci analýzy dat byly identifikovány rovněž tři základní kategorie, které facilitují a podporují optimální výkon práce. První kategorii představovala kvalitní znalost dynamiky domácího násilí a mechanismů transgeneračního přenosu, což umožňuje efektivní diagnostiku a intervenci. Výsledky potvrzuje nedávný výzkum uskutečněný v rámci ČR, který potvrzuje, že znalost problematiky domácího násilí přispívá k jejímu efektivnímu řešení (APIC ČR a SocioFactor s.r.o., 2024). Druhou kategorií byla stanovena sounáležitost a podpora v rámci pracoviště, která se projevuje vzájemným sdílením emocí, zdravou psychohygienou, pravidelnou intervizi a supervizi v rámci pracoviště, a rovněž jasným stanovením osobních a profesních hranic. Jako podstatné se ukázalo také subjektivní prožívání profese - stěžejní je zájem a přesvědčení o smysluplnosti práce, reflexe pozitivních emocí úspěšně zvládnutého případů nebo zpětná vazba od klientů, což je v souladu s teoretickými výstupy práce (Pikálková, Buriánek, Podaná, 2015 a Pikálková, 2004). Jako třetí faktor vyplynul specifický profil odborníka, soubor zvláštních schopností a dovedností, které jsou klíčové pro udržení motivace a kvality poskytované pomoci, např. základní psychická odolnost, vysoká frustrační tolerance, adaptabilita, vyzrálost a emoční stabilita, schopnost pracovat v krizových situacích, schopnost improvizace a prioritizace činností. Výsledky potvrzuje v teoretické části práce i autorka

Bednářová (2009). Tyto faktory společně vytvářejí prostředí, které umožňuje odborníkům efektivně čelit náročným výzvám spojeným s transgeneračním přenosem domácího násilí.

Třetí výzkumná otázka zjišťovala **možnosti prevence transgeneračního přenosu domácího násilí na základě zkušeností pracovníků z praxe**, přičemž identifikovala pět kategorií. První kategorií byla stanovena existence a rozvoj úzce orientovaných projektů a sociálních služeb zaměřených na minimalizaci a prevenci TPDN. Tyto projekty by poskytovaly nejen krizovou intervenci, ale také kontinuální a komplexní podporu klientům na všech rovinách života. Důležitý je trauma-informovaný přístup ke klientům, což potvrdily také výstupy z teoretické části práce (Klepáčková a kol., 2020). Kontinuální vzdělávání odborníků v oblasti TPDN nebo traumatu je nezbytné pro zvyšování povědomí a dovedností při práci s oběťmi i pachateli domácího násilí. Jak doplňují výstupy výzkumů z teoretické části práce, ČR byla donedávna jednou z nejméně aktivních zemí v EU (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014). Druhou kategorií byla určena kvalitní a relevantní osvěta, která je zásadní pro změnu veřejného povědomí o domácím násilí a jeho důsledcích. Vysoce postavení zástupci každého státu by měli být těmi, kteří zaštiťují odbornou osvětu. Osvětová činnost by měla být plošně implementována na školách a mladým lidem by měla pomoci rozpoznat příznaky násilí a učit je zdravým vztahovým vzorcům, čímž by se snižovalo riziko budoucího výskytu násilí – o důležité roli škol při detekci domácího násilí se zmiňuje Úlehlová v teoretické části práce (Úlehlová, 2009). Jako třetí kategorii analýza stanovila rozvoj podpůrných služeb pro původce násilí. Ty se zaměřují na terapii a rehabilitaci pachatelů, aby se snížila pravděpodobnost opakování násilného chování. Služby mohou zahrnovat individuální a skupinovou terapii, programy na zvládání hněvu a školení zaměřená na zlepšení komunikačních dovedností (Topinka, 2016; LOM, Vybíral, 2020). Za čtvrtou kategorií bylo větší zapojení výzkumné činnosti v mapování prevalence domácího násilí. Studie a analýzy poskytují cenná data, která mohou být využita k vývoji a implementaci účinných preventivních strategií (APIC ČR a SocioFactor s.r.o., 2024). V neposlední řadě byla jako možná forma prevence vytyčena podpora rodičovských kompetencí u motivovaných klientů, jelikož tak se dá efektivně přerušit přenos násilných vzorců chování u dětí, které by ho pravděpodobně přejímaly formou nápodoby (Bandura, 1973). Změna negativních výchovných stylů je důležitá pro přerušení cyklu násilí a vytvoření bezpečného rodinného prostředí. Programy zaměřené na posílení rodičovských dovedností pomáhají rodičům lépe zvládat stres a konflikt, čímž přispívají ke zdravějšímu rodinnému prostředí pro děti.

Tento výzkum ukázal, že téma transgeneračního přenosu domácího násilí je aktuální i v České republice a je nezbytné se mu věnovat podrobněji. Kvůli malému vzorku respondentů by však bylo vhodné tuto problematiku prozkoumat detailněji, protože získané informace nejsou vyčerpávající a problematiku nezkoumají dostatečně podrobně.

V budoucnu by se podobný výzkum mohl realizovat se zapojením pestřejšího a početnějšího vzorku respondentů – s účastí zástupců všech tří pilířů ochrany oběti domácího násilí v ČR - Policie ČR, soudů, pracovníků OSPOD, ale i jiných osob z řad pomáhajících profesí, které s obětí vstupují do kontaktu. Další výzkumy na toto téma by se mohly zaměřit na mapování zkušeností jedinců zasažených TPDN s důrazem na jejich subjektivní vnímání poskytované pomoci a její podoby v rámci ČR. Specifika práce s touto cílovou skupinou by se tak dala nahlédnout z obou stran, tedy od poskytovatelů, tak i samotných klientů. Výsledky by mohly přinést ucelenější a komplexnější obraz o celé problematice a dále poskytnout širší možnosti prevence tohoto jevu.

Limity výzkumu

Následující kapitola se zabývá limity a úskalí tohoto výzkumu, na které je potřeba upozornit.

Prvním z nich je nízký počet respondentů. Domnívám se, že důvodem může být zaměření práce na téma domácího násilí a jeho přenosu na další generace, což jsou oblasti, kterým se v rámci ČR nevěnuje velké množství organizací a odborníků, díky čemuž se automaticky potenciální kvantum participantů redukuje. Dalším důvodem nízkého počtu respondentů může být zaměření se na sdílení zkušeností, což ze strany participantů jistě vyžaduje větší ochotu a časovou flexibilitu. Při současné situaci enormního vytížení pracovníků v sociálních službách pak může být obtížné najít požadovaný prostor a energii nad rámec profesní praxe. Sdílení zkušeností rovněž nemusí být komfortní každému, zvláště pak, když je u rozhovoru nahráván. V případě početnějšího a různorodějšího výzkumného souboru by bylo možné výsledky více zobecnit, zaznamenat širší rozsah zkušeností a přesněji stanovit, které se opakují a které jsou spíše vzácnější.

Navazujícím úskalím je jednoznačně omezená orientace výzkumného šetření pouze na respondentky z řad sociálních pracovníků, psychologek nebo terapeutek a to výlučně ze tří vybraných pracovišť. Při realizaci podobného výzkumu v budoucnosti by určitě bylo přínosné, kdyby do výzkumného souboru byly zahrnuty také osoby ze širšího spektra systému pomoci

osobám ohroženým domácím násilím např. policisté, zaměstnanci soudů nebo pracovníci OSPOD. Komplexnějším a širším pokrytím výběru respondentů ze všech tří pilířů pomoci osobám ohroženým DN by bylo možné vyvozovat validnější závěry a udělat si širší představu o možných specifikách.

Výzkumný vzorek byl dále tvořen pouze ženami, což představuje pouze jednostranný pohledu na vnímání problematiky TPDN. Ačkoli je vzorek tvořený pouze ženami cenný a může poskytnout důležité poznatky o zkušenostech žen, je třeba si uvědomit, že takový výzkum má své limity. Vynecháním stanoviska mužského pohlaví pak dochází k redukování názorů, které se specificky na problematiku domácího násilí vzhledem ke zvýšené prevalenci násilí na ženách, mohou lišit (Pikálková, Buriánek, Podaná, 2015; Pikálková, 2004). Pro komplexní pochopení problematiky domácího násilí je vhodné zahrnout rozmanitější vzorek, který zahrnuje i muže. Tím lze zajistit, že výzkum bude více reflektovat realitu a poskytne širší základ pro stanovení specifických faktorů.

Dalším limitem může být nejednotné realizování výzkumných rozhovorů, kdy některé byly vedeny off-line a jiné online formou – při realizaci nemohly být vždy zaručeny stejné optimální podmínky. Způsob online rozhovoru přinesl bezpochyby mnoho výhod, jako například snadnější zapojení respondentů z odlehlých oblastí republiky nebo průběh komunikace z přirozeného prostředí respondenta, což mohlo zajistit pocit většího bezpečí. Negativním aspektem je jistě odosobněný charakter komunikace, který je zapříčiněn vzdáleností mezi výzkumníkem a respondentem – pro výzkumníka může být obtížnější se na respondenta napojit, respondent může mít problém s navázáním důvěry a ochoty se svěřovat. Do rozhovoru mohou vstoupit také technické potíže, které jeho průběh znemožní nebo naruší plynulost a atmosféru.

V neposlední řadě je samotným limitem i výzkumná metodologie praktické části bakalářské práce. Kvalitativní metodologie i samotná metoda rozhovoru mají některé nevýhody a úskalí. Kvalitativní přístup je známý obtížnou generalizací výsledků a vyšší mírou ovlivnitelnosti osobností, názory a předpoklady výzkumníka. Celý proces výzkumu je rovněž časově náročný. Rozhovory mohou být zkrácené nebo filtrované respondenty, a jejich introspektivní schopnosti se liší. Polostrukturované rozhovory jsou flexibilní, ale mohou snadno odbočit od hlavního tématu nebo opomenout důležitá témata, což zvyšuje nároky na čas a energii. Výzkumník má vliv na přípravu otázek – nejsou standardizované a přestože se opírají o teoretické základy, jejich výběr a formulace jsou ovlivněny subjektivním pohledem výzkumníka a vedoucího práce (Hendl, 2023).

Závěr

Bakalářská práce se zabývala domácím násilím se zaměřením na transgenerační přenos, kde zkoumala specifika při poskytování pomoci zasaženým jedincům.

Cílem teoretické části bakalářské práce bylo nejprve předložit informativní přehled o problematice domácího násilí skrze charakteristické znaky, formy, dynamiku, cyklus nebo přítomné aktéry. Dále diskutovala četnost jevu skrze dosavadní výzkumnou činnost v ČR i ve světě. Zmiňovala roli dětí jako svědků násilí v rodině a dopady, které na ně může násilí zanechat. Krátce popsala také legislativní rámec ochrany hroženého dítěte. Pokračovala představením základních informací o transgenerační psychologii se zaměřením na pojem trauma. V rámci přiblížení tohoto tématu se zaměřila na možnosti přenosu a blíže popsala proces sociálního učení. V neposlední řadě zmínila systém řešení násilí v blízkých vztazích v rámci ČR. Teoretická část práce byla rozdělena na 5 kapitol: Fenomén domácího násilí, Domácí násilí na poli výzkumné činnosti, Děti jako oběti domácího násilí, Transgenerační psychologie a Systém pomoci osobám ohroženým domácím násilím v ČR. Pro přehlednost jsem přidala kapitolu, která shrnuje celou teoretickou část.

Výzkumná část práce sestávala z kvalitativního výzkumu v podobě polostrukturovaných rozhovorů s odborníky, které poskytují podpůrné intervence při řešení domácího násilí. Cílem bylo získat vhled do procesu poskytování pomoci osobám zasaženým TPDN a lépe porozumět faktorům, které tento proces z pohledu poskytovatelů mohou podporovat, ale i znesnadňovat. Přidruženým záměrem bylo také mapovat dostupné možnosti prevence transgeneračního přenosu domácího násilí v rámci současné praxe. Výsledky výzkumu ukázaly, že proces poskytování pomoci osobám zasaženým TPDN je značně komplexní, dlouhodobý a jedinečný a vstupuje do něj velké množství pozitivních i negativních faktorů, které ho ovlivňují. Transgenerační přenos, jako přidružený následek prožitého domácího násilí v primární rodině, se jevil jako samostatné specifikum, který je potřeba zejména zohledňovat.

Významná byla zejména zjištění týkající se vnímané absence definice pojmu *domácí násilí* v českých legislativních normách, což znesnadňuje poskytování efektivního rámce ochrany oběti a kooperaci zainteresovaným subjektům, dále nedostatek odborníků i sociálních služeb specificky zaměřených na tuto skupinu. Jako stěžejní se ukázala role pracoviště a ostatních zaměstnanců při podpoře a tvorbě zdravého pracovního prostředí, které pozitivně přispívá k výkonu profese. Ukázalo se i několik možností, které slouží jako prevence TPDN v současné

praxi jako jsou důraz na kvalitnější osvětovou činnost a vzdělávání o problematice TPDN, zejména na školách, zapojení výzkumné činnosti, rozvoj úzce orientovaných projektů a sociálních služeb zaměřených na minimalizaci a prevenci TPDN, důraz na práci s původcem násilí nebo snaha o změnu negativních rodičovských kompetencí u motivovaných klientů.

Podrobnější reflexe výzkumných zjištění a doporučení pro další výzkum je rozpracována v diskusi.

Seznam použité literatury

Monografie, elektronické monografie

ANCELIN SCHÜTZENBERGER, Anne a BODNÁŘOVÁ, Kateřina. Bolest mých předků mě provází: transgenerační přenos v terapii. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1843-2.

BANDURA, A. (1973). Aggression: A Social Learning Analysis, Prentice Hall, Englewood Cliffs.

BEDNÁŘOVÁ, Zdeňka. Domácí násilí - zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám. Praha: Acorus, 2009. ISBN 978-80-254-5422-0

BEDNÁŘOVÁ Zdeňka, MACKOVÁ Kateřina, PROKEŠOVÁ Hana, Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí, MPSV a Acorus, 2006; 144 s., ISBN: 80-86878-50-3

BECHYŇOVÁ, Věra, DYDŇANSKÁ Radka a kol., *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: IREAS, 2007. ISBN 978-80-86684-47-5.

BESEMER, S., AHMAD, S. I., HINSHAW, S. P., & FARRINGTON, D. P. (2017). A systematic review and meta-analysis of the intergenerational transmission of criminal behavior. *Aggression and Violent Behavior*, 37, 161–178. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1359178917301313?via%3Dihub>

BOWLBY, John. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Vydání druhé, upravené. Přeložil Ivo MÜLLER. *Klasici (Portál)*. Praha: Portál, 2023. ISBN 978-80-262-2023-7.

BURIÁNEK, Jirí a PODANÁ, Zuzana (ed.). *Násilí tváří v tvář: zkoumání kalamitních podob partnerských vztahů*. Studie (Sociologické nakladatelství). Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2023. ISBN 978-80-246-5260-3.

BUSKOTTE, Andrea. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Vyd. 1. Editor Lucie Vaníčková Horníková. Brno: Computer Press, 2008. ISBN 978-802-5117-866.

CIMRMANNOVÁ, Tereza. *Krise a význam pomáhajících prvního kontaktu: aplikace v kontextu rodinného násilí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2205-7.

CONWAY, Helen L a Naděžda ŠPATENKOVÁ. Domácí násilí: příručka pro současné i potenciální oběti se zákonem č. 135/2006 Sb. platným od 1. ledna 2007. 1. vyd. Editor Lucie Vaničková Horníková. Praha: Albatros, 2007, 158 s. Albatros Plus. ISBN 978- 800-0015-507

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Domácí násilí: nebezpečné rodinné vztahy ve 21. století. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020. ISBN 978-80-7380-806-8.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2207-8.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a ČERVINKA, František. Forenzní psychologie: psychologie pro soudce, advokáty, státní zástupce, vyšetřovatele, kriminalisty ... Praha: Support, 1994.

DOHNAL, D., HOKR MIHOLOVÁ, P., ŠPRINCOVÁ, V., DOMESOVÁ, S. Analýza výskytu a latence domácího násilí v partnerských vztazích. Úřad vlády, 2017. Str. 44. Dostupné z: /assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Analyza-vyskytu-a-latence-DN_final.pdf.

FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. 2. Přeložil Petr BAKALÁŘ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-815-9.

GELLES, James, Richard. *The Violent Home*. Updated Edition. Sage Pulication, 1974

GJURIČOVÁ, Šárka; KOCOURKOVÁ, Jana a KOUTEK, Jiří. *Podoby násilí v rodině*. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-416-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Páté, přepracované vydání. Praha: Portál, 2023. ISBN 978-80-262-1968-2.

HINES, D. A., & SAUDINO, K. J. (2002). Intergenerational Transmission of Intimate Partner Violence: A Behavioral Genetic Perspective. *Trauma, Violence, & Abuse*, 3(3), 210-225. <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/15248380020033004>

HOLÁ, Irena; ÚLEHLOVÁ, Dagmar; JEŽKOVÁ, Martina; KOMÍNKOVÁ, Helena; KOTKOVÁ, Martina; LEVOVÁ, Jana et al. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. Druhé přepracované vydání. Brno: Spondea, 2016. ISBN 978-80-270-1120-9. https://public.fixca.info/spondea/2016-12-16%20-%20publikace/2017-01-17_Kniha_publicaceZDRAVOTNICI_final.pdf

JAKOBSEN, Barbora a RÅKIL, Marius (ed.). *Násilí je možné zastavit: terapie pro osoby, které se dopouštějí násilí v blízkých vztazích*. Přeložil Petra ŠTAJNEROVÁ. Praha: Nadace Open Society Fund Praha, 2017. ISBN 978-80-87725-40-5.

KLEPÁČKOVÁ, Olga; KREJČÍ, Zuzana a ČERNÁ, Martina. *Trauma-informovaný přístup v sociální práci*. Praha: Grada Publishing, 2020. ISBN 978-80-271-1049-0.

KOTKOVÁ, Martina. *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*. Brno: Spondea, 2014. ISBN 978-80-260-7191-4. Dostupné z: https://www.spondea.cz/_files/userfiles/pdf/Domaci_nasili_kontext_rodiny_prace.pdf

KOUKOLÍK, František a DRTILOVÁ, Jana. *Vzpouora deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana*. Nové, přepracované vyd. (dotisk v 2011). Praha: Galén, 2006. ISBN 978-80-7262-410-2.

LEVINE, Peter A. a KLINE, Maggie. *Trauma očima dítěte: probouzení obyčejného zázraku léčení : od raného dětství po dospívání*. Přeložil Klára MEISSNEROVÁ. Praha: Maitrea, 2012. ISBN 978-80-87249-27-7.

LEVINE, Peter A. *Probouzení tygra: léčení traumatu: vrozená schopnost transformovat zdrcující zážitky*. Praha: Maitrea, 2011. ISBN 978-80-87249-21-5.

MACKOVÁ, K., *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus, 2009. ISBN 978-80-254-5422-0

MACHALOVÁ, Tatiana. *Domácí násilí: filosofická analýza pojmu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6765-3.

MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava a VAVROŇOVÁ, Marie. *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci: manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. Přeložil Dana POKORNÁ. Praha: Rosa, [2006]. Dostupné z: https://fileservers.wave-network.org/trainingmanuals/Bridging_Gaps_Multi_Agency_Cooperation_2006_Czech.pdf

MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava; POKORNÁ, Dana a TOUFAROVÁ, Marie. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-86131-76-4

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9.

MATOUŠEK, Oldřich (ed.). *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2020. ISBN 978-80-262-1707-7.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-2463-336-7.

MIHALIC, S.W., ELLIOTT, D. A Social Learning Theory Model of Marital Violence. *Journal of Family Violence* 12, 21–47 (1997). <https://doi.org/10.1023/A:1021941816102>

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2020. ISBN 978-80-7553-842-0.

NOVOTNÝ, Petr; IVIČIČOVÁ, Jitka; SYRŮČKOVÁ, Ivana a VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. *Nový občanský zákoník*. 2., aktualizované vydání. *Právo pro každého* (Grada). Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0431-4.

PAPRSTEINOVÁ, Lucie, NAVRÁTILOVÁ, Jiřina a BOTEK, Libor (2019). *Domácí násilí: příručka (nejen) pro pastorační pracovníky*. Praha: Karmeliánské nakladatelství. ISBN 978-80-7566-149-4.

PATTON, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods* (3rd ed.). Sage Publications.

PIKÁLKOVÁ, Simona; PODANÁ, Zuzana a BURIÁNEK, Jiří. *Ženy jako oběti partnerského násilí: sociologická perspektiva. Studie (Sociologické nakladatelství)*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2015. ISBN 978-80-7419-189-3.

PREISS, Marek a VIZINOVÁ, Daniela (ed.). *Transgenerační přenos: trauma a odolnost*. *Psyché* (Grada). Praha: Grada, 2023. ISBN 978-80-271-3049-8.

PŘESLIČKOVÁ, Hana. *Zacházení s pachateli domácího partnerského násilí*. Vydání: první. *Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2023. ISBN 978-80-7338-206-3.

REICHEL, Jiří. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Sociologie (Grada). Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

ASOCIACE PRACOVNÍKŮ INTERVENČNÍCH CENTER ČR: *Rodina na kolotoči: transgenerační přenos domácího násilí*. Ústí nad Labem: [2024]. ISBN 978-80-11-04272-1.

STRAUSS, A., & CORBIN, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (2nd ed.). Sage Publications.

ŠEVČÍK, Drahomír a ŠPATENKOVÁ, Naděžda. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-690-2.

TENENBAUM, S. Deprese, odkaz předků: transgenerační přenos. Přeložila Hana HOLUBKOVÁ. Praha: Portál, 2018. Spektrum. ISBN 978-80-262-1301-7

TÓTHOVÁ, Jana. Úvod do transgenerační psychologie rodiny: transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-856-2.

TOPINKA, Daniel (ed.). *Domácí násilí z perspektivy aplikovaného výzkumu: základní fakta a výsledky*. Ostrava: SocioFactor, 2016. ISBN 978-80-906615-0-9.

ÚLEHLOVÁ, D. (2009). Domácí násilí jako etopedický problém. Brno: MU

VAN IJZENDOORN, M.H. (1992). Intergenerational transmission of parenting: A review of studies in nonclinical populations. *Developmental Review*, 12, 76-99. Dostupné z: <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2900725/view>

VOŇKOVÁ, Jiřina a SPOUSTOVÁ, Ivana. Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016. 3. přepracované vydání. Praha: proFem, 2016. ISBN 978-80-904564-5-7.

Zdroje legislativních dokumentů

ČESKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. In: Sbirka zákonů České Republiky 2006. www.aplikace.mvcr.cz [online]. [cit. 2024-04-04]. Dostupný z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2006/sb037-06.pd>

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Tisková zpráva: Vládní návrh zákona o domácím násilí*. Online. <https://vlada.gov.cz/>. 9. 5. 2023 11:00. 1. Dostupné

z: <https://vlada.gov.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/aktuality/tiskova-zprava-vladni-navrh-zakona-o-domacim-nasili-zlepsiochranu-obeti-205280/>. [cit. 2024-05-21].

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY, 2010. *Obecná doporučení Výboru pro odstranění diskriminace žen* [online]. [cit. 2024-11-13]. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/cedaw/obecna-doporuceni-vyboru-pro-odstraneni-diskriminace-zen-cedaw-69901/>

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2023–2026*. Online. [HTTPS://vlada.gov.cz/](https://vlada.gov.cz/). Červenec 2023. Dostupné z: https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/AP_DGPN-2023_final.pdf. [cit. 2024-05-21].

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019–2022*. Online. <https://vlada.gov.cz/>. Duben 2019. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/AP-DN---grafikaFINAL.pdf>. [cit. 2024-05-21].

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Metodické doporučení MPSV č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí*. Online. <https://www.mpsv.cz/web/cz>. 2010. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/metodika_3.pdf/a539b71d-91ae-9ff1-ed5b-62211af03747. [cit. 2024-05-21].

WORLD HEALTH ORGANIZATION (WHO). 2016. *Global plan of action to strengthen the role of the health system within a national multisectoral response to address interpersonal violence, in particular against women and girls, and against children*. ISBN 978 92 4 151153 7 (NLM classification: WA 309) <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/252276/9789241511537-eng.pdf?sequence=1>

UNITED NATIONS (OSN). 1993. *Declaration on the Elimination of Violence against Women*. [online]. 2010 [cit. 2024-11-13]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/eliminationvaw.pdf>

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí. Istanbul. 2011. Dostupné z: https://vlada.gov.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Istanbulska_umluva.pdf

Zdroje statistických údajů

Statistické údaje intervenčních center v ČR: srovnání rok 2020 až 2021. In Statistiky [online]. [cit. 14. 1. 2024] Dostupné z: <http://www.domaci-nasili.cz/wp-content/uploads/Koment%C3%A1%C5%99-APIC-2020-2021.pdf>

Statistické údaje intervenčních center v ČR: srovnání rok 2022 až 2023. In Statistiky [online]. [cit. 14. 1. 2024] Dostupné z: <http://www.domaci-nasili.cz/wp-content/uploads/Koment%C3%A1%C5%99-APIC-2023.pdf>

SocioFactor s.r.o. (2024). *Mezigenerační přenos domácího a genderově podmíněného násilí - Souhrnná výzkumná zpráva*. Projekt Děti dětí bez násilí podpořený grantem z Norska prostřednictvím Norských fondů 2014–2021 v rámci programu Lidská práva. Nositelem projektu je Asociace pracovníků intervenčních center ČR.

BURIÁNEK, Jiří; PIKÁLKOVÁ, Marcela a PODANÁ, Zuzana. *Abused, battered, or stalked: violence in intimate partner relations gendered*. Prague: Charles University in Prague, Karolinum Press, 2015. ISBN 978-80-246-3163-9.

PIKÁLKOVÁ, Simona (ed.). 2004. *Mezinárodní výzkum násilí na ženách - Česká republika / 2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Sociologické studie / Sociological Studies 04:02. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 152 s. ISBN 80-7330-054-0. Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/2004-2.pdf>

Shrnutí základních výsledků reprezentativního výzkumu pro občanské sdružení Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR a.s., 2006. Dostupné z: https://www.stem.cz/wp-content/uploads/2015/12/1145_860.pdf

Shrnutí základních výsledků reprezentativního výzkumu pro občanské sdružení Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR a.s., 2001. Dostupné z: <https://www.domacinasili.cz/reprezentativni-vyzkum-2001-stem/>

European Union: European Agency for Fundamental Rights, *Violence against women: an EU-wide survey*, ISBN 978-92-9239-342-7, 2014, Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/regionalreport/eufra/2014/en/98291> [accessed 01 June 2024]

NYKLOVÁ, Blanka, MOREE Dana. 2021. *Násilí na ženách v souvislosti s Covid-19*. ISBN 978-80-7330-380-8. [cit. výzkumná zpráva].

Zdroje webových stránek

PRÁVNÍ PROSTOR. *Dítě jako svědek domácího násilí – část I*. Online. In: <https://www.pravniprostor.cz/>. 26.04.2023 / 04:10n. 1. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/dite-jako-svedek-domaciho-nasili-cast-1>. [cit. 2024-05-22].

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ. *Tiskové prohlášení Bílého kruhu bezpečí a Aliance proti domácímu násilí k přijetí zákona na ochranu před domácím násilím*. online. <https://www.bkb.cz/>. 2009. dostupné z: <https://www.bkb.cz/aktuality/n167-tiskove-prohlaseni-bileho-kruhu-bezpeci-a-aliance-proti-domacimu-nasili-k-prijeti-zakona-na-ochranu-pred-domacim-nasilim/>. [cit. 2024-05-21].

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. (2023). Registr poskytovatelů sociálních služeb. http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1682112961800_1&zak=&zaok=&sd=intervenchn%C3%AD+centra

POD SVÍCNEM, IPSOS. *Výzkum: Každý pátý člověk se stal obětí domácího násilí, 2022*. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/aktuality/vyzkum-kazdy-paty-clovek-se-stal-obeti-domaciho-nasili>.

LINKA BEZPEČÍ. Kateřina Schmidová, *Přenos traumatu na další generace*. Online. 2018. Dostupné z: <https://www.linkabezpeci.cz/-/prenos-traumatu-na-dalsi-generace>. [cit. 2024-05-23].

INICIATIVA PRO BEZPEČNÝ DOMOV – Dostupné z: <https://www.probezpecnydomov.cz/>

PERSEFONA. (2020). Děti, svědci domácího násilí, jsou také jeho oběťmi. <https://www.persefona.cz/deti-svedci-domaciho-nasili-jsou-take-jeho-obetmi2020>

MAGDALENIUM. Definice pojmu domácí násilí [online]. [cit. 5.4.2024]. Dostupné z: <http://www.magdalenium.cz/index.php?oid=643223>

LIGA OTEVŘENÝCH MUŽŮ (LOM). M. VYBÍRAL. *Práce s původci násilí? Podpora jako řešení: Recenze knihy Veroniky Stočesové a Davida Čápa Psychoterapeutická práce s původci*

domáciho násilí – zvládání vzteku, agrese a násilných projevů (Portál, 2020). Dostupné z: <https://ilom.cz/prace-s-puvodci-nasili-podpora-jako-reseni/>. [cit. 2024-06-02].

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Cyklus domácího násilí. Zdroj: profem.cz	15
--	----

Seznam příloh

Příloha 1 - Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů

Příloha 1

Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů

Informace o výzkumu:

Výzkum je zaměřen na mapování a analyzování osobní zkušenosti sociálních pracovníků/níků, psychologů/gů, psychoterapeutek/tů, kteří se věnují intervencím v oblasti domácího násilí a poskytují podpůrné služby obětem těchto činů. Hlavním cílem je zjistit, jaká jsou specifika práce s osobami, které byli v dětství ohroženi domácím násilím v primární rodině a nyní se u nich objevují symptomy transgeneračního přenosu domácího násilí. Výzkum se zaměřuje také na možnosti prevence transgeneračního přenosu domácího násilí prostřednictvím odborné profesní zkušenosti dotazovaných respondentů. Výzkum je prováděn v rámci zpracování bakalářské práce na katedře Sociální práce, FF UK v Praze.

Výzkum bude veden formou rozhovoru. Průběh rozhovoru bude nahráván a ze zvukového záznamu bude následně pořízen doslovný přepis, který bude dále analyzován a interpretován. Zvukový záznam bude sloužit pouze pro potřebu doslovného přepisu a bude k dispozici pouze Elišce Kamarytové. Doslovný přepis bude důsledně anonymizován tak, aby byla zaručena anonymita a ochrana všech osob zmíněných v průběhu rozhovoru, a aby nebylo možné tyto osoby na základě anonymizovaného přepisu identifikovat. Zejména nebudou zmíněna jména osob. Zvukový záznam a doslovný přepis bude Eliška Kamarytová uchovávat u sebe.

V textu práce nebude tento informovaný souhlas uveden, pouze bude v příloze připojen vzor dokumentu. Doslovné citace částí anonymizovaného doslovného přepisu mohou být použity v závěrečné bakalářské práci.

Prohlášení

Já níže podepsaný/-á potvrzuji, že

- a) jsem se seznámil/-a s informacemi o cílech a průběhu výše popsaného výzkumu (dále též jen „výzkum“);
- b) dobrovolně souhlasím s účastí své osoby v tomto výzkumu;

- c) rozumím tomu, že se mohu kdykoli rozhodnout ve své účasti na výzkumu nepokračovat;
- d) jsem srozuměn s tím, že jakékoliv užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu nezakládá můj nárok na jakoukoliv odměnu či náhradu, tzn. že veškerá oprávnění k užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu poskytuji bezúplatně.

Zároveň prohlašuji, že

- a) souhlasím se zveřejněním anonymizovaných dat a výstupů vzešlých z výzkumu a s jejich dalším využitím;
- b) souhlasím se zpracováním a uchováním osobních a citlivých údajů v rozsahu v tomto informovaném souhlasu uvedených ze strany Univerzity Karlovy, Filozofické fakulty, IČ: 00216208, se sídlem: nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1, a to pro účely zpracování dat vzešlých z výzkumu, pro účely případného kontaktování z důvodu zpracování dat vzešlých z výzkumu či z důvodu nabídky účasti na obdobných akcích a pro účely evidence a archivace; a s tím, že tyto osobní údaje mohou být poskytnuty subjektům oprávněným k výkonu kontroly projektu, v jehož rámci výzkum realizován;
- c) jsem seznámen/-a se svými právy týkajícími se přístupu k informacím a jejich ochraně podle § 12 a § 21 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, tedy že mohu požádat Univerzitu Karlovu v Praze o informaci o zpracování mých osobních a citlivých údajů a jsem oprávněn/-a ji dostat a že mohu požádat Univerzitu Karlovu v Praze o opravu nepřesných osobních údajů, doplnění osobních údajů, jejich blokaci a likvidaci.

Výše uvedená svolení a souhlasy poskytuji dobrovolně na dobu neurčitou až do odvolání a zavazuji se je neodvolat bez závažného důvodu spočívajícího v podstatné změně okolností.

Vše výše uvedené se řídí zákony České republiky, s výjimkou tzv. kolizních norem, a bude v souladu s nimi vykládáno, přičemž případné spory budou řešeny příslušnými soudy v České republice.

Potvrzuji, že jsem převzal/a podepsaný stejnopis tohoto informovaného souhlasu.

Dne:

Podpis: